"शिवपुरी विकास र समृद्धिको आधार : शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार"

दोस्रो आवधिक गाउँ विकास योजना

(आ.व.२०८२/०८३ – २०८६/०८७)

स्थानीय सरकार

शिवपुरी गाउँपालिका

शेराबगर, नुवाकोट

बागमती प्रदेश, नेपाल

स्थानीय सरकार

शिवपुरी गाउँपालिका

शेराबगर, नुवाकोट

बागमती प्रदेश, नेपाल

दोस्रो आवधिक गाउँ विकास योजना

(आ.व.२०८२/०८३ – २०८६/०८७)

तयार गर्ने:

निरा कन्सल्टीङ ग्रुप्स प्रा.ली

पुल्चोक, ललितपुर

आषाढ, २०८२

शुभकामना

नेपालको संविधानले नेपाल संघिय गणतान्त्रीक लोकतान्त्रीक प्रणाली अनुसार राज्य सञ्चालन गर्ने व्यवस्था गरे अनुरुप संविधानको अनुसूचि ८ मा उल्लेखित २२ वटा अधिकारको प्रयोगको लागि स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ जारी भई स्थानीय सरकारलाई मुर्तरुप दिइएको छ। उक्त ऐनको परिच्छेद ६ दफा २४ मा योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था भएअनुरुप गाउँपालिकाको विकासलाई योजनावद्ध रुपमा अगाडि बढाउने हेतु शिवपुरी गाउँपालिकाले यो दोस्रो आवधिक गाउँ विकास योजना (२०८२/०८३-२०८६/०८७) तर्जुमा गरिएको छ। यसलाइ गाउँ कार्यपालिकाको वैठक तथा गाउँसभाबाट स्वीकृत गरी गाउँ विकासको मार्गदर्शक र महत्वपूर्ण दस्तावेजको रुपमा ग्रहण गरिएको छ।

शिवपुरी गाउँपालिकाको यो आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा सोह्रौ आबधिक योजना, बागमती प्रदेशको दोस्रा आवधिक योजना तथा दिगो बिकासका लक्ष्यहरुमा केन्द्रित रही तयार गर्नुपर्ने बिषयमा हामी शुरु देखि नै सचेत छौ। स्थानीय तहमा निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरु नै स्थानीय विकासका अगुवा तथा नेतृत्वकर्ता भएको हुँदा यस आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमाका सम्पूर्ण प्रक्रियामा शूरुदेखिकै मार्गदर्शन तथा पहलकदमी रहेको सन्दर्भमा आगामी दिनमा यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा पनि सबै क्षेत्रको अपनत्व र प्रतिबद्धता निरन्तर रहने विश्वास लिइएको छ। आवधिक गाउँ विकास योजनालाइ मुर्त रुप दिन आवधिक मूल्यांकन र समीक्षा प्रक्रियालाई अगाडी बढाउने, आवश्यकता अनुसार दक्ष जनशक्ति र स्रोत साधनको व्यवस्था र परिचालन गर्दै अगाडि बढ्न गाउँपालिका स्तरमा क्रियाशिल राजनीतिक दलहरु, प्रदेश तथा संघिय सरकारका निकायहरु, विकास साझेदार, गैरसरकारी क्षेत्र, नीजी क्षेत्र लगायत सबै सरोकारहरुबीच एकीकृत पहलको खाँचो रहनेछ। यसमा सबै पक्षको सक्रिय पहलकदमी रहने विश्वास गाउँपालिकाले लिएको छ।

अन्त्यमा, यस दस्तावेजलाई तर्जुमा गर्न प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष योगदान तथा सल्लाह र सुझाव दिनुहुने गाउँपालिकाका निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरु, सम्पूर्ण राजनैतिक दलका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरु, विभिन्न विषयगत शाखाका कर्मचारीहरु, गाउँपालिकाका कर्मचारीहरु, स्थानीय वुद्धिजिविहरु, नागरिक समाज, गैसस, विकास साझेदारका प्रतिनिधिहरु, निजी क्षेत्र, पत्रकारहरु र यस कार्यमा प्रत्यक्ष, परोक्षरुपमा सहयोग पुर्‍याउनु हुने सम्पूर्ण संघ संस्था तथा महानुभावहरु प्रति धन्यवाद प्रकट गर्न चान्हछु। यस आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमा गर्ने कार्यमा सहजीकरण गरी प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने निरा कन्सल्टेन्सी ग्रुप्स प्रा.ली.का डा. प्रताप छतकुली लगायतका टिमलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु।

गोविन्द प्रसाद थपलिया
अध्यक्ष

शुभकामना

योजनाबद्ध विकास विना गरिएको विकासलाई नत लेखा जोखा गर्न सकिन्छ नत विकासको प्रतिफल नै हासिल गर्न सकिन्छ । सोह्रौ पञ्चबर्षिय योजना, बागमती प्रदेशको दोस्रो आवधिक योजना तथा दिगो विकासका लक्ष्यका सूचकहरु हासिल गर्ने सोचका साथ शिवपुरी गाउँपालिकाले यो दोस्रो आवधिक गाउँ विकास योजना तयार गरेको छ । नागरिक नै निर्णयकर्ता हुन र नागरिक नै लाभग्राही पनि हुन भन्ने मान्यतालाई मुर्त रुप दिन सहभागितामुलक पद्धतिबाट तयार गरिएको आवधिक गाउँ विकास योजनाले लिएको लक्ष्य पुरा गर्न सबै क्षेत्रको महत्वपूर्ण भुमिका हुने बिषयमा कसैको दुइ मत छैन्। योजना बनाएर मात्र पुग्दैन त्यसले लिएको लक्ष्य पुरा गर्न के कस्ता श्रोत र साधनहरुको आवश्यक पर्दछ र कहाँ, कुन स्थानमा के कमि भयो सोको समय समयमा मुल्यांकन गरी सुधार गर्दै लगियो भने त्यसले आशातित उद्देश्य हासिल गर्न सक्दछ भन्ने लाग्दछ ।

संघिय लोकतान्त्रीक गणतान्त्रिक मुलुक नेपालले लिएको लक्ष्य पनि स्थानीय तहहरु सक्रिय हुन र आफ्ना योजना, नीति तथा कार्यक्रमहरु समय सापेक्ष रुपमा तय गर्दै र परिमार्जन गर्दै आफ्नो क्षेत्रको सम्बृद्धिको लागि धेरै भन्दा धेरै योगदान दिई जनमानसमा संघियताको सफलतालाई विकासको माध्यमबाट अनुभुत गर्न सकुन भन्ने हो । यस तर्फ हाम्रो गाउँपालिकाका सबै पदाधिकारीहरु सचेत छौ ।

अन्तमा यो दोस्रो आवधिक गाउँ विकास योजना तयार गरी शिवपुरी गाउँपालिकाको विकासको अवधारणा, लक्ष्य र उद्देश्यलाई लिपिबद्ध गराउन सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण गाउँपालिकाका पदाधिकारीहरु, राजनैतिक दल, कर्मचारीहरु, सामाजिक संघ संस्थाका पदाधिकारीहरु, नागरिक समाज र परामर्शदाताका विज्ञहरु प्रति आभारी छु । यो आवधिक योजनाले लिएको लक्ष्य पुरा गर्न सबै क्षेत्रको उल्लेखनिय सहयोग पुग्ने आशा लिएको छ ।

धन्यबाद
विर वहादुर तामाङ
उपाध्यक्ष

शुभकामना

समावेशी र सहभागितामूलक प्रक्रियाबाट तर्जुमा गरिएको योजना प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न सकिन्छ। तसर्थ योजना तर्जुमाका क्रममा प्राविधिक पक्ष र सहभागितात्मक प्रक्रियाबीचको उचित सम्मिश्रण र सन्तुलन अत्यन्त आवश्यक हुन्छ। स्थानीय स्तरको योजना भनेको स्थानीय आवश्यकताको परिपूर्तिमार्फत जनताको आवश्यकता पुरा गर्न सक्ने व्यवहारिक खालको हुनु पर्दछ र सैद्धान्तिक हिसावले यो सधै SMART हुनु पर्दछ। सहभागितात्मक तरिकाद्वारा तयार भएको योजनाको कार्यान्वयन पक्षलाई पनि बलियो बनाउनु हामी सबैको दायित्व हुन आउँछ। खास गरी बहुविषयगत मुद्दाहरू (Multi-sectoral issues) को विस्तृत विवेचना र विश्लेषण गरी बहुविषयगत एकीकृत विकास योजना (Multi-sectoral integrated development plan) का रूपमा आवधिक गाउँविकास योजनाको तर्जुमा गर्नुपर्ने हुँदा यो निर्माण प्रक्रियाको हिसाबले जटिल, समय लाग्ने र खर्चिलो समेत हुने कुरामा म स्पष्ट छु।

यसका लागि गाउँपालिकाको भूमिकाको मूल्याङ्कन खासगरी टोल तथा वडा तहमा योजना तर्जुमा, नीति निर्माण, समन्वय, अनुगमन र मूल्याङ्कनमा केन्द्रित रहेर गरिन्छ भने कार्यान्वयनको जिम्मेवारी विशेषज्ञता प्राप्त गरेका निकाय, संघ/संस्थाहरु (Specialise agencies) ले लिनु पर्दछ।

गाउँको समष्टिगत विकासका लागि गाउँमा सरकारी, गैरसरकारी तथा निजी क्षेत्र लगायत नागरिक समाज र विकास साझेदारहरू कार्यरत रहेका हुन्छन्। आवधिक गाउँ विकास योजनाले यी सबै निकायहरूको विकास प्रयासहरूलाई गाउँको निर्दिष्ट उद्देश्य हासिल गर्नेतर्फ निर्देशन, समन्वय तथा पथप्रदर्शन गर्न सक्नेछ छ भन्ने विश्वास गर्दछु।

आवधिक गाउँ विकास योजना सैद्धान्तक हिसावले राम्रो भएर मात्र हुँदैन योसामान्य नागरिक देखि कार्यान्वयन गर्ने निकायहरुले अपनत्व लिने खालको भएमा मात्र यसको कार्यान्वयन हुने हुँदा त्यसतर्फ पनि आवधिक योजना तर्जुमाको क्रममा सबैको ध्यान पुगेको छ भन्ने ठानेको छु। यसका लागि आवधिक योजना कार्यान्वयनको पक्षको अनुगमन र मूल्याङ्कनको सान्दर्भिकता (Relavance) र प्रभावकारिता (Effectiveness) मा जोड दिन म सबै पक्षलाई हार्दिक अनुरोध गर्दछु।

अन्त्यमा, आवधिक योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनको लागि सबै पक्षको उत्तिकै भूमिका रहेको हुन्छ। तसर्थ, यो आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमा गर्ने क्रममा उचित निर्देशन सहित प्रभावकारी भूमिका खेल्नुहुने अध्यक्ष

तथा उपाध्यक्ष ज्यू लगायत जनप्रतिनिधि ज्यूहरु प्रति आभारी छु। साथै गाउँ स्तरिय राजनीतिक दलका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरु, विषयगत शाखाका कर्मचारीहरु, नागरिक समाज, गैसस, निजी क्षेत्र, वित्तीय क्षेत्र, सहकारी आदिका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरु सहित यो आवधिक गाउँ विकास योजना तयार गर्न सहजीकरण गर्नुहुने परामर्शदाता प्रति हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु। साथैशिवपुरी गाउँपालिकाको यो दोस्रोआवधिक योजनाको पूर्ण सफलताको कामना गर्दै यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा आफु पनि हर तवरले सक्रिय सहभागी हुने प्रतिवद्धता जाहेर गर्दै सबै प्रति पून धन्यवाद व्यक्त गर्दछु।

बद्रीनाथ लम्साल

प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत

दोस्रो आवधिक गाउं विकास योजनाको अवधार (सारांश)

दीर्घकालिन सोच	:	शिवपुरीको दीगो विकास र समृद्धिको आधारः शिक्षा, कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार
ध्येय	:	शिक्षा, कृषि, पुर्वाधार र पर्यटन क्षेत्रको प्रवर्द्धन
लक्ष्य	:	हरित, विकसित र समृद्ध शिवपुरीको आधार तयार भएको हुनेछ।
उद्देश्य	:	१. उत्पादन, रोजगारी, आयमा दीगो वृद्धि गर्ने। २. स्वस्थ, आत्मनिर्भर र सुसंस्कृत मानव संशाधनको विकास गर्ने। ३. गुणस्तरीय तथा दीगो भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्ने। ४. वन, जैविक विविधता, जमीन र जलश्रोतको दिगो उपयोग गर्ने। ५. सेवा प्रवाह, विकास व्यवस्थापन र जवाफदेहिताको स्तरमा बृद्धि गर्ने
प्रतिफल	:	**उद्देश्य १ सँग सम्बन्धित** **प्रतिफल** १.१ : आधुनिक, व्यवसायिक, अर्गानिक एवं प्रतिस्पर्धी कृषि उत्पादनमा बृद्धि भएको हुनेछ। **प्रतिफल** १.२ : खेतीयोग्य भूमीमा भरपर्दो एवं व्यवस्थित तवरले सिंचाई सुविधा पुगेको हुनेछ। **प्रतिफल** १.३ : पशुपालन व्यवसायिक एवं आधुनिक भई पशुजन्य उत्पादनमा बृद्धि भएको हुनेछ। **प्रतिफल** १.४ : उद्योगको स्थापना एवं प्रवर्द्धन भई रोजगारीमा वृद्धि भएको हुनेछ। **प्रतिफल** १.५ : बैंक तथा वित्तीय सेवामा पहुँच वृद्धि भएको हुनेछ। **प्रतिफल** १.६ : स्थानीय कला तथा संस्कृतिको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन भएको हुनेछ। **प्रतिफल** १.७ : स्वस्थ, व्यवस्थित र आकर्षक पर्यटकीय पूर्वाधारको विकास भएको हुनेछ। **उद्देश्य २ सँग सम्बन्धित** **प्रतिफल** २.१ : पूर्व प्राथमिक तथा प्राविधिक शिक्षामा पहुँच तथा शैक्षिक गुणस्तरमा वृद्धी भएको हुनेछ । **प्रतिफल** २.२ : आधारभूत तथा चिकित्सकिय स्वास्थ्य सेवामा पहुँच तथा गुणस्तर वृद्धि भएको हुनेछ। **प्रतिफल** २.३ : स्वच्छ खानेपानीको सहज उपलब्धता र सरसफाइजन्य व्यवहारमा अभिवृद्धी भएको हुनेछ। **प्रतिफल** २.४: लक्षित वर्गको निर्णय निर्माण प्रकृयामा सहभागिता, सामाजिक मर्यादा र आत्मनिर्भरतामा वृद्धी भएको हुनेछ।

	:	**प्रतिफल** २.५ : युवाका लागि व्यवसायिकता तथा आत्मनिर्भरताका अवसर सृजना भएको हुनेछ। **उद्देश्य ३ सँग सम्बन्धित** **प्रतिफल** ३.१: यातायातका नियमित र आवागमन थप सहज भएको हुनेछ। **प्रतिफल** ३.२: व्यवस्थित तथा सुरक्षित आवास र वस्ती विकास भएको हुनेछ। **प्रतिफल** ३.३: सूचना तथा संचार प्रविधिको पहूँचमा बृद्धि भएको हुनेछ। **प्रतिफल** ३.४: स्वच्छ ऊर्जाको उपलब्धता र उपयोगमा वृद्धि भएको हुनेछ। **प्रतिफल** ३.५: वैकल्पिक उर्जाको प्रवर्धन र विस्तार भएको हुनेछ। **उद्देश्य ४ सँग सम्बन्धित** **प्रतिफल** ४.१: वन क्षेत्रको वैज्ञानिक व्यवस्थापन र उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि भएको हुनेछ। **प्रतिफल** ४.२: भू तथा जलाधार क्षेत्रको संरक्षण र भूक्षयमा न्यूनीकरण भएको हुनेछ। **प्रतिफल** ४.३: जलवायु परिवर्तनको प्रभाव न्यून भएको हुनेछ। **प्रतिफल** ४.४: विपद्जोखिम तथा विपद्जन्य क्षति न्यूनीकरण भएको हुनेछ। **उद्देश्य ५ सँग सम्बन्धित** **प्रतिफल** ५.१: सेवा प्रवाह तथा कार्यसम्पादन प्रक्रिया स्पष्ट, सहज र पारदर्शी भएको हुनेछ। **प्रतिफल** ५.२: गाउँ कार्यपालिका र सेवा प्रदायक निकायको संगठन विकास र व्यवस्थापन क्षमतामा अभिबृद्धि भएको हुनेछ। **प्रतिफल** ५.३: राजस्व तथा आन्तरिक र वाह्य श्रोत परिचालन क्षमतामा अभिबृद्धि भएको हुनेछ। **प्रतिफल** ५.४: योजना तर्जूमा, कार्यान्वयन तथा अनुगमन सहभागितामूलक, नतिजामुखी र प्रभावकारी भएको हुनेछ।
समष्टिगत रणनीति	:	१. कृषि उत्पादन वनजन्य तथा पर्यटकीय उपजको व्यवसायीकरण, विविधिकरण तथा औद्योगिकरण गर्ने २. गुणस्तरीय तथा व्यवसायिक शिक्षा, स्वास्थ्य सेवा, स्वच्छ खानेपानी र सरसफाई, सामाजिक सुरक्षा तथा सशक्तिकरण प्रवर्द्धन गर्ने ३. व्यवस्थित यातायात, बजार र सुरक्षित आवास, स्वच्छ उर्जा तथा संचारका पुर्वाधार विकास र विस्तार गर्ने ४. वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, जैविक विविधता संरक्षण, समावेशीकरण तथा सुशासनलाई विकास प्रक्रियामा एकिकृत गर्ने ५. अन्तर सरकार, सहकारी, निजी क्षेत्र, समुदाय र नागरिक समाजको समन्वय, साझेदारी र सहकार्यलाई सुद्धृढ गर्ने

<table>
<tr><td>प्राथमिकता</td><td></td><td>शिक्षा, कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार</td></tr>
<tr><td>योजनाको अनुमानित रकम</td><td>:</td><td>
<table>
<tr><th>विषय क्षेत्र</th><th>अनुमानित श्रोत (हजारमा)</th><th>प्रतिशत</th></tr>
<tr><td>आर्थिक विकास</td><td>९०६९०</td><td>५।९३४</td></tr>
<tr><td>सामाजिक विकास</td><td>२२९४२७</td><td>१५।०११</td></tr>
<tr><td>पूर्वाधार विकास</td><td>६४७५००</td><td>४२।३६५</td></tr>
<tr><td>वन तथा वातावरण व्यवस्थापन र विपद व्यवस्थापन</td><td>१६८८७५</td><td>११।०४९</td></tr>
<tr><td>संस्थागत विकास र सुशासन</td><td>३७५००</td><td>२।४५४</td></tr>
<tr><td>पालिका गौरबका आयोजनाहरु</td><td>२४७५००</td><td>१६।१९३</td></tr>
<tr><td>कूल जम्मा</td><td>१५२८३९२</td><td>१००</td></tr>
</table>
</td></tr>
</table>

पेश गरिएको दस्तावेज

दस्तावेज गाउँपालिकाको दोस्रो आवधिक गाउँ विकास योजना २०८२

प्रकाशकः शिवपुरी गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, शेरावगर, नुवाकोट, वागमती प्रदेश

http://www.sivapurimun.gov.np

सर्वाधिकारः शिवपुरी गाउँपालिका

प्राविधिक सहयोग : निरा कन्सल्टीङ ग्रुप्स प्रा.लि., ललितपुर

कृतज्ञता ज्ञापन

शिवपुरी गाउँपालिकाको दोस्रो आवधिक गाउँ विकास योजना (०८२/०८३-०८६/०८७) तयार भएको छ। यस जिम्मेवारीको सहजीकरण कार्यलाइ सफल बनाउन सहयोग पुऱ्याउनु हुने गाउँपालिका अध्यक्ष श्री गोविन्द प्रसाद थपलिया प्रति अत्यन्तै आभारी छौं। उहाँको मार्गदर्शन र अभिरुचिले हामीलाइ यस कार्यमा तिव्रता दिन हौसला मिलेको छ। त्यसैगरी गाउँपालिकाका उपाध्यक्ष श्री विर बहादुर तामाङ, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री बद्रीनाथ लम्साल, वडाध्यक्ष ज्यूहरु, कार्यपालिका सदस्यहरू, गाउँपालिका कायालर्यका शाखा प्रमुख तथा कर्मचारीहरू लगायत सबैमा परामर्शदाताको तर्फबाट हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछौ। त्यसैगरी, यस कार्यमा रचनात्मक सुझाव तथा सहयोग प्रदान गर्नुहुने अन्य सरोकारवालाहरूमा समेत हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछौं।

निरा कन्सल्टीङ ग्रुप्स प्रा.ली.

पुल्चोक ललितपुर

विषय सूची

शब्द संक्षेप

अ/गैसस : अन्तराष्ट्रिय/गैर सरकारी संस्था आ.व. : आर्थिक वर्ष

कि.मि. : किलोमिटर

के.जी. : किलोग्राम

गापा : गाउँपालिका

नं : नम्वर

मे. टन : मेट्रिक टन

रु. : रुपैंयाँ

लि : लिटर

सा.ब. : सामुदायिक बन

हे. : हेक्टर

तालिका सूचि

तालिका २.१ : समष्टिगत सोच तालिका

तालिका ३.१ : आर्थिक विकास क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति

तालिका ३.२ : आर्थिक विकास क्षेत्रको नतिजा खाका

तालिका ३.३ : पशुपंक्षी विकास क्षेत्रको नतिजा खाका

तालिका ३.४: उद्योग वाणीज्य तथा व्यवसाय क्षेत्रको नतिजा खाका

तालिका ३.५ : संस्कृति तथा पर्यटन क्षेत्रको नतिजा खाका

तालिका ४.१ : सामाजिक विकास क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति

तालिका ४.२ : शिक्षा क्षेत्रको नतिजा खाका

तालिका ४.४ : स्वास्थ्य क्षेत्रको नतिजा खाका

तालिका ४.५ : महिला, बालबालिका तथा दलित र लक्षित समुह क्षेत्रको नतिजा खाका तालिका
४.६ : बाल अधिकार तथा बाल संरक्षण क्षेत्रको नतिजा खाका

तालिका ४.७ : खेलकुद विकास क्षेत्रको नतिजा खाका

तालिका ५.१ : पूर्वाधार विकास क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति

तालिका ५.२ : पूर्वाधार विकास क्षेत्रको नतिजा खाका

तालिका ६.१ : वन तथा वातावरण व्यवस्थापन विकास क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति तालिका

६.२ : वन विकास तथा वातावरण संरक्षण क्षेत्रको नतिजा खाका तालिका
७.१ : संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति तालिका
७.२ : संस्थागत विकास तथा सुशासन विकास क्षेत्रको नतिजा खाका तालिका
८.१ : आर्थिक विकास क्षेत्रको कार्यक्रम तथा बजेट
तालिका ८.२ : पशु पंक्षी विकास क्षेत्रको कार्यक्रम तथा बजेट
तालिका ८.३ : उद्योग, वाणीज्य तथा पर्यटन विकास क्षेत्रको कार्यक्रम तथा बजेट तालिका
८.४ : बैंक तथा वित्तिय संस्था सम्बन्धि कार्यक्रम तथा बजेट तालिका
८.५ : सामाजिक क्षेत्र अन्तर्गत शिक्षा विकास क्षेत्रको कार्यक्रम तथा बजेट खाका तालिका
८.६ : युवा तथा खेलकुद विकासको कार्यक्रम तथा बजेट खाका तालिका
८.७ : स्वास्थ्य क्षेत्रको कार्यक्रम तथा बजेट खाका तालिका
८.८ : महिला बालबालिका तथा लक्षित वर्गको कार्यक्रम तथा बजेट खाका तालिका
८.९ : पूर्बाधार विकास क्षेत्रको कार्यक्रम तथा बजेट खाका
तालिका ८.१० : वन विकासको कार्यक्रम तथा बजेट खाका
तालिका ८.११ : वातावरण तथा विपद्व्यवस्थापन क्षेत्रको कार्यक्रम तथा बजेट खाका तालिका
८.१२ : संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको कार्यक्रम तथा बजेट खाका तालिका
८.१३ : पालिका गौरबका आयोजनाहरुको कार्यक्रम तथा बजेट खाका तालिका
९.१ : स्वीकृत पद तथा पदपूर्तिको सारांश
तालिका ९.२ : प्रक्षेपण गरिएको आवधिक/बार्षिक बजेट
तालिका ९.३ : विषयक्षेत्र अनुसार कुल प्रस्तावित बजेट
तालिका ९.४ : विषयक्षेत्र अनुसार कुल प्रस्तावित बजेट
तालिका ९.५ : आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रिया

परिच्छेद एक :

परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा २४ को उपदफा १ मा स्थानीय तहले संविधानको अनुसूची ८ र ९ मा तोकिएका एकल तथा साझा अधिकारको सूचीमा रहेका अधिकारलाई प्रयोग गरी आवधिक, वार्षिक, रणनीतिगत, विषय क्षेत्रगत मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन विकास योजना बनाई लागु गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ। यस ऐनको दफा २४ को उपदफा २ मा योजना तर्जुमा गर्दा सङ्घीय सरकार र प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समय सीमा र प्रक्रियासँग तालमेल हुने गरी सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् व्यवस्थापन, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनुपर्ने उल्लेख गरिएको छ। ऐनको दफा २४ को उपदफा ३ ले योजना बनाउँदा ऐनमा तोकिए बमोजिमको विषयहरूमा प्राथमिकता दिनुपर्ने विषयहरू समेत तोकेको छ। योजनाहरूको प्राथमिकिकरण गर्दा आर्थिक विकास तथा गरीबी निवारणमा प्रत्यक्ष योगदान पुग्ने, उत्पादनमुलक तथा छिटो प्रतिफल प्राप्त गर्न सकिने, जनताको जीवनस्तर, आम्दानी र रोजगार बढ्ने, स्थानीयबासीहरूको सहभागिता जुट्ने तथा लागत कम लाग्ने, स्थानीय स्रोत, साधन र सीपको अधिकतम प्रयोग हुने, लक्षित वर्गलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने, लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण अभिवृद्धि हुने, दिगो विकासका लक्ष्यहरूलाई स्थानीकीकरण गर्नुपर्ने, वातावरणीय संरक्षण तथा सम्बर्धनमा सघाउ पु-याउने, भाषिक तथा साँस्कृतिक पक्षको जगेर्ना र सामाजिक सद्भाव तथा एकता अभिवृद्धिमा सघाउ पुऱ्याउने सूचकहरूको आधारमा योजनाहरू प्राथमिकीकरण गर्नुपर्ने उल्लेख गरिएको छ। यो ऐनको दफा २४ को उपदफा ४ मा योजना बनाउँदा मध्यम र दीर्घकालीन प्रकृतिका आयोजनाहरूको सूची तयार गर्नुपर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ।

हाल कार्यान्वयनमा रहेको दिगो विकास लक्ष्यको दस्तावेजले नेपाललाई सन् २०३० सम्ममा न्यायपूर्ण तथा समृद्ध मुलूक बनाउने परिकल्पना (Envision) गरेकोले सो अवधि सम्ममा दिगो विकास लक्ष्य हासिल गरिसक्नु पर्ने दवाव पनि सँगसँगै रहेकोछ। दिगो विकास लक्ष्यहरू अन्तर्गत १७ वटा लक्ष्यहरू छन ती मध्ये लक्ष्य १४ वहायक अन्य सबै लक्ष्य नेपालले समयमा नै पुरा गर्नु पर्ने चूनैति रहेको छ जसमा १६ वटा लक्ष्यहरू अन्तर्गत १६९ वटा परिमाणात्मक लक्ष्यहरू निर्धारण गरी स्थानीकरण समते गरिएका छन्।

वि.सं. २१०० साल सम्ममा नेपाललाई उच्च आय भएको मुलुकमा पुऱ्याई "सुशासन सामाजिक न्याय र सम्वृद्धि" को साझा राष्ट्रिय लक्ष्य पूरा गर्ने नेपाल सरकारको दीर्घकालीन सोंचलाई पूरा गर्न यस गाउँपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक गाउँ विकास योजना (२०८२/८३-२०८६/८७) तर्जुमा गरिएको हो।

संघीय शासन प्रणालीको नविनतम अभ्यास र फरक परिवेशमा जनताको सबैभन्दा नजिकको सरकारका रुपमा स्थानीय सरकारले समृद्धि र सुशासनको जनआकांक्षालाई दिशानिर्देश गर्न आवधिक गाउँ विकास योजनाको आवश्यकता रहेको छ। गाउँपालिका क्षेत्रको समष्टिगत आर्थिक, सामाजिक विकासका लागि लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू निर्धारण गरी निश्चित अवधिभित्र सो हासिल गर्न उपयुक्त सिद्धान्त, नीति, रणनीति तथा प्राथमिकताहरू पहिचान एवम् परिभाषित मार्गचित्र नै आवधिक विकास योजना हो। स्थानीय तहको आवधिक योजनाले निश्चित अवधिका लागि गाउँपालिकालाई आफुले चाहेको गन्तव्यतर्फ डोहोऱ्याउने काम गर्दछ। नेपालको संविधान र कानुनमा व्यवस्था भएबमोजिम स्थानीय तहलेआफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्र रहेको विषय र क्षेत्रलाई समेट्ने गरी स्थानीय तहको आर्थिक सामाजिक विकासको लागि आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जूमा गर्नुपर्दछ।

शिवपुरी गाउँपालिकाले गाउँ सभाबाट स्वीकृत आर्थिक ऐनमा सहभागितामूलक योजना तर्जूमा प्रक्रिया अनुसार आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जूमा गर्ने र सोको आधारमा वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जूमा गर्ने व्यवस्था गरेको छ। यस कार्यलाई सहज र व्यवस्थित गर्न गाउँ कार्यपालिकाले संवैधानिक व्यवस्था, स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र तथा संघीय ऐन (स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४) मा भएका प्रावधान तथा गाउँपालिकाको आर्थिक कार्यविधि ऐन २०७४ अनुसार योजनाबद्ध, एकीकृत तथा सहभागितामूलक विकासको अवधारणामा आधारित भई राष्ट्रिय योजना आयोगले तयार गरेको आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जूमा दिगदर्शनलाई आधार मानी यो आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमा गरेको छ। यो आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमा गर्दा खास गरी गाउँ पालिकाले तयार गरेका विषयगत क्षेत्रका तथ्यांकहरु तथा केन्द्रिय तथ्यांक विभागबाट प्राप्त जानसांख्यीक विवरणलाई आधार मानिएको छ।

१.२ योजना तर्जूमाको उद्देश्य

गाउँपालिकाको नेतृत्वमा योजनाबद्ध विकासका लागि सरकारी, गैरसरकारी, सहकारी, समुदायमा आधारित संस्था तथा निजी क्षेत्रलाई एक स्थानमा ल्याई गाउँपालिकाको एकीकृत तथा समष्टिगत विकास प्रक्रियालाई मार्गदर्शन गर्नु नै आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जूमाको मुख्य उद्देश्य हो। योजना तर्जूमाका सहायक तथा निर्दिष्ट उद्देश्यहरू देहायअनुसार छन्ः

- गाउँको एकीकृत, नतिजामुलक र योजनाबद्ध विकासका लागि साझेदार तथा सरोकारवालालाई एकथलोमा राखी विकासमा साझा उत्तरदायित्व सिर्जना गर्ने।

- गाउँ विकास तथा स्रोत परिचालनको विद्यमान स्थिति विश्लेषण गरी गाउँबासी तथा सरोकारवालाको चाहानाअनुसार सहभागितात्मक छलफलका आधारमा गाउँ विकासको खाका तयार गर्ने ।
- गाउँ विकासको दीर्घकालिन सोच, निर्देशक सिद्धान्त, लक्ष्य, रणनीति र प्राथमिकता निर्धारण गर्ने ।
- गाउँ विकासका प्रयासलाई मार्गदर्शन गर्ने तथा अपेक्षित नतिजा हासिल गर्ने कार्यनीति, प्रमुख कार्यक्रमहरू तय गर्ने ।
- गाउँ विकास प्रयासहरूको प्रक्रिया तथा नतिजाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको खाका प्रस्तुत गर्ने ।

१.३ कानुनी तथा नीतिगत ब्यवस्था

स्थानीय तहको आवधिक विकास योजना तर्जूमाका कानुनी तथा नीतिगत आधारका रुपमा नेपालको संविधान, नेपाल सरकारबाट स्वीकृत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारहरूको कार्य विस्तृतीकरण प्रतिवेदन २०७४, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ र स्थानीय तहको योजना तर्जूमा दिग्दर्शन २०७८, मुख्य रुपमा रहेका छन् । नेपालको संविधानको मौलिक हक, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त र नीति, स्थानीय तहको अधिकार स्थानीय योजना तर्जूमाको संवैधानिक आधारका रुपमा रहेको छ । नेपाल सरकारबाट स्वीकृत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारहरूको कार्य विस्तृतीकरण प्रतिवेदनमा स्थानीय स्तरका आवधिक गाउँ विकास योजना र वार्षिक योजना तथा बजेट स्वीकृती सम्बन्धी कार्यलाई स्थानीय तहको कार्यसूचीमा सूचीकृत गरेको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको परिच्छेद ६ दफा २४ उपदफा १ मा गाउँ/नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा स्थानीयस्तरको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक र विषय क्षेत्रगत मध्यकालिन तथा दीर्घकालिन विकास योजना बनाई लागू गर्नुपर्ने कुरालाई स्पष्ट पारेको छ । संवैधानिक व्यवस्था तथा स्थानीय सरकार संचालन सम्बन्धी संघीय कानूनका अतिरिक्त स्थानीय तहको आवधिक योजना तर्जूमा प्रक्रियामा देहायअनुसार कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्थालाई गाउँपालिकाका सन्दर्भमा उपयुक्त हुने विषयलाई स्थानीयकरण गरी आधारका रुपमा लिइएको छ :

- सोह्रौ योजना
- दिगो विकासका लक्ष्यहरू
- विषयगत ऐन तथा नीतिहरू
- नेपाल पक्ष भएका सन्धी सम्झौताहरू
- राष्ट्रिय योजनाबाट जारी राष्ट्रिय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन निर्देशिका
- राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक विषयगत योजनाहरू

१.४ आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जूमा तथा प्रक्रिया

शिवपुरी गाउँपालिकाको आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जूमा देहायको विधि तथा प्रक्रिया बमोजिम गरिएको छ ।

१.४.१ **आवधिक गाउं विकास योजना तयारी छलफल**

आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जूमाको पहिलो चरणमा गाउँ कार्यपालिकाको आयोजनामा कार्यपालिकाका पदाधिकारी, कर्मचारी र स्थानीय सरोकारवाला बीच आवधिक गाउँ विकास योजना बारेमा साझा धारणा, बुझाई, योजना तर्जूमा प्रक्रिया, कार्ययोजनाको बारेमा छलफल गरी गाउँ कार्यपालिकाबाट तयार तथा स्वीकृत गरियो । गाउँ कार्यपालिकाका अध्यक्ष श्री गोविन्द थपलियाको अध्यक्षतामा बसेको वैठकमा आवधिक गाउँ विकास योजनाको अवधारणा, तर्जूमा विधि तथा प्रक्रिया, आधाररेखा सूचना, योजना तर्जूमाको कार्ययोजना बारे प्रस्तुती जानकारी, छलफल र कार्ययोजना स्वीकृत गरिएको थियो ।

१.४.२ **वस्तुस्थिति विश्लेषण विवरण तथा आधार सूचना तयारी**

आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जूमाको महत्वपूर्ण आधारका रुपमा रहेको गाउँपालिकाको तथ्यांक संकलन विभिन्न द्धितिय श्रोतबाट गरिएको थियो । तथ्याङ्क संकलक गर्दा खास गरी गाउँ पालिकाको विषयगत शाखा र वडा कार्यालयहरुलाई मूल स्रोतको रुपमा लिएको थियो भने केन्द्रिय तथ्यांक विभागबाट तयार गरिएको जानसांख्यीक तथ्यांक, २०७८ तथा कृषि गणना २०७८ लाई मूल रुपमा लिएको थियो। अद्यावधिक तथ्यांकलाई आवधिक योजना तर्जूमा सम्बन्धी दीर्घकालिन सोच निर्धारण र वस्तुस्थिति विश्लेषण सम्बन्धी कार्यशाला गोष्ठीमा प्रस्तुत गरी सुझाव संकलन गरियो । प्राप्त सुझावको आधारमा सूचनाको थप विश्लेषण गरी आवधिक योजनाको संभाव्य सूचक अनुसार विषय क्षेत्रगत आधार सूचना तयार गरियो । वस्तुस्थिति विश्लेषण विवरणमा गाउँपालिकाको भौगोलिक तथा भौतिक अवस्थिति, जनसांख्यिक, आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार विकास, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन र संस्थागत विकास तथा सुशासनको अवस्था सहित विषय क्षेत्र आधार सूचना समावेश गरिएकोछ ।

१.४.३ **दीर्घकालिन सोचको निर्माण**

गाउँपालिकाकोदिर्घकालिन सोचको बिषयमा छलफल गर्दा प्रथम आवधिक गाउँविकास योजनाले तयार गरेको सोचलाई दोस्रो आवधिक गाउँ विकास योजनाको सोचको रुपमा लिइयो। गाउँपालिकाको दीर्घकालिन सोच (Vision), ध्येय (Mission) योजनाको समष्टिगत लक्ष्य (Goal), उद्देश्य (Objectives) तथा रणनीति (Strategies), विषय क्षेत्रगत संभावना तथा अवसर, समस्या तथा चूनौति र अवलम्बन गर्नु पर्ने विषय क्षेत्रगत रणनीति (Sectoral Strategies) तर्जूमा गर्दा प्रथम आवधिक गाउँ विकास योजनाले तयार गरिएको सोचलाई मूल आधारको रुपमा लिइयो ।

१.४.४ आवधिक गाउं विकास योजना तर्जूमा

आवधिक गाउँ विकास योजना तयारी गर्ने क्रममा विषयगत रुपमा तयार गरिएका वस्तुस्थिति विवरण, आधार सूचना तथा प्राप्त विवरणको आधारमा योजनाको नतिजा तालिका (नतिजा श्रृंखला तथा सूचक, आधाररेखा सूचना, भौतिक लक्ष्य, पुष्ट्याइका आधार), कार्यान्वयन योजना (अपेक्षित नतिजा हासिल गर्न आवश्यक नविन तथा प्रमुख आयोजना कार्यक्रम, भौतिक लक्ष्य, आवश्यक स्रोत अनुमान र स्थानगत तथा कार्यक्रमको विवरण), विषय क्षेत्रगत अपेक्षित प्रतिफल हासिल गर्न अवलम्बन गर्ने कार्यनीति) तर्जूमा गरियो । यसका साथै छलफलबाट आएका विषयलाई आवधिक योजनाको अवधिमा गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोत, राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त राजस्व, संघ तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान समेत अन्य विभिन्न स्रोतबाट प्राप्त विगतको स्रोतको आधारमा आगामी ५ बर्षको उपलब्ध हुन सक्ने श्रोत समेत अनुमान तथा प्रक्षेपण गरियो ।

योजनाको वित्तीय विश्लेषणमा जनसमुदाय, नीजि क्षेत्र, गैसस तथा समुदायिक संस्था, संघ तथा प्रदेश सरकारबाट सिधै कार्यान्वयन हुने आयोजना तथा कार्यक्रममा हुने लगानी समेत विश्लेषण गरी अपुग श्रोत परिचालन रणनीति समेत तय गरिएको छ । साथै योजनाको नतिजा खाकामा आधारित भई प्रस्तावित प्रमुख आयोजनाको प्रक्रिया अनुगमन, प्रतिफल, असर तथा प्रभावको नतिजा अनुगमन तथा लेखाजोखाको खाँका समेत प्रस्तुत तथा छलफल गरिएको थियो । छलफलमा कार्यापालिकाका पदाधिकारी, सबै विषय क्षेत्र योजना तर्जूमा समिति पदाधिकारी, कर्मचारी, स्थानीय विषय विज्ञ अगुवा, समाजसेवी बुद्धीजिवि, लक्षित वर्ग तथा समुदाय, राजनीतिक दल, गैसस र समुदायिक संस्थाका प्रतिनिधिको उपस्थिति रहेको थियो ।

१.४.५ योजना दस्तावेज तयारी

आवधिक गाउँ विकास योजना तयारी गर्ने क्रममा विभिन्न माध्यमबाट आएका सूचना तथा अपेक्षालाई विषय विज्ञहरूसँगको परामर्श तथा प्राविधिक टोलीको सहयोगमा नतिजामूलक योजनाको स्तरीय ढाँचामा विषयगत रुपमा लिपिवद्ध गरी दस्तावेज तयार गरियो । योजना दस्तावेज मुख्य ९ परिच्छेदमा विभाजन गरिएको छ । जसअनुसार योजनाको परिचय, योजना अवधारणा तथा प्रारुप, आर्थिक विकास योजना, संस्कृति तथा पर्यटन योजना, सामाजिक विकास योजना, पूर्वाधार विकास योजना, उर्जा विकास योजना, वन तथा वातावरण व्यवस्थापन योजना, विपद् व्यवस्थापना योजना, संस्थागत विकास तथा सुशासन योजना र कार्यान्वयन व्यवस्था रहेका छन् । सन्दर्भ सामग्रीको रुपमा विगतका योजना, साविकका गाविसहरूका आवधिक, एकीकृत तथा विषय क्षेत्रगत गुरुयोजनाको प्रारुपलाई उपयोग गरिएको छ । साथै योजनामा योजनाविद् तथा विषयविज्ञहरूको सुझाब लिई योजना तर्जूमा प्राविधिक सहयोग टोलीद्धारा आवधिक विकास योजना दस्तावेज लेखन तथा दस्तावेज नतिजामूलक योजनाको ढाँचामा स्थानीय तहका अधिकार क्षेत्रका सवै विषय एवं प्राविधिक पक्षहरूलाई तर्कपूर्ण एवं वस्तुनिस्ठ ढंगबाट प्रस्तुत गरी प्रथम आवधिक योजनाको मस्यौदा दस्तावेज तयार गरियो ।

१.४.६ मस्यौदा प्रस्तुती तथा सुझाव संकलन र अन्तिम दस्तावेज तयारी

स्थानीय तहको आवधिक योजना तर्जूमा दिग्दर्शन, सहभागितामूलक कार्यशाला तथा परामर्श, विषयविज्ञको सुझाब र परामर्शका आधारमा तयार गरेको योजनाको दस्तावेजलाई गाउँ विकासका सरोकारवालाको राय सुझावको आधारमा आवधिक विकास योजनाको बिषयमा छलफल तथा सुझाव प्राप्त गरियो । विभिन्न माध्यमबाट उपलब्ध गराइएको आवधिक योजनाको मस्यौंदा माथि सरोकारवालाबाट प्राप्त सुझाब तथा पृष्ठपोषणलाई समावेश गरी गाउँपालिकाको दोस्रोआवधिक गाउँ विकास योजनाको दस्तावेजलाई अन्तिम रुप प्रदान गरिएको छ ।

१.५ सीमा

यस आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जूमा विद्यमान अभ्यास तथा उपलब्ध ढाँचा, श्रोत साधन, सूचना र समय भित्र तयार गरिएको छ । यसका सीमाहरू देहायअनुसार रहेका छन् ।

- प्रथम आवधिक गाउँ विकास योजनाको आधारमा दोस्रो आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमा गर्ने । दोस्रो आवधिक गाउँ विकास योजना तयार गर्दा आवश्यकता अनुसार विषय क्षेत्रहरुलाई अध्यावधिक गर्ने, नयाँ थप्ने तथा पुर्नलेखन गर्ने । दोस्रो आवधिक योजना तयार गर्दा मूलत प्रथम आवधिक योजनालाई आधार मानिने र वस्तुगत विवरणहरु पनि द्धितिय स्रोतलाई लिने जस्तैः जनगणना २०७८, कृषि गणना २०७८, विषयगत शाखाका अद्यावधिक विवरण गाउँपालिका स्तरीय छलफल, अर्न्तक्रिया तथा र संस्थागत सूचनालाई आधार बनाउने अधिकतम प्रयास गरिएको छ । योजना तर्जूमा प्रक्रियामा बिषय क्षेत्र तथ्याङ्क तथा उपलब्ध आधार सूचनामा कुनै दुविधा उत्पन्न भएको अवस्थामा विषयगत शाखासँगको छलफलबाट सहमति बनाई सोही आधारमा विश्लेषण गरिएको छ । यसका साथै संघ, प्रदेशका प्रकाशन तथा दस्तावेज लगायत अन्य सूचना समेतलाई आधार बनाइएको छ ।
- वागमती प्रदेश सरकारले तयार गरेको दोस्रोआवधिक योजना र सोह्रौ आवधिक योजनालाई आधार बनाइएको छ ।
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अनुसार गाउँपालिका क्षेत्रमा क्रियाशील गैरसरकारी संस्था, सामुदायिक संघ-संस्था र निजी क्षेत्रका कार्यक्रमहरू गाउँसभाबाट पारित गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने व्यवस्था भएतापनि यो अभ्यासलाई अझै संस्थागत रुपमा अझै अगाडि बढन सकेको छैन जुन प्रक्रियालाई आगामी दिनमा पूर्णता दिनु आवश्यकता छ ।
- नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारले विशेष कार्यक्रमका लागि अनुदान प्रदान गरी कार्यान्वयन प्रक्रिया निर्धारण गरेकोमा सोही अनुसार श्रोत साधनको अनुमान तथा प्रक्षेपण संभाव्य श्रोत आँकलन गरिएको छ ।
- नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारको संयुक्त लगानी वा सार्वजनिक निजी साझेदारीमा संभाव्य आयोजना संचालन तथा व्यवस्थापन यथार्थ बनाउन सकिएको छैन ।

परिच्छेद दुई :

योजनाको अवधारणा र प्रारूप

२.१ गाउँ विकासको दीर्घकालिन सोचः

प्रथम आवधिक गाउँ विकास योजनाले तयार गरेको दीर्घकालीन सोचलाई नै दोस्रो आवधिक गाउँ विकास योजनाले ग्रहण गरेको छ जुन गाउँ शिवपुरी गाउँपालिकाको समग्र विकासका संभावना, अग्रणी क्षेत्र, गाउँवासीले चाहेको विकास हो भनेर भन्न सकिन्छ जुन देहाय वमोजिम रहनेछ।

"शिवपुरीको दीगो विकास र समृद्धिको आधारः

शिक्षा, कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार"

प्रारम्भिक बाल विकास तथा प्राविधिक शिक्षामा सहज पहुँच र माध्यामिक एवं उच्च शिक्षामा गुणस्तर अभिबृद्धी गरी प्रतिस्पर्धी तथा क्षमतावान मानव संशाधन विकास हुने, कृषि उत्पादनका दृष्टिले माछापालन, अमिलो प्रजातिका फलफुल, तरकारी खेती, पशुपालन र माहुरीपालनमा आधुनिकीकरण तथा व्यवसायीकरणका माध्यमबाट उत्पादन, आम्दानी र रोजगारीका अवसरमा वृद्धि हुने तथा पर्यटकीय संभावना बोकेको शिवपुरी बाघद्धार, कुम्भेश्वर गुफा, शिवालय त्रिवेणीधाम, थर्पेलिङ गुम्बा लगायत नेपालको प्रमुख पर्यटकीय गन्तव्यका रुपमा रहेको ककनी, शिवपुरी राष्ट्रिय निकुञ्जसँग जोडीएको र लाङटाङ राष्ट्रिय निकुञ्ज, हेलम्बुसँगको सामिप्यताका साथै निर्माणाधिन राष्ट्रिय गौरबको मध्य पहाडी लोकमार्गले श्रृजना गरेका अवसरबाट शिवपुरी गाउँपालिकाको मानविय विकास सहित सामाजिक, आर्थिक, पर्यावरणीय तथा भौतिक विकासको अवस्थामा व्यापक सुधार भइ दीगो विकास र समृद्ध शिवपुरी हासिल हुने परिकल्पना गरिएको छ।

२.२ मार्गदर्शक सिद्धान्त

दीर्घकालिन सोचलाई मुर्त रुप दिनका लागि शैक्षिक क्षेत्र, कृषि, पर्यटन र पूर्वाधारमा विशेष प्राथमिकता सहित राष्ट्रिय तथा प्रदेश योजना र नीतिका मुलभुत पक्षलाई स्थानीयतामा आन्तरिकिकरण गर्दै देहायअनुसार विकासको निर्देशक सिद्धान्त तय गरिएको छ।

- उपलब्ध श्रोतको अधिकतम परिचालन तथा तीब्र आर्थिक वृद्धि
- गुणस्तरीय, विपद् उत्थानशिल तथा दिगो पूर्वाधार निर्माण
- वातावरण संरक्षण तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन

- दक्ष तथा सृजनशिल जनशक्ति निमा
- सामाजिक समावेशीकरण तथा विकासको प्रतिफलको न्यायोचित वितरण
- प्रभावकारी सेवा प्रवाह तथा नतिजामा आधारित विकास व्यवस्थापन
- सहकारी, गैर सरकारी, निजी तथा सामुदायिक क्षेत्रसँग साझेदारी तथा सहकार्य
- सुशासन तथा सदाचार प्रवर्द्धन

"**शिक्षा, कृषि, पुर्वाधार र पर्यटन क्षेत्रको प्रवर्द्धन**" लाई गाउँपालिकाको समग्र विकासको लागि तय गरिएको दीर्घकालिन सोच हासिल गर्ने मूल ध्येयको रुपमा लिइएकोछ।

२.२ लक्ष्य तथा उद्देश्य

गाउँपालिकाको समष्टिगत विकासका लागि **हरित, विकसित र समृद्ध शिवपुरीको आधार तयार हुने** मुख्य लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ। साथै यस योजनाले निर्धारित विकास लक्ष्य प्राप्त गर्न देहायअनुसारको उद्देश्य निर्धारण गरेको छ :

१. उत्पादन, रोजगारी, आयमा दीगो वृद्धि भएको हुनेछ।
२. स्वस्थ, आत्मनिर्भर र सुसंस्कृत मानव संशाधनको विकास भएको हुनेछ।
३. गुणस्तरीय तथा दीगो भौतिक पूर्वाधारको विकास भएको हुनेछ।
४. वन, जैविक विविधता, जमीन र जलश्रोतको दिगो उपयोग भएको हुनेछ।
५. सेवा प्रवाह, विकास व्यवस्थापन र जवाफदेहिताको स्तरमा बृद्धि भएको हुनेछ।

२.३ समष्टिगत रणनीतिहरू

शिवपुरी गाउँपालिका क्षेत्रको समिष्टगत विकासका लागि प्रथम आवधिक योजनाले देहायअनुसारका रणनीति अवलम्बन गरिनेछः

१. कृषि उत्पादन वनजन्य तथा पर्यटकीय उपजको व्यवसायीकरण, विविधिकरण तथा औद्योगिकरण गर्ने
२. गुणस्तरीय तथा व्यवसायिक शिक्षा, स्वास्थ्य सेवा, स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाई र सामाजिक सुरक्षा तथा सशक्तिकरण प्रवर्द्धन गर्ने
३. व्यवस्थित यातायात, बजार र सुरक्षित आवास, स्वच्छ उर्जा तथा संचारका पुर्वाधार विकास र विस्तार गर्ने
४. वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, जैविक विविधता संरक्षण, समावेशीकरण तथा सुशासनलाई विकास प्रक्रियामा एकिकृत गर्ने

५. अन्तर सरकार, सहकारी, निजी क्षेत्र, समुदाय र नागरिक समाज बीचको समन्वय, साझेदारी र सहकार्यलाई सुद्धढ गर्ने

२.४ प्राथमिकता क्षेत्र

शिवपुरी गाउँपालिकाको प्रमुख प्राथमिकताको क्षेत्र शिक्षा, कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार रहेको छ।

२.५ समष्टीगत सोँच तालिका

तालिका २.१: समष्टिगत सोच तालिका

नतिजा	सूचक	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (२०८६/८७)	पुष्ट्याइँका आधार	पूर्वानुमान
लक्ष: गाउँवासीको जीवनस्तरमा दीगोरगुणात्मक सुधार आएको हुने।	मानव विकास सुचाकाङ्क (वा. प्रदेश)	०।६६१	०।६७८	प्रदेश तथा संघिय सरकारका प्रतिवेदन, गा.पा वस्तुगत विवरण	स्रोत र साधनको उचित प्रयोग भएको हुने।
	प्रतिव्यक्ति कुल ग्राहस्थ उत्पादन आय (वा.प्रदेश.)	२४८४	३०००		
	अपेक्षित आयु	७२।४	७३।९		
	५ वर्ष माथिका साक्षरता दर	६१।३१	८०		
	आधारभूत तहको खुद भर्नादर (%)	९६	१००		
उद्देश्य: गाउँवासीको आर्थिक तथा सामाजिक अवस्थामा सुधार आएको हुनेछ।	मातृ मृत्युदर प्रतिलाख (राष्ट्रिय तहको आधारमा)	९८	७०		
	बाल मृत्युदर प्रतिहजार (राष्ट्रिय तहको आधारमा)		०		
	आधार भूत तहको खानेपानी सुविधा पुगेको जनसंख्या प्रतिशत	९६।३	१००		
	सफा उर्जाको पहुँच भएको जनसंख्या प्रतिशत	९९	१००		
	कालोपत्रे सडकले जोडिएका वडा केन्द्रहरु	५	८		

नतिजा	सूचक	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (२०८६/८७)	पुष्ट्याइँका आधार	पूर्वानुमान
	आधा घण्टा भित्र सार्वजनिक यातायातको पहुँचको भएको जनसंख्या प्रतिशत		९०		
	अतिगरिब जनसंख्या (%) गरिब जनसंख्या (%) मध्यम (%)	२५।८ ३२।५ ३१।४	१२।५ १५ ५०		

२.६ नतिजा तालिका

गाउँ विकासका प्रयासहरूलाई एकीकृत गरी गाउँ विकासको मूल ध्येयतर्फ अग्रसर गराउन तथा लक्ष्य प्राप्त गर्न नतिजामूलक योजनाको ढाँचामा एकीकृत स्वरुपको प्रथम आवधिक विकास योजना तर्जूमा गरिएको छ। नतिजामूलक ढाँचा परिवर्तनको सिद्धान्त अनुसार तयार गरिएको छ। योजनामा स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रलाई आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार विकास, वन तथा वातावरण र संस्थागत विकास र सुशासन क्षेत्रहरूमा एकीकृत गरिएको छ। परिवर्तनको सिद्धान्त अनुसार तयार गरिएको गाउँपालिकाको समष्टिगत विकासको एकीकृत नतिजा तालिकालाई **अनुसुची** १ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

परिच्छेद तीन :

आर्थिक विकास योजना

३.१ वस्तुस्थिति विश्लेषण

पृष्ठभूमि

वर्तमान संविधानले राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायीत्व अन्तरगत सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको सहभागितामा दिगो आर्थिक विकास गरी आर्थिक असमानताको अन्त्य गर्दै शोषणरहित समाजको निर्माण गर्न राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई आत्मनिर्भर, स्वतन्त्र तथा समृद्ध अर्थतन्त्रको विकास गर्ने राज्यको आर्थिक उद्देश्यका रुपमा लिएको छ। संविधानले मौलिक हक अन्तरगत रोजगारी, व्यवसाय सञ्चालन तथा खाद्य सुरक्षाको हक समेतलाई समावेश गरेको देखिन्छ। नेपालले लिएको दिगो विकास लक्ष्य र वर्तमान १६औं राष्ट्रिय योजनाले गरिवी निवारण, खाद्य सुरक्षा, सम्मानित रोजगारी र आर्थिक वृद्धि सहितको दिगो विकासलाई महत्व दिइएको छ। स्थानीय सरकारले संघ तथा प्रदेशको कानून, नीति, योजना र लक्ष्यको आधारमा योजनाबद्ध प्रयास गर्नु पर्ने आवश्यकता रहेको छ। संघीय तथा प्रादेशिक नीति मध्यनजर गरी शिवपुरी गाउँपालिकाको समग्र विकासको अग्रणी क्षेत्र तथा उत्पादन, रोजगारी र आयको संभाव्य स्रोतका रुपमा रहेको कृषि, पर्यटन, आद्योगिक विकासका विषय क्षेत्रमा गाउँपालिकामा भएका सम्भावना, अवसर र विद्यमान अवस्था सहित समस्या तथा चूनौति पहिचान गरिएको छ।

३.१.१ कृषि तथा पशुपालन र खाद्य सुरक्षा

विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर

नेपालको संविधानले खाद्य अधिकारलाई मौलिक हकको रुपमा प्रत्याभूत गरेको छ। दिगो विकास लक्ष्यले सन्२०३० सम्ममा भोकमुक्त विश्व बनाउने लक्ष्य लिएको सन्दर्भमा संघीय सरकारले वि.सं. २०७७ भित्र खाद्यान्नमा आत्मनिर्भर हुने घोषणा गरेको एवम् पाँच वर्ष भित्र कृषि उत्पादकत्व दोब्बर गर्ने प्रतिवद्धता जनाएको छ। हाल मुलुक कृषिको यान्त्रिकीकरण, आधुनिकीकरण र व्यवसायीकरण गर्ने उद्देश्यले १५ वर्षीय कृषि विकास रणनीति कार्यान्वयनको चरणमा छ। यसका साथै जैविक खेतीको विकासका निम्ति प्रविधि विकास, सामुदायिक तथा सहकारी संस्थाहरूको क्षमता विकासका कामहरू भइरहेका छन्।

संघीय राजधानी काठमाडौसँग जोडिएको र राष्ट्रिय महत्वको संरक्षण क्षेत्र शिवपुरी नागार्जुन राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रको रुपमा रहेको लिखुखोला, स्याल्पिङ खोला लगायतको खोलानालाले सिंचित उर्वर कृषि भूमि

यस गाउँपालिकाको आर्थिक विकासको प्रमुख स्रोत मध्ये एक हो । यस गाउँपालिकाका कूल ४९२५ मध्ये ४२५४ घरपरिवार जसले २३६३.६ हेक्टर क्षेत्रमा कृषि गरिरहेको र जस मध्ये १२०७.१ हेक्टरमा सिंचाई सुविधा पुगेको छ । जस अनुसार पालिकाका अधिकांस घर परिवार अझैपनि कृषि तथा पशुपालन पेशामा निर्भर रहेका छन्। निर्वाहामुखी परम्परागत कृषि तथा पशुपालन बाट व्यवसायिक कृषि उत्पादनमा यहाँका कृषकहरू फड्को मारिरहेको अवस्थामा हाल यस गाउँपालिकामा, सञ्चालित विभिन्न कृषि गतिविधिबाट थाहा पाउन सकिन्छ । हाल मिनि तथा पावर टिलर, थ्रेसर, आलु ड्याम र खन्ने मेशिन, ग्रास कटर, इलेक्टिक स्प्रेयर आदी जस्ता यन्त्रको प्रयोगमा वृद्धीसँगै कृषिमा यान्त्रिकीकरण पनि शुरुवात भएको छ । खाद्यान्न तर्फ धान, गहुं, मकै, कोदो तथा आलु जस्ता वाली, दलहन अन्तरगत मास, भट्टमास तथा सिमी, नगदेवालीमा अदुवा तथा वेसार, तरकारीमा काउली, वन्दा, सिमि, बोडी उत्पादन हने गर्दछ। पशुजन्य उत्पादनमा उन्नत तथा स्थानीय जातका गाई तथा भैंसीबाट दुःध उत्पादन, बाख्रा तथा भेडा, कुखुरा, हाँसबाट मासु उत्पादन हुनेगरेको छ पछिल्लो समय व्यवसायीक माछापालन पनि अभ्यासमा रहेको छ। व्यवसायिक कृषि, साना उद्यम, होटल र पर्यटनमा रोजगारीको आकर्षण बढ्दै गएको छ।

समस्या तथा चूनौति

कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रमा उपलब्ध विशिष्ट संभावनाको बाबजुद यस गाउँपालिकामा राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा रहेको हुँदा बाँदरबाट बालीनालीको नास हुनु नै मूल समस्याको रुपमा रहेको छ। यसबाट साना कृषक तथा कृषि व्यवसायमा नकारात्मक असर परिरहेको छ। अधिकांश कृषकहरूमा व्यावसायिक कृषि र पशुपालन सम्बन्धी प्राविधिक, व्यवस्थापकीय र बजारीकरण सम्बन्धी ज्ञान, सीप र प्रविधिको प्रयोगमा कमी रहेको छ। फलस्वरुप बाली संरक्षण र भण्डारण तथा उत्पादन बृद्धिको लागि मलखाद र विषादीको समोचित प्रयोग हुन सकेको छैन । प्रति इकाई जग्गाको मूल्य उच्च रहेको यस गाउँपालिकामा भूउयोग नीति पालना र योजनाको कमी आदी लगायतका कारणले कृषियोग्य जमीनको खण्डीकरणमा बृद्धि भइरहेको हुँदा कृषिमा यान्त्रिकीकरण गर्न कठिन हुँदै गएको छ।

गाउँपालिकामा स्थानीय हावापानी सुहाउँदो र बढी उत्पादन दिने खालको विभिन्न प्रजातीका बीउ बिजन उत्पादन गर्ने नर्सरी नहुँदा कृषकहरूले माग र आवश्यकता अनुसारको वोट विरुवा प्राप्त गर्न सकेका छैनन् । रैथाने बीउ विजनको उपलब्धता र संरक्षण नहुँदा वाह्य तथा आनुबांशिक जातिय शुद्धता र गुणस्तर कम हुने बीउविजनको प्रयोग गर्नु पर्ने वाध्यता रहेको छ। सो बीउ विजन समेत समयमा उपलब्ध हुन सकिरहेको अवस्था छैन। जलवायु परिवर्तनको असरका कारण वालीका लागि हानीकारक झार तथा किराहरूको प्रकोप लगायत पोषण र पानी सम्बन्धी जोखिममा बृद्धि भइरहेको छ।

गाउँपालिकाका क्षेत्रमा पानीको स्रोत प्रशस्त रहेको भएता जग्गा र वालीको किसिम, पूर्वाधार र प्रविधिको कमी तथा उपयुक्त वितरण प्रणालीको व्यवस्थापन हुन नसक्दा उपलब्ध सिंचाई सुविधाको उपयोग समेत न्यायपूर्ण

रहेको छैन । यसका साथै रोजगारी, अवसर र सेवा सुविधा उपयोग लगायतका विभिन्न कारणले युवाहरूको शहरी क्षेत्र र विदेश पलायनले गर्दा कृषिमा श्रमशक्तिको समेत कमी रहेको छ ।

विकासको पूर्वाधारको विस्तारसँगै पशुपालनको लागि चरन क्षेत्र ज्यादै न्यून रहेको तथा घाँसपात र आहारको उपलब्धतामा कमी रहेको छ । जलवायु परिवर्तनको प्रकोष, घाँसपात र आवश्यक पोषणको कमी र उपचार सेवाको कमीको कारण पशुपक्षीको रोगव्याधी पनि बढ्दो क्रममा देखिएको छ । उन्नत नश्लको साँढे, रागा, बोकाको उपलब्धता र कृत्रिम गर्भाधान सेवा पनि यस गाउँपालिकामा उपलब्ध हुन सकेको छैन । उत्पादित कृषि, पशपंक्षी, माछा, मौरी र जडीबुटीजन्य उपजहरूको संकलन, भण्डारण, चिस्यान र बजारीकरणको पूर्वाधार, संयन्त्र, सूचना र मुल्य श्रृंखलाको समेत कमी रहेको छ ।

३.१.२ सिंचाई

विद्यमान अवस्था संभावना तथा अवसर

यस गाउँपालिकामा अन्तर्गत वर्षैभरी वहने ३ वटा र वर्षातको समयमा वग्ने ५ भन्दा बढी नदिहरू रहेका छन् । सिक्रे, लिखु, स्याल्पिंगजस्ता खोला र अन्य श्रोतबाट समेत गाउँपालिकाभित्र १०० भन्दा बढी सिंचाई कूलो तथा पोखरीहरू संचालनमा रहेका छन् । वडा नं ५ कल्लेरीमा रहेको सार्वजनिक पोखरी सिंचाईबाट समेत करीव २०० घरपरिवार लाभान्वित हुने गरेको देखिन्छ । यस गाउँपालिका भित्र रहेका विभिन्न खोला नालाबाट १२०७.१ हेक्टरमा सिंचाइ सुविधा पुगेको पाइन्छ ।

समस्या तथा चुनौति

गाउँपालिकाको माथिल्लो भूभागहरूमा हिउँदको समयमा सिंचाई गर्नुपर्ने खालका कृषिजन्य वस्तुको उत्पादन गर्न निकै असुविधा रहेको देखिन्छ । संचालित सिंचाई योजनाहरूको नियमित मर्मत सम्भार हुन नसक्नुले पनि सिंचाई कार्यक्रम प्रभावकारी हुन सकिरहेको छैन । बैकल्पिक तथा आधुनिक सिँचाइका अभ्यास यथोचित रुपमा हुन सकेका छैनन् । जेजति सिंचाइ सुविधा भएका छन सबै परम्परागत रुपमा किसानबाटैबनाइएका तथा व्यवस्थापन गरिएका कुला तथा पोखरीबाट भएका हुन ।

३.१.३ उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय

विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर

औद्योगिक विकासको लागि नेपालको संघीय राजधानी काठमाण्डौको एक संभाव्य विस्तारित क्षेत्रको रुपमा यस गाउँपालिका रहेको छ । गाउँपालिका क्षेत्रमा यातायात पूर्वाधारका साथै उर्जाको पहुँच रहेको छ । यस गाउँपालिकामा हाल एक चिज उद्योग, एक ईट्टा उद्योग २८ वटा साना फर्निचर उद्योग, ५६ वटा विभिन्न क्षेत्रका घरेलु उद्योग, २ वटा ह्याचरी र ३३ वटा कुखुरा फार्म संचालनमा रहेका छन्। राष्ट्रिय आर्थिक सर्वेक्षण

अनुसार यस गाउँपालिकामा ३५२ व्यवसाय संचालनमा रहेका छन्र यसमा १,१७५ रोजगार रहेको देखिन्छ र जसमध्ये महिलाको अनुपात ४६.५ प्रतिशत रहेको छ। करिब २०० जना व्यक्तिले उद्यम सिर्जना र विकास तथा उद्यमशीलता सम्बन्धी तालिम प्राप्त गरेका छन् । यस गाउँपालिकामा विशेष गरी कृषि, पशु, माछा र जडिबुटीको उत्पादन, प्रसोधन र बजारीकरण सम्बन्धी उद्योगको संभावना रहेको छ। कृषि, पशुपंक्षी, माछा, जडिबुटी उत्पादनको लागि आवश्यक प्रविधि, सामग्री र वस्तु सेवा र स्थानीय उत्पादन बजारीकरण सम्बन्धी व्यापार व्यवसायमा पनि क्रमिक रुपमा बृद्धि हुँदै गईरहेको छ।

समस्या तथा चुनौति

यस गाउँपालिकामा औद्योगिक विकासको संभावनाका बाबजुद औधोगिक ज्ञान, सीप र अनुभवमा कमी रहेको छ। यहाँको उद्यम र व्यवसाय निर्वाहामुखी उत्पादन र व्यापार भन्दा माथि उठ्न सकेको छैन। औद्योगिक क्षेत्रको निर्धारण, उद्यमशिलता विकास, ठूला औद्योगिक प्रतिष्ठान र उद्योगपतीसँगको संचार र छलफलमा कमी रहेको छ। उद्योग सिर्जना र विकासको लागि वैकिङ्ग तथा वित्तीय सेवाको कमी रहेको छ। स्थानीय समुदायमा औद्योगिक चेतनाको कमी रहेको छ।

३.१.४ बैंक, वित्तीय संस्था एवं सहकारी

विद्यमान अवस्था, संभावना र अवसर

वित्तीय पहुँच तथा सेवाको लागि गाउँपालिकामा हाल १ वटा वैंक शाखा र २ लघु वित्त संस्था तथा १५ वटा सहकारी संचालनमा रहेका छन् भने आमा समूह, सामुदायिक संस्था लगायत बचत समूहबाट समेत वित्तिय सेवा उपलब्ध रहेको छ। वित्तीय क्षेत्रको लगानी उत्पादनशिल क्षेत्रमा केन्द्रित रहेको छ। कर्जा प्राप्तिका लागि वित्तीय संस्थासँगको पहुँच सहज हुँदै गएको छ।

समस्या तथा चूनौति

संघीय राजधानीसँग छोटो दुरीमा रहेको र सडक लगायत पूर्वाधारको विकास भएता पनि गाउँपालिका तथा संभाव्य स्थानीय व्यक्ति र समुदायमा औद्योगिक सचेतना, चाहना र माग तथा चासो, आर्थिक क्रियाकलापमा कमीको कारण वैंक र वित्तीय संस्था र सेवा विस्तार हुन सकेको छैन। स्थानीय सहकारी संस्था र सदस्यहरूमा पनि उद्यमशिलतको ज्ञान, सीप र अनुभवको कमीको कारण यसको विकास र विस्तारले आशातित गति लिन सकी रहेको अवस्था छैन।

३.२ लक्ष्य

आवधिक गाउँ विकास योजनाले लिएको आर्थिक विकास क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छ।

- उत्पादन, रोजगारी र आयमा दीगो वृद्धि गर्ने

३.३ उद्देश्य

आवधिक गाउँ विकास योजनाले लिएको आर्थिक विकास क्षेत्रको उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन् ।

१. कृषि उद्यमहरुको व्यवसायीकरण, अर्गानिक उत्पादन तथा मूल्य श्रृखला मार्फत प्रतिस्पर्धी भएको हुनेछ ।

२. खेतीयोग्य भूमीमा भरपर्दो एवं व्यवस्थित आधुनिक सिंचाई सुविधा पुगेको हुनेछ ।

३. आधुनिक तथा व्यवसायिक पशुपालन र पशुजन्य उत्पादनमा बृद्धि भएको हुनेछ ।

४. उद्योग व्यवसायको स्थापना, प्रवर्द्धन र उत्पादनमा वृद्धि भएको हुनेछ ।

५. बैंक तथा वित्तीय सेवामा पहुँच वृद्धि भएको हुनेछ ।

६. स्थानीय कला तथा संस्कृतिको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन भएको हुनेछ ।

३.४ रणनीति तथा कार्यनीति

शिवपुरीको आर्थिक क्षेत्रको विकासको लागि देहायानुसारका रणनीति तथा कार्यनीतिहरू अवलम्बन गरी रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना कार्यान्वयन गरिनेछ ।

तालिका ३.१: आर्थिक विकास क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
क. कृषि तथा पशु विकास	
वडालाई कृषि तथा पशुपन्छी सेवा केन्द्रको रुपमा विकास गर्ने ।	वडागत रुपमा कृषि, पशुपन्छी, माछा, मौरी लगायतका पकेट क्षेत्रहरू पहिचान तथा निर्धारण गरी आवश्यक सहयोगहरू एकीकृत रुपमा उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिनेछ । वडास्तरमा जैविक खेती प्रवर्धन गर्न कृषक, कृषक समूह वा सहकारी र नीजि क्षेत्र परिचालन गरिनेछ । मोबाइल भेटेरिनेरी एम्बुलेन्सको व्यवस्था र घरदैलो गरी पशु स्वास्थ्य सेवा सहज र भरपर्दो बनाइनेछ । कृषि तथा पशुपालन पकेट क्षेत्रहरूमा कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन, संकलन, प्रसोधन केन्द्रको विकास गरिनेछ । पशु विकास पकेट क्षेत्रहरूको सार्वजनिक तथा नीजि जग्गामा भुईघाँस तथा डालेघाँसको ब्लक स्थापना गरी पशु आहारको न्यूनतालाई गरी पुरा गरिनेछ । स्थानीय उद्यमी, व्यवसायी, सहकारीको साझेदारीमा कृषि प्रशोधन, पशु वधशाखा, दाना उद्योग, चिज र छुर्पी उत्पादन उद्योग तथा केन्द्र स्थापनामा जोड दिइनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
	सबै वडाका युवा, लक्षित वर्ग र कृषकहरूको सहभागितामा कृषि उद्यम सिर्जना र विकास सम्बन्धी तालिम संचालन गरिनेछ ।
	स्थानीय लोपोन्मुख बीउविजन, नश्ल, कृषि तथा पशुपन्छीजन्य जैविक विविधताको संरक्षण र व्यवसायीकरण गरिनेछ ।
	बाँझो जमीन राख्ने प्रवृतिलाई नियन्त्रण गर्न गाउँपालिकाबाट प्रवाह गर्ने सेवा तथा सुविधामा कडाई गर्ने नीतिगत व्यवस्था गरिनेछ ।
२. कृषि व्यवसायलाई औद्योगिकरण गर्ने ।	कृषि, पशुपन्छी, माछा लगायत औद्योगित वस्तु उत्पादन र प्रशोधन उद्योगहरूको स्थापना, स्तरोन्नति र प्रवर्द्धन गरिनेछ ।
	कृषि र पशुपालन सम्बन्धी तरकारी, कफी, मसलाबाली, माछा, गाईभैसी र वाख्रापालनमा केन्द्रित गरी एक वडामा एक-एक वटा नमूना कृषि फर्म मोडेलको रुपमा संचालन गरिनेछ ।
	तरकारी, फलफूल, मसलाबाली, दुध उत्पादन पकेट क्षेत्रलाई लक्षित गरी कृषि तथा पशुपन्छीजन्य उपजहरूको संकलन, प्रशोधन र चिस्यान केन्द्रको विकास र विस्तार गरिनेछ ।
३. कृषि र पशुपंक्षीजन्य उपजको विशिष्टिकरण गरी उत्पादन र उत्पादकत्वको वृद्धि गर्ने ।	शिवपुरी गाउँपालिकालाई जैविक उत्पादन केन्द्रको विकास गर्न कृषकलाई सचेतना, जैविक उत्पादन प्रविधि र प्रसार कार्यक्रम तथा अर्गानिक एग्रीमार्ट स्थापना र संचालनको व्यवस्था गरिनेछ ।
	स्थानीय कृषकको माग, विशिष्टकृत स्थानीय जातमा आधारित एक वडामा एक वहुउद्देश्यीय कृषि नर्सरीको स्थापना गरी विरुवाको उपलब्धतालाई सहज गराइनेछ ।
	फूल, कफि, टिमुर, अलैची, मसलाजन्य बाली, किवी, स्ट्रावेरी, सिस्नु आदीको पकेट क्षेत्र पहिचान गरी स्थान, माटो र हावापानी अनुसारको बाली छनौट गरी व्यवसायिक उत्पादनको लागि कृषि प्रसार तथा प्रविधि हस्तान्तरण गरिनेछ ।
४. कृषकलाई कृषि यान्त्रिकीकरण बजारीकरणलाई सहयोग गर्ने ।	कृषकलाई अत्यावश्यक यन्त्र उपकरण उपलब्ध गराउन कस्टम हायरिङ केन्द्र स्थापना र संचालन गरिनेछ ।
	नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, नीजि क्षेत्रसँग समन्वय गरी कृषि औजार तथा यन्त्रहरूको उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिनेछ ।
	कृषकहरूको लागि श्रममा आधारित उत्पादन, भण्डारण, प्रसोधन र बजारीकरणका प्रविधि हस्तान्तरण व्यवस्था गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
	कृषि सामग्री, अनुदान, बिमा, ऋण, शित भण्डार, संकलन, प्रशोधन र विक्री केन्द्र, बजारीकरण र कृषि सूचनामा किसानको सहज पहुँच अभिबृद्धि गरिनेछ। कृषि कर्जा तथा अनुदान सम्बन्धी जानकारी गराइ कृषिमा व्यवसायिकता प्रवर्द्धन गर्ने।
ख. सिंचाई	
१. सिंचाईको श्रोतको पहिचान गरी व्यवस्थित एवं प्रभावकारीता बृद्धि गर्ने।	सिंचाईको पक्की कुलो निर्माण तथा मर्मत कार्य संचालनका उपभोक्ता समिति, कृषक समूह वा सहकारी मार्फत अनुदान दिईने छ। सम्भाब्यता हेरी सिंचाई कुलो, आकासेपानी संकलन तथा लिफ्ट सिस्टम, थोपा सिंचाइ, पोखरी सिंचाइ प्रणालीको विकासलाई जोड दिइनेछ। पोखरी, नहर, कुलोहरू निर्माण तथा मर्मत गर्न आवश्यक मर्मत कोषको स्थापना गरिने छ।
ग. उद्योग र व्यापार	
स्थानीय स्रोत साधन, कच्चा पदार्थ तथा सीप र प्रविधिमा आधारित लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको विकास र विस्तार गर्ने।	कृषि, पशु, माछा र वनमा आधारित उत्पादन, प्रसोधन र बजारीकरण सम्बन्धी उद्योगको स्थापना र संचालन गरिनेछ। युवालाई लक्षित गरी सीप र उद्यमशिलता विकास सम्बन्धी तालिम कार्यक्रम संचालन गरिनेछ। स्थानीय समुदायलाई उद्योगको लागि आवश्यक कच्चा पदार्थको उत्पादनमा आधारित सचेतना, सीप र प्रविधि हस्तान्तरण गर्ने स्थानीय उत्पादनको संकलन र प्रसोधनका आधारित उद्योगको स्थापनामा जोड दिने नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी गाउँपालिकाको उपयुक्त क्षेत्रमा औद्योगिक ग्राम स्थापना गरी औद्योगिक विकासको ठोस आधार तयार गरिनेछ। उद्योग संचालनको लागि काठमाण्डौका औद्योगिक प्रतिष्ठान र ठूला उद्यमी व्यापारी सम्पर्क र संचार गरिनेछ। संघ तथा प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी औद्योगिक विकासको लागि आवश्यक सडक र अन्य पूर्वाधारको विकास र विस्तार गरिनेछ।
घ. बैक, सहकारी, वित्तीय सेवा, श्रम र रोजगारी	
१. व्यवसायिक गतिविधि केन्द्रित वित्तीय सेवाको पहुँच बृद्धि गर्ने।	बैंकिङ लगानी कृषि क्षेत्रमा बृद्धि गर्न पैरवी गरिने छ। वित्तीय साक्षरताका कार्यक्रम संचालन गरिने छ।

रणनीति	कार्यनीति
	आर्थिक कारोवारका लागि बैंक तथा वित्तीयसंस्था मार्फत हुने कारोवारलाई प्रोत्साहन गरिने छ। सहकारीहरुको संस्थागत क्षमता सुदृढीकरणको माध्यमबाट सुशासन प्रवर्द्धन अभिबृद्धि गरिने छ।
२. युवालाई लक्षित गरी उत्पादन, रोजगारी आयमा बृद्धि गर्ने	वेरोजगार युवालाई प्राथमिकता दिई कृषि, पशुपालन, उद्योग, पर्यटन, निर्माण व्यवसायमा आधारित उद्यम, व्यवसाय र योजना संचालन गरिने छ। वैदेशिक रोजगारीमा रहेका परिवार, फर्केका र जान लागेका युवा वा लाई कृषि, पशुपालन, वन, माछा र पर्यटनमा आधारित उत्पादन, प्रसोधन र बजारीकरण सम्बन्धी उद्योग व्यवसाय संचालनको लागि उद्यमशिलता, सीप विकास तालिम, परामर्श सेवा र सहयोगको एकीकृत प्याकेज कार्यक्रम संचालन गरिने छ।
ङ. संस्कृति	
१. स्थानीय कला तथा संस्कृतिको संरक्षण गरी व्यवसायिकता तर्फ उन्मुख गर्ने।	१. मौलिक बाजा, नाच र गीतलाई गायनमा निखरा ल्याउन नियमित अभ्यासको वातावरण मिलाइनेछ। २. स्थानीय बाजा, नृत्य र गीतलाई पेशाका रुपमा अवलम्बन गर्न महोत्सव, चाडवाड तथा कार्यक्रममा अवसर प्रदान र प्रचार प्रसार गरिनेछ। ३. स्थानीय कला तथा संस्कृतिको जगेर्ना गर्न कला तथा संस्कृति संवर्द्धन केन्द्रको स्थापना स्थानीय स्तरमा गरिनेछ। ४. स्थानीय कला र संस्कृतिलाई विद्यालयका अतिरिक्त क्रियाकलापसँग आवद्ध गराइने छ।
च. पर्यटन	
१. पर्यटकीय स्थल, स्रोत र सम्पदाको पहिचान नक्शाङ्कन, विकास र प्रवर्धन गर्ने।	गाउँपालिकाको पर्यटन गुरुयोजना तर्जूमा गरी सो अनुसारको प्राथमिकता आधारमा पर्यटन क्षेत्रको पूर्वाधार विकास र सेवा सुविधा अभिबृद्धी लगायतका कार्यहरू चरणबद्ध रुपमा कार्यान्वयन गरिनेछ। पर्यटकीय स्थल र सम्पदाको संरक्षण, सम्वर्द्धन गरी पर्यटकीय सेवा सुविधाको विकास र विस्तार गरिनेछ। नीजि क्षेत्र र समुदायसँग साझेदारीमा पर्यटन विकास कार्यहरू संचालन गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
२. पर्यटकीय सम्पदा र सेवाको विशिष्टिकरण गर्ने	कृषि तथा पशुपालन पकेट क्षेत्रमा जलाशय पार्क, कफि, वगान, माछा फर्म जस्ता एकीकृत कृषि फर्म र होमस्टे लगायत कृषि पर्यटनको विकास र विस्तार गरिनेछ। प्राकृतिक, दृश्यावलोकन, धार्मिक, साँस्कृतिक, साहसिक खेल, कृषि र ग्रामीण जनजीवनमा आधारित दिगो पर्यटनको विकास गरिनेछ । पर्यटन विकास र विस्तार कार्यलाई सम्पदाको संरक्षण सम्बर्धनसँग एकीकृत गरी संचालन गरिनेछ। शिवपुरी राष्ट्रिय निकुञ्ज समेत शिवपुरीको परिक्रमा हुने गरी प्रमुख पर्यटकीय स्थललाई जोडेर पदमार्ग तथा साइकल मार्गको विकास गरिनेछ । नीजि क्षेत्रसँग साझेदारी गरी गाउँपालिकाको संभाव्य पर्यटकीय स्थलहरूमा पर्यटकीय पूर्वाधार लगायत सेवासुविधासँग एकीकृत गरी साहसिक पर्यटन विकास गरिनेछ।
३. पर्यापर्यटनको विकास र विस्तार गर्ने।	मध्यवर्ती विकास क्षेत्रका सामुदायिक वन समूह, स्थानीय समुदायसँग सहकार्य गरी पर्यापटन विकास र विस्तार गरिनेछ। वन, जलश्रोत र जैविक विविधताको संरक्षण गरी पर्यापर्यटनको प्रवर्धन र विस्तार गरिनेछ। पर्यापर्यटन विकास र प्रर्वधनको लागि राष्ट्रिय निकुञ्ज र मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिसँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ।
४. पर्यटनको विकासको माध्यमद्धारा दिगो रोजगारी सिर्जना र आय वृद्धी गर्ने।	पर्यटन विकास विशेष गरी पर्यापर्यटन, कृषि पर्यटन र सहासिक पर्यटनद्धारा युवा, महिला र लक्षित वर्गमा रोजगारी सृजना र आय बृद्धि गरिनेछ। कृषि, उद्यम र पूर्वाधार विकाससँग एकीकृत गरी पर्यटन विकासको कार्यक्रम संचालन गरिनेछ। पर्यटन क्षेत्रबाट प्राप्त आयको लक्षित समुदायसम्म पुऱ्याउन विकास विकासका कार्यक्रमलाई लक्षित वर्ग र समुदाय प्राथमिकता दिई संचालन गरिनेछ।

३.५ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना (कार्यान्वयन योजना)

आवधिक योजनाको आर्थिक विकास क्षेत्रको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न गाउँपालिका स्रोत, स्थानीय संघ/संस्था, समुदाय, निजी क्षेत्र र प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधीमा प्राथमिकता आधारमा देहायअनुसारको रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालन गरिनेछ।

क. बिषयगत उपक्षेत्र: कृषि विकास

विषगत उद्देश्य : कृषिजन्य वस्तुको उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि गरी आर्थिक वृद्धिमा टेवा पुऱ्याउने।

तालिका ३.२ : आर्थिक विकास क्षेत्रको नतिजा खाका

विषगत उद्देश्य :	सूचक	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (आ.व.)					पुष्ट्याइँका आधार
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
कृषिजन्य वस्तुको उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि भएको हुनेछ।	तरकारी बाली (हे.)	४०	५०	६०	७०	७५	८०	
	थप क्षेत्रफल (हे.)	४०	१०	१०	१०	५	५	
	थप उत्पादन (मेट)	२२५	६०	६०	६०	३०	३०	
	उत्पादकत्व मेट/हे	५।६	५।७	५।७५	५।७८	५।८	५।८१	
अन्न बाली								
धान	थप क्षेत्रफल हे	४०००	४०५०	४१००	४१५०	४१७५	४२००	
	थप उत्पादन (मेट)	१५२००	१५४००	१५६००	१५८००	१५९००	१६०००	
	उत्पादकत्व मेट/हे	३।८	३।८०१	३।८०४	३।८०५	३।८०८	३।८०९	
मकै	थप क्षेत्रफल	१२००	१३००	१४००	१५००	१६००	१७००	
	थप उत्पादन (मेट)	२५२०	२६३०	२९४०	३३००	३५२०	३७४०	
	उत्पादकत्व मेट/हे	२।१	२।१	२।१	२।२	२।२	२।२	
गहुँ	थप क्षेत्रफल हे	१४००	१४५०	१५००	१५५०	१६००	१६५०	
	थप उत्पादन (मेट)	४३५०	४४९५	४८००	४९६०	५१२०	५२८०	
	उत्पादकत्व मेट/हे	३।१	३।१	३।२	३।२	३।२	३।२	
फलफूल	थप क्षेत्रफल(रोपनी)	१००	१२५	१५०	१७५	२००	२१५	

विषगत उद्देश्य :	सूचक	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (आ.व.)					पुष्ट्याइँका आधार
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
	थप उत्पादन(मेट)	४००	५००	६१५	७१७	८४०	९०३	
	उत्पादकत्व मेट/हे	४।०	४।०	४।१	४।१	४।२	४।२	
प्रतिफलहरु								
किसानहरूले समयमा गुणस्तरीय मल, बीउ सुपथ मूल्यमा सहज तरिकाले प्राप्त गरेका हुनेछन्।	उन्नत बीउ खरिद गर्न समयमै अनुदान प्राप्त गर्ने किसान परिवार प्रतिशत	४०	५०	६०	७०	७५	८०	
	कृषि मल बिक्री डिपो भएका वडा संख्या	८	८	८	८	८	८	
	एग्रो भेट भएका वडा संख्या	४	५	६	७	८	८	
किसानहरूलाई आवश्यक पर्ने प्राविधिक सेवाको पहुँच र गुणस्तरमा वृद्धि भएको हुनेछ।	गाउँपालिका क्षेत्र भित्र रहेका कृषि प्राविधिक जनशक्ति संख्या	६	७	८	८	८	९	
	नपामा कृषि प्राविधिक संख्या	६	७	८	८	८	९	
	वडामा भएका जेटिए संख्या	५	७	८	८	८	९	
	अगुवा कृषकहरूको कुल संख्या	४१	५०	६०	७५	१२५	२००	
	माटो परीक्षण प्रयोगशाला संख्या	१	१	१	१	१	१	
	कृषि बीमा गर्ने कृषक प्रतिशत	६	१०	२०	३०	४०	५०	

विषगत उद्देश्य :	सूचक	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (आ.व.)					पुष्ट्याइँका आधार
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
किसानहरूमा कृषि सम्बन्धी ज्ञान, सीप, र प्रविधिको प्रयोगमा वृद्धि भएको हुनेछ।	कृषि एप्स वा अन्य सूचना प्रविधि प्रयोग गर्ने कृषकको प्रतिशत	०।२	०।५	२	५	१०	५०	
	व्यवसायिक कृषिमा आवद्ध कृषकको प्रतिशत	२०	३०	४०	५०	५५	६०	
	कृषि तालिम प्राप्त कृषकको संख्या (वार्षिक)	५००	६००	६५०	७००	९००	१०००	
	कृषी सहकारी संख्या	२०	२०	२०	२५	२५	२५	
	कृषि अवलोकन भ्रमण गर्ने कृषकको वार्षिक संख्या	२५	५०	१००	१५०	१५०	२००	
सिंचित जमिनको क्षेत्रफलमा वृद्धि भएको हुनेछ।	खेतीयोग्य जमिनमध्ये सिंचित सुविधा पुगेको जमिनको प्रतिशत	४०	४५	५०	६०	७०	७५	
	वर्षात्को समयमा मात्र सिंचित हुने जमिनको प्रतिशत	६०	५५	५०	४०	३०	२५	
	वैकल्पिक सिंचाइ प्रविधि (थोपा सिंचाइ आदि) प्रयोग गर्ने कृषक संख्या	२०५	४००	४५०	६००	७००	१०००	

विषगत उद्देश्य :	सूचक	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (आ.व.)					पुष्ट्याइँका आधार
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
अर्गानिक खेतीको प्रवर्द्धन भएको हुनेछ।	जैविक मल तथा जैविक विषादी मात्र प्रयोग गरी खेती गरिने जमिनको क्षेत्रफल (हे.)	६५	७०	१००	१५०	४००	५००	
	अर्गानिक कृषिमा आवद्ध कृषक संख्या	१५५	३००	३२५	५००	६००	१०००	
कृषि उपजको लागि बजार विस्तार भएको हुनेछ।	सञ्चालनमा आएका कृषि उपज संकलन केन्द्र संख्या	५	८	१०	१५	१५	२०	
	कोल्ड स्टोरेज संख्या	१	१	१	१	१	१	
	वार्षिकरुपमा सञ्चालन हुने कृषि मेला वार्षिक संख्या	४	५	८	८	८	८	
	गाउँपालिकाबाट निर्यात भएको कृषि उपज परिमाण (मे.टन)	२७५	४००	५००	५५०	६००	६५०	
	गाउँपालिकाभित्र संचालित हाट बजार	-	१	१	२	२	३	
	कृषि बजार संख्या	-	१	१	१	२	२	
खाद्य सुरक्षामा सुधार भएको हुनेछ	आफ्नो कृषि उत्पादनले बाह्रै महिना खान पुग्ने घरपरिवार प्रतिशत	६०	६५	७०	६२	७५	८०	

विषगत उद्देश्य :	सूचक	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (आ.व.)					पुष्ट्याइँका आधार
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
	गाउँपालिकास्तरमा बचत खाद्यान्न परिमाण (वार्षिक, मे.टन)	४००	४९०	५१०	५५०	६००	६२५	

ख. बिषयगत उपक्षेत्रः पशुपंक्षी पिकासः

पशुपालन क्षेत्रको विषयगत उद्देश्य, अपेक्षित प्रतिफल, सूचक तथा हालको अवस्था र लक्ष्य देहायअनुसार निर्धारण गरिएको छ :

तालिका ३.३ पशुपंक्षी विकास क्षेत्रको नतिजा खाका

अपेक्षित प्रतिफल	सूचक	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (आ.व.)					पुष्ट्याइँका आधार
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
१) व्यवसायिक पशुपालनका लागि आवश्यक पूर्वाधारमा वृद्धि भएको हुनेछ।	दूध चिस्यान केन्द्र संख्या	८	२	१	२	२	३	
	कृत्रिम गर्भाधान गराउने प्राविधिक संख्या	३	३	२	२	३	३	
	पशु बध स्थल संख्या	-	१	१	२	२	३	
	कार्यान्वयनमा रहेका मासु परीक्षण प्रयोगशाला संख्या	-	२					
	डाले घाँस नर्सरी संख्या	७	११	१६	१८	२६	३४	
२) पशुजन्य उत्पादन वृद्धि भएको हुनेछ।	व्यवसायीक दूध उत्पादन (लिटर) प्रतिदिन	३०७६	९८०	१०५०	१६५०	१४५०	२७००	,,
	दैनिक मासु उत्पादन (केजी)	१००	४००					

अपेक्षित प्रतिफल	सूचक	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (आ.व.)					पुष्ट्याइँका आधार
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
	दैनिक खसि बोका (केजी)	५०	४००					
	दैनिक हाँस कुखुरा (केजी)	२८००	२८५०	३३००	४४००	५२००	६२५०	
	दैनिक बंगुर (केजी)	६०	२३०	३७५	८१०	१२७०	१३८०	
	राँगा		१००					
	माछा	२०	५०					
	अण्डा गोटा प्रतिदिन	३००	९००	७००	८००	१०००	१२००	
३) पशु पंक्षिपालन व्यवसायको विस्तार भएको हुनेछ।	पशु फार्म, डेरीलगायतमा रोजगारी प्राप्त गरेको जनसंख्या	१७	३५	१५	२०	२५	३०	,,
	गाई तथा भैंसी फार्म संख्या	३७	१६	१७	१८	३२	४१	
	बाख्रा फार्म संख्या	२३	३८	३७	४६	५६	६९	
	बंगुर फार्म संख्या	१२	२१	२६	३६	४७	६६	
	बाख्रा स्रोत केन्द्र संख्या	१	२					
	कुखुरा स्रोत केन्द्र संख्या	१	२					
	ह्याचरी संख्या		२	१				
	कुखुरा फार्म संख्या	८४	४८	५६	७५	९९	११७ं	
	डेरी संख्या	६	८	१२	१३	१८	६९	
	दुग्ध सहकारी संख्या	३	९	१०	१२	१५	१५	
	पशु सेवा प्राविधिक संख्या	७	४	४	४	४	५	
	हाँस स्रोत केन्द्र		२					

अपेक्षित प्रतिफल	सूचक	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (आ.व.)					पुष्ट्याइँका आधार
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
४) मत्स्य पालन व्यवसायको विस्तार भएको हुनेछ।	मत्स्य फार्म संख्या	१	४		२			
	व्यवस्थित माछा विक्री केन्द्र		२		२		५	,,
	माछा पकेट क्षेत्र		२	१	२	२	३	
	माछा पालनमा सलग्न जनशक्ति	२	१६					
५) पशु आहारमा बृद्धि भएको हुनेछ।	घाँस उत्पादन फार्म क्षेत्रफल रो.	१४	१३	२३	३४	४९	६२	,,
	दैनिक पोषण दाना खपत कि.ग्रा. (कुखुरा, हाँस, गाई भैसी, वंगुर)	१९५०	३२५०	३५००	५१००	६०५०	६६००	

ग. विषयगत उपक्षेत्रः उद्योग, वाणीज्य तथा व्यवसाय

विषगत उद्देश्य : उद्योग, वाणिज्य तथा व्यवसायलाई गाउँको अर्थतन्त्रको महत्वपूर्ण हिस्सा र स्थानीयस्तरमा रोजगारी तथा जीविकोपार्जनको प्रमुख माध्यमका रुपमा विकास गर्ने ।

तालिका ३.४: उद्योग वाणीज्य तथा व्यवसाय क्षेत्रको नतिजा खाका

अपेक्षित प्रतिफल	सूचक	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (आ.व.मा)					पुष्ट्याइँका आधार
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
१) स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरूको परिमाणत्मक वृद्धि र गुणात्मक विकास भएको हुनेछ।	लघु उद्यम संख्या		५	६	६	७	१०	
	घरेलु उद्योग संख्या		१	१	२	२	२	
	साना उद्योग संख्या			१		१		
	मझौला उद्योग संख्या							

अपेक्षित प्रतिफल	सूचक	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (आ.व.मा)					पुष्ट्याइँका आधार
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
	गाउँबाट निकासी हुने प्रमुख औद्योगिक उत्पादनको प्रकार		५	७	९	१०	१२	
	उद्योग ग्रामको संख्या		०	०	१	०	०	
२) उद्योगहरूको स्थापना र विकासमा स्थानीय तह, प्रदेश र संघीय सरकारको लगानी वृद्धि भएको हुनेछ।	उद्योग स्थापना र प्रवर्द्धनमा गाउँपालिकाको वार्षिक लगानी रकम (रु. करोड)		१	१	१	२	२	
	उद्योग स्थापना र प्रवर्द्धनमा संघ र प्रदेश सरकारको वार्षिक लगानी रकम (रु. करोड)		२	३	४	५	५	
३) व्यापार तथा व्यवसायको क्षेत्रमा लगानी र रोजगारी वृद्धि भएको हुनेछ।	सञ्चालित व्यापार व्यवसाय थप संख्या		५	१०	१२	१५	१७	
	बजार केन्द्र संख्या		१	१	२	१	१	
	व्यापार व्यवसायमा प्रत्यक्ष रोजगारी पाउने जनसंख्या		५०	७५	८०	९०	१००	

घ. विषयगत उपक्षेत्रः संस्कृति तथा पर्यटन

विषगत उद्देश्य : संस्कृति तथा पर्यटन क्षेत्रको प्रबर्द्धन तथा विकासबाट गाउँबासीको सामाजिक तथा आर्थिक विकासमा टेवा पुर्याउने ।

तालिका ३.५: संस्कृति तथा पर्यटन क्षेत्रको नतिजा खाका

अपेक्षित प्रतिफल	सूचक	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (आ.व.मा)					पुष्ठ्याइँका आधार
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
१. पर्यटकीय पूर्वाधारहरूको विकास भएको हुनेछ ।	पर्यटकीय क्षेत्रको रुपमा पहिचान पाएका स्थलहरु		५	७	९	१२	१४	
	पर्यटन स्थलसम्म पुग्ने सडक निर्माण, सुधार (किमी)		५	७	९	१२	१५	
	पर्यटन सूचना केन्द्र संख्या		१	१	१	१	१	
	पर्यटकीय स्तरका होटल संख्या		३	५	६	७	७	
	होम स्टे संख्या (स्थान)		१	१	२	२	२	
	शिवपुरी पैदल तथा साइकल मार्ग (कि.मि)		५	७	१०	१५	२०	
२. पर्यटन पबर्द्धनका विविधि गतिविधिहरु सञ्चालन भएका हुनेछन् ।	मौलिक संस्कृति तथा कला प्रवर्द्धन कार्यक्रम (बार्षिक)		१	२	२	२	२	
	कला तथा संस्कृति अध्ययन		१	१	१	१	१	
	कृषि पर्यटन स्थल पहिचान		२	२	२	२	२	
	मनोरञ्जनात्मक पर्यटन स्थल पहिचान		१	१	१	१	१	
	स्थानीय मेला तथा पर्ब		२	२	२	२	२	

परिच्छेद चार :

सामाजिक विकास योजना

४.१ वस्तुस्थिति विश्लेषण

पृष्ठभूमि

वर्तमान संविधानले शिक्षा, स्वास्थ्य र समावेशीकरणका आधारभूत सवालहरूलाई मौलिक हकको रुपमा स्थापित गरेको छ। माध्यामिक तहसम्मको शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य र नीति निर्माण तहमा समाजको पछाडी परेको वर्ग तथा क्षेत्रको सहभागितालाई सुनिश्चित गर्ने कानुनी तथा नीतिगत आधारहरू तयार भई सकेका छन्। सामाजिक विकासलाई गुणस्तरीय जीवन यापनको आधार समृद्धिको इन्जिनका रुपमा लिई संघ सरकार, प्रदेश सरकार र विकास साझेदार संस्थासँगको सहकार्य र समन्वयमा स्थानीय सरकारले अर्थपुर्ण प्रयास गर्नु पर्ने आवश्यकता रहेको छ। शिवपुरी गाउँपालिकाको समृद्धीका सक्षम जनशक्ति उत्पादन र यथोचित अवसरहरू उपलब्ध गराउन शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण, युवा तथा खेलकुद, कला तथा संस्कृति जस्ता क्षेत्रमा गाउँपालिकामा भएका सम्भावना, अवसर र विद्यमान अवस्था सहित समस्या तथा चूनौति पहिचान गरिएको छ।

क. शिक्षा तथा सिप विकास

संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

नेपालले लिएको दिगो विकास लक्ष्य अनुसार सन् २०३० सम्ममा सबैलाई गुणस्तरीय शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य, स्वच्छ पिउने पानी र सबैखाले विभेदको अन्त्य जस्ता सवालहरूलाई महत्वपूर्ण रुपमा उठान गरेको छ। वर्तमान १५ औं राष्ट्रिय योजनाले उपरोक्त विषयलाई समेत उच्च प्राथमिकतामा राखेको छ।

शिवपुरी क्षेत्र ऐतिहासिक रुपमा धार्मिक, साँस्कृतिक, प्राकृतिक र शैक्षिक रुपले सुपरिचित क्षेत्र हो। कूल साक्षर जनसंख्या ७३ प्रतिशत रहेको यस क्षेत्रमा स्नातक तहको अध्यापन हुने एउटा क्याम्पस, प्राविधिक धारको एउटा विद्यालय, १० वटा माध्यामिक विद्यालय, ३९ वटा आधारभूत विद्यालय, ३५ वटा वालविकास केन्द्र शैक्षिक पूर्वाधारका रुपमा रहेको छ । यसका अतिरिक्त राजधानी काठमाण्डौंसँगको भौगोलिक निकटताको कारण यस क्षेत्रबाट ठूलो संख्यामा गुणस्तरीय शिक्षा तथा उच्च शिक्षा हासिल गर्न राजधानी काठमाण्डौं जाने गरेको देखिन्छ। गुणस्तरीय शिक्षाका लागि यस क्षेत्रका ७ वटा विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला र १० वटा विद्यालयमा

पुस्तकालय तथा कम्प्युटर र इन्टरनेट सुविधाको व्यवस्था गरिएको छ। यस क्षेत्रको शैक्षिक गुणस्तर र गुणस्तरीय शिक्षामा पहुँच क्रमशः वृद्धि हुँदै गएको देखिन्छ।

समस्या तथा चुनौती

शैक्षिक क्षेत्रमा आधारभूत, माध्यामिक, उच्च शिक्षा र प्राविधिक शिक्षामा विविध समस्या र चुनौतिहरू विद्यमान रहेका छन्। अधिकांश विद्यालयमा विद्यार्थी शिक्षक अनुपात मिलको छैन भने विद्यार्थी संख्या न्यून र भौगोलिक दुरी समेतलाई मध्य नजर गर्दा ११ वटा विद्यालय मर्ज गर्नुपर्ने अवस्थामा रहेका छन्। सडक निर्माणका कारण ४ वटा विद्यालयहरू पहिरोको जोखिममा रहेका छन्। विद्यालयमा छात्रा मैत्री शौचालयको व्यवस्था, सेनिटरी प्याडको व्यवस्था र बाल तथा अपांगमैत्री पुर्वाधारको व्यवस्था नभएका कारण वालमैत्री विद्यालय हुन सकेको छैन। शैक्षिक अवस्थाको सम्बन्धमा अविभावकको चासो यथोचित नभएका कारण विद्यार्थीमा शिक्षा प्रतिको धारण गलत हुने र अनुशासीत नहुने अवस्था समेत कहीँ कतै देखिन्छ। विद्यालय व्यवस्थापन समिति तथा शिक्षकबीच सुझबुझ तथा समझदारी निर्माणमा कठिनाइ र प्रधानाध्यापक तथा शिक्षक बीच तहगत बेमेलका कारण शैक्षिक वातावरण सुमधुर हुन सकेको छैन। कतिपय विद्यालयमा विद्यार्थी संख्या बढी तर विषयगत शिक्षक तथा शिक्षक दरवन्दी कम भएको कारण शिक्षण सिकाइमा प्रतिकुलता देखिएको छ। शिक्षक तथा विद्यार्थीको नियमितता, विज्ञान प्रयोगशाला, कम्पुटर शिक्षक र सुचना प्रविधिको उपयोग र अतिरिक्त क्रियाकलापमा नियमितताको कमीका कारण गुणस्तरीय शिक्षामा नकारात्मक प्रभाव परेको देखिन्छ ।

ख. स्वास्थ्य तथा पोषण

संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

यस गाउँपालिका क्षेत्रमा ८ वटा स्वास्थ्य चौकी र २ वटा ग्रामीण सामुदायिक स्वास्थ्य इकाईले आधारभुत स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराइ रहेका छन्। स्वास्थ्य क्षेत्रमा ८ जना हेअ, १६ जना अहेव, १७ जना अनमि र २ जना ल्याव टेक्निसिएन कार्यरत रहेको देखिन्छ। गाउँपालिकाको ३ वटा वडामा पुर्ण खोप घोषणा भएको छ भने बाँकी ५ वटा वडा घोषणाको क्रममा रहेका छन्। वृद्धि अनुगमन गरिएका बालवालिकामा कुपोषण नरहेकोले पोषणको अवस्था सन्तोषजनक रहेको देखाउँछ। यस क्षेत्रमा स्वास्थ्य र पोषण सम्बन्धी क्षेत्रमा क्रियाशिल गैससले महत्वपुर्ण सहयोग पुऱ्याउँदै आएको छ। स्वास्थ्य तथा पोषणको क्षेत्रमा जनचेतनामा वृद्धि हुँदै गएको देखिन्छ।

समस्या तथा चूनौती

सामाजिक मान्यता लगायत पुर्वाधारको कमी, जनशक्तिको कमी र उच्च स्तरीय सेवामा सिमितताका कारण यस क्षेत्रमा स्वास्थ क्षेत्रमा विभिन्न खालका समस्या र चुनौति विद्यमान रहेका छन्। स्थानीयस्तरमा

चिकित्सक/विशेषज्ञ सेवाको उपलब्धता नभएका कारण काठमाण्डौंका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा जानुपर्ने वाध्यता रहेको छ। स्थानीय स्तरमा नियमित स्वास्थ्य परिक्षण र गर्भ परीक्षण नहुने गरेको देखिन्छ। स्वास्थ्य चौकी र गाउँघर क्लिनीकमा आवश्यक कोठा सहितको भवन लगायतका पूर्वाधार तथा समाग्री र वर्थिङ्ग सेन्टरको कमी रहेको छ। विरामीलाई स्वास्थ्य संस्थामा समयमै लैजान अवश्यक संख्यामा एम्वुलेन्सको र सो को व्यवस्थापन हुन सकेको छैन। स्वास्थ्यकर्मीको नियमिततामा र औषधीको प्रर्याप्ततामा कमीका कारण उपलब्ध स्वास्थ्य सेवा प्रभावकारी हुन सकेको छैन। दुर्गम क्षेत्रमा अझैपनि घरमा सुत्केरी हुने अभ्यास कायम रहेको छ भने आम रुपमा रोग लुकाउने र परिवार नियोजनको साधनको उपयोगमा संकुचित धारणा रहने गरेको छ। बालबालिकाको नियमित तौल, अनुगमनमा ध्यान दिने गरिएको देखिदैन। खानपीनमा पौष्टिकताको ख्याल गर्ने आनिबानी र धुम्रपान र मद्यमानको कुलतका कारण स्वास्थ्यमा प्रभाव परेको देखिन्छ। यस क्षेत्रमा स्वास्थ्य विमाको अभ्यास अत्यन्त न्युन रहेको छ।

ग. खानेपानी तथा सरसफाई

संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

खानेपानी र सरसफाईका क्षेत्रमा शिवपुरी गाउँपालिकामा पछिल्ला वर्षमा उल्लेखनिय सुधार देखिएको छ। करिव ७५ प्रतिशत घरमा खानेपानीका लागि धाराको पानी उपयोग हुने गरेको छ। दक्षिणी क्षेत्रमा पानी मुहानहरूको पर्याप्त उपलब्धताले खानेपानीको उपयोगमा सहज तुल्याएको छ। यस क्षेत्रमा सबै बासिन्दालाई स्वच्छ खानेपानीको पहुँच वृद्धि गर्न एक घर एक धारा अभियान कार्यान्वयनमा रहेको छ। हाल सम्ममा करिब ७८ प्रतिशत घरमा प्यान भएको सौचालय निर्माण भइ सकेको देखिन्छ। गाउँपालिका खुला दिशा मुक्त क्षेत्र घोषणा भइ सकेकोले पुर्ण सरसफाईका अभ्यासहरू हुँदैगरेका छन्। यस क्षेत्रमा धुवाँ रहित चुलो निर्माण र उपयोग गर्ने अभ्यास रहेको छ। खानेपानी र सरसफाईको क्षेत्रमा गैरसरकारी क्षेत्रको सहयोग रहेको देखिन्छ। हालको अवस्था हेर्दा स्वच्छ खानेपानी र सरसफाई सम्बन्धी चेतनामा क्रमशः बृद्धि हुँदै गएको छ।

समस्या तथा चूनौती

यस गाउँपालिकामा स्वास्थ्य तथा सरसफाईको क्षेत्रमा सुधारका बावजुद स्वच्छ पानीको उपलब्धता र खानेपानी प्रणाली व्यवस्थित हुन सकेको देखिदैन। खुला दिशा मुक्त भए पनि पूर्ण कार्यान्वयनमा कमी रहेको छ भने सार्वजनिक सौचालयको व्यवस्था नहुँदा असहज अवस्था रहेको छ। खानेपानीका लागि उत्तरी क्षेत्रमा पानीको मुहान कमी रहेकोले स्वच्छ खानेपानीमा पहुँच पुर्याउन अफठ्यारो भएको छ। सञ्चालित खानेपानी आयोजनाको दिगोपनाको कमी रहेका कारण पुनः लगानी गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ। सार्वजनिक स्थल तथा निजी घरमा फोहोरको व्यवस्थापनमा कमजोरीका कारण प्लास्टिक तथा सिसाजन्य फोहोर सहित कुहिने फोहोर व्यवस्थापन हुन सकेको छैन।

घ. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण

संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण र लक्षित वर्गको हितका सम्बन्धमा हालका दिनहरूमा कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था र स्थानीय स्तरमा भए गरेका अभ्यासहरूले केही सकारात्मक परिवर्तन देखा परेका छन् । यस क्षेत्रमा लक्षित वर्गमा अधिकार र अवसरकासम्बन्धमा चेतनाको वृद्धि हुँदै गएको छ। वडास्तरमा अपांग, महिला, बालवालिका र दलित वर्गको संजालहरू गठन र कृयाशिल रहेका छन्। पालिकास्तरमा महिला तथा बालबालिका शाखा स्थापना भइ सकेको छ। लक्षित वर्गको हितमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गैसस कृयाशिल रहेको देखिन्छ।

समस्या तथा चूनौती

शिवपुरी गाउँपालिकामा सामाजिक समावेशिकरणको क्षेत्रमा हालका दिनमा सकारात्मक परिवर्तनहरू देखिएता पनि यथोचित पहल र सुधार हुन सकेको देखिदैन । पालिकास्तरमा लक्षित वर्गको संरचनागत पूर्वाधारको कमी रहेको छ । अपांग, दलित, जेष्ठ नागरिक तथा महिला हेर्ने सकारात्मक दृष्टिकोणमा नभएका कारण हिंसाजन्य घटना हुने गरेको देखिन्छ। लक्षित वर्गमा अधिकार र कर्तव्यसम्बन्धी चेतनाको कमी रहेको छ। महिलामा बहुकार्य वोभ्कको अवस्था हालसम्म पनि विद्यमान रहेकोल छ। लक्षित वर्गको तालिममा प्रभावकारी हुन नसक्दा आसातित सुधार हुन सकेको छैन । बालश्रम र चेलिवेटी वेच विखन जस्ता सामाजिक अपराध पनि विद्यमान रहेका छन् । लक्षित वर्गमा आत्मनिर्भरता र आत्मविस्वासको कमी रहेका छ । सामाजिक सुरक्षा भत्ताको वितरण असजहताका कारण गुनासो व्यापक देखिएको छ । भाषिक समस्याका कारण तामाङ्ग समुदायमा जानकारी हासिल गर्न कठिनाई रहेका छ।

ङ. युवा तथा खेलकुद

संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

खेलकुदको क्षेत्रमा यस गाउँपालिकाले अन्तराष्ट्रिय स्तरका पनि ख्याती कमाएका कुल ७ जना खेलाडी रहेका छन् । खेलकुदको अभ्यासका लागि ३ खेल मैदान रहेका छन्। यस क्षेत्रमा ६ वटा युवा क्लल रहेका छन्। युवाहरूमा खेलकुद, राजनीति, समाजसेवा र राष्ट्र सेवामा पनि आक्रर्षण रहेको देखिन्छ। युवाको बैदेशिक रोजगारीको आकर्षणले आयआर्जनको महत्वपुर्ण आधार बनेको छ।

समस्या तथा चूनौती

अन्तराष्ट्रियस्तरमा ख्याती कमाएका खेलाडीहरू रहेको यस क्षेत्रमा खेलकुदमा प्रोत्साहनको कमी रहेको छ। पर्याप्त संख्यामा खेलमैदान नरहेको, खेल प्रशिक्षकको व्यवस्था नभएको, खेलाडीको सम्मान गर्ने कार्य नगरिने प्रचलन र नियमित खेल आयोजना नहुने कारणले खेलकुदको विकासमा सकारात्मक प्रभाब परेको छैन। युवा

वर्गमा स्थानीयस्तरमा रोजगार हुनु भन्दा वाह्य रोजगारीमा आक्रर्षण बढि हुनु, स्वरोजगारका अवसरमा कमीका कारण युवा पलायन विद्यमान रहेको छ। युवा वेरोगारीको समश्या यस क्षेत्रमा विद्यमान रहेको छ।

४.२ लक्ष्य

आवधिक विकास योजनाले लिएको सामाजिक विकास क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छ।

- स्वस्थ, आत्मनिर्भर र सुसंस्कृत जनसक्ति तयार गर्ने।

४.३ उद्देश्य

१. पूर्व प्राथमिक तथा प्राविधिक शिक्षामा पहुँच तथा विद्यालय शिक्षाको गुणस्तरमा वृद्धी भएको हुनेछ।

२. आधारभूत तथा चिकित्सकिय स्वास्थ्य सेवामा पहुँच तथा गुणस्तर वृद्धि भएको हुनेछ।

३. स्वच्छ खानेपानीको सहज उपलब्धता र सरसफाइजन्य व्यवहारमा अभिवृद्धी भएको हुनेछ।

४. लक्षित वर्गको निर्णय निर्माण प्रकृयामा सहभागिता, सामाजिक मर्यादा र आत्मनिर्भरतामा वृद्धी भएको हुनेछ।

५. युवाका लागि व्यवसायिकता तथा आत्मनिर्भरताका अवसर सृजना भएको हुनेछ।

४.४ रणनीति तथा कार्यनीति

योजनाको सामाजिक विकास सम्बन्धी लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न अपाइने रणनीति तथा नतिजा हासिल गर्न निर्धारण भएका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालनमा देहायअनुसारका कार्यनीति अवलम्बन गरिनेछ।

तालिका ४.१ : सामाजिक विकास क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
क. शिक्षा तथा सीप विकास	
१. व्यवहारिक तथा प्राविधिक शिक्षाका माध्यमबाट आत्मनिर्भर तथा अनुशासित जनसक्ति उत्पादन गर्ने।	१. तरकारी खेती, माछापालन र कृषि नर्सरीको अभ्यासलाई स्थानीय पाठ्यक्रममा आवद्ध गरी विद्यालय नजिकको जमिनलाई भाडामा लिई माध्यमिक तहका विद्यार्थीलाई कृषि प्राविधिक र अगुवा कृषक मार्फत अभ्यास गराइनेछ। २. अभ्यास केन्द्रमा उत्पादित वस्तुलाई बजारीकरणको सुनिश्चित गरी विद्यार्थीको आय आर्जका अवसर सृजना गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	३. विद्यालयमा गरिने अभ्यासलाई हरेक विद्यार्थीको घरमा अनिवार्य गरिनेछ। ४. सम्भावना अध्यनबाट कृषि तथा पशुसम्बन्धी प्राविधिक धार सञ्चालनका लागि उपयुक्त स्थलको तय गरिनेछ। ५. विद्यालय बाहिर रहेका विद्यालय उमेर समुहका बालवालिका लाई विद्यालयमा ल्याउने प्रयासलाई निरन्तरता दिइनेछ।
२. मानव संसाधन, पूर्वाधार तथा प्रबिधिको विकास र जीवनोपयोगि ज्ञाना र सीपमा आधारित पाठ्क्रम मार्फत पुर्व प्राथमिक तह देखि माध्यामिक तहको शिक्षामा गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने।	१. शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धीका लागि संघीय सरकारसँग लागत साझेदारी गरिनेछ। २. योग्य सहजकर्ता तथा शिक्षकबाट बालविकास केन्द्र तथा विद्यालय शिक्षा मा योगदानको व्यवस्था मिलाइने छ। ३. नतिजामा आधारित विद्यालय सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनमा ल्याइने छ। ४. शिक्षण सिकाइमा टेवा पुर्याउने डिजिटल पाठ्यसामाग्रीको विकास गरिनेछ। ५. सम्भावना अध्यनबाट कृषि तथा पशुसम्बन्धी प्राविधिक धार सञ्चालनका लागि उपयुक्त स्थलको तय गरिनेछ। ६. विद्यालय बाहिर रहेका विद्यालय उमेर समुहका बालवालिका लाई विद्यालयमा ल्याउने प्रयासलाई निरन्तरता दिइनेछ। ७. एक वर्ष अबधिको प्रारम्भिक बाल विकास शिक्षा कार्यक्रमलाई विद्यालय शिक्षाको अभिन्न अङ्गको रुपमा विकास गरी अनिवार्य गरिनेछ।
ख. स्वास्थ्य तथा पोषण	
१. स्थानीयवासीको आधार भूत स्वास्थ्यमा पहुँच तथा गुणस्तरमा सुधार गर्ने।	१. घरदैलोमै प्रत्येक ६ महिनामा हरेक परिवारका सदस्यको आधारभूत स्वास्थ्य परिक्षण सेवासहित स्वस्थ्य र पोषण सम्बन्धी परामर्श सेवा उपलब्ध गराउन स्वास्थ्यकर्मीको २ वटा टोलीलाई परिचालन गरिनेछ। २. स्वास्थ्य परिक्षणका आधारमा स्थानीयवासीको स्वास्थ अवस्था खुल्ने प्रोफाइल तयार गरी थप सुधारका लागि पहल गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	३. घरदैलौ स्वास्थ्य सेवाको संचालन र नियमित गर्न स्वास्थ्य शाखा अन्तरगत रहने गरी २ जना एच ए र २ जना अहेव रहेको घरदैलो स्वास्थ्य इकाइ स्थापना गरिनेछ। ४. हरेका वडामा कम्तिमा एउटा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रको स्थापना गरिनेछ। ५. नीति निर्माण र कार्यान्वयनमा तथ्यांकको प्रयोगलाई बढावा दिईनेछ। ६. स्वास्थ्य सूचना प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्दै लैजाने।
२. स्थानीय उत्पादनमा आधारित पोषणको गुणस्तरमा अभिवृद्धि गर्ने।	१. जंकफुडको दुरुत्साहन र स्थानीय उत्पादनमा आधारित पोषणयुक्त सन्तुलित भोजनको सम्बन्धमा संचार माध्याम र सडक नाटक मार्फत सुसुचित गरिनेछ। २. पाँच वर्ष मुनिका बालवालिकालाई कम तौल हुन नदिन पोषण सुधारका गतिविधीलाई निरन्तरता दिइनेछ। ३. बहुक्षेत्रिय पोषण योजनालाई समन्वय र साझेदारी मार्फत अभिवृद्धि गरिनेछ।
ग. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण	
१. सबै प्रकारका हिंसा, शोषण र भेदवाव अन्त्यका लागि निरोधात्मक, संरक्षणात्मक उपायद्धारा न्यायमा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने।	१. महिला, अपांग, दलित, जेष्ठ नागरिक प्रति हुने दुर्व्यवार र हिंसालाई तत्काल कारवाहीको दायरमा ल्याउन यथोचित पहल गरिनेछ। २. हिंसा पिडित तथा प्रभावितको राहत र उद्दारको लागि आपतकालिन पुनस्थापना कोष स्थापना गरिनेछ। ३. लैससास सम्बन्धी क्षेत्रगत नीति, कानुन तथा कार्यक्रम तर्जूमा गरिनेछ। ४. लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट बिनियोजन पद्धतीलाई संस्थागत गरिनेछ। ५. सार्वजनिक क्षेत्रमा बालमैत्री तथा अपाङ्गमैत्री पूर्वाधार निर्माणलाई प्रोत्साहित गरिनेछ। ६. लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट प्रणालीलाई संस्थागत गर्दै लैङ्गिक बजेट विनियोजन अनुपात वृद्धि तथा लैङ्गिक लेखापरिक्षण पद्धती लागु गरिनेछ। ७. सकारात्मक विभेद तथा लक्षित बजेट विजियोजन नीति अवलम्बन गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
२. लक्षित वर्गको आत्मनिर्भरताका लागि अवसर सृजना गर्ने ।	१. लाक्षित वर्गको लागि बजार मागमा आधारित वस्तु तयार गर्न हस्तकला, अचार उत्पादन र नर्सरी व्यवसाय जस्ता उत्पादनमूलक क्षेत्रमा सीप तथा श्रोत हस्तान्तर गरी उत्पादित वस्तुको बजारीकरणलाई सुनिश्चित गरिनेछ । २. स्थानीय पहिचान सहितको उत्पादित वस्तुको गुणस्तर सुनिश्चित गरी राष्ट्रिय बजार केन्द्रमा आर्कषक वस्तुका रुपमा स्थापित गरीनेछ । ३. जेष्ठ नागरिक र अपांगता भएका व्यक्तिको सुरक्षा र सहजताका लागि सामाजिक सुरक्षा सेवालाई सहज र प्रभावकारी गराइने छ । ४. समान रुपमा अवसर, पहुँच, प्रतिफल र लाभ सुनिश्रित गर्न लैससास नीति अवलम्बन गरिनेछ । ५. जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि सार्वजनिक सेवामा सहुलियत तथा विशेष व्यवस्था गरिनेछ ।
घ. खानेपानी तथा सरसफाई	
१. आधारभुत खानेपानी तथा सरसफाई सेवाबाट बञ्चित रहेका समुदायलाई खानेपानी तथा सरसफाई सेवा पुर्याउने ।	१. आधारभुत खानेपानी तथा सरसफाई सेवाबाट बञ्चित रहेका समुदायको पहिचान तथा नक्शांकन गरिनेछ । २. एक घर एक धाराको अवधारण अनुरुप खानेपानी आयोजना निर्माण गरिनेछ । ३. सबै घरपरिवारमा स्वच्छ शौचालय, स्वच्छ खानेपानी, फोहोर व्यवस्थापन र व्यक्तिगत सरसफाईका अभ्यासलाई प्रभावकारी गराइनेछ ।
२. खानेपानी तथा सरसफाईका सुदृढ अभ्यासलाई दीगो तथा संस्थागत गर्ने ।	१. हरेक परिवारमा स्वस्थ खानेपानी, व्यक्तिगत सरसफाइ, शौचालयको प्रयोग, प्लास्टिक सामाग्रीको उपयोग दुरुस्साहन र फोहोरको व्यवस्थापनलाई व्यवस्थित गर्न टोलस्तरमा आफ्नै कोष रहने खानेपानी तथा सरसफाई समिति गठन गरी कार्यान्वयन र दिगोपनाको सुनिश्चितता गरिनेछ । २. स्वस्थ खानेपानीको उपयोग र सरसफाइको क्षेत्रमा कृयाशिल टोलस्तरीय समितिलाई आवश्यक सीप तथा सामाग्री उपलब्ध गरिनेछ । ३. खानेपानी र सरसफाईको क्षेत्रमा अन्य स्थानका सफल अनुभवलाई अनुसरण गर्न सरसफाईको क्षेत्रमा उत्कृष्ठ ठहरिएकोसमितिलाई अध्ययन भ्रमणकोव्यवस्था मिलाइने छ । ४. खानेपानीको गुणस्तर परिक्षण र सुधारका लागि आवश्यक कार्य सञ्चालन गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
ङ. युवा तथा खेलकुद	
१. युवापिडीमा स्वरोजगार र आत्मविश्वासको भावना अभिवृद्धि गर्ने ।	१. युवा उद्यमशिलता अभिवृद्धि गर्न संघीय र प्रादेशिक कार्यक्रमसँग तादम्यता मिलाई स्थानीय स्तरमा सानो स्तरका चिउरा उद्योग, फलफुल खेती, माछापालन, कुखुरा पालन, तरकारी खेती र बाख्रापालनमा उच्चस्तरीय प्रविधि र सीपको उपयोगको वातावरण तयार गरिनेछ । २. उत्पादित वस्तुलाई स्थानीय तथा वाह्यि बजार सम्म पुर्याउने गरी बजारीकरणको व्यवस्था मिलाइनेछ । ३. राष्ट्रियस्तरका सफल युवा उद्यमीहरूका अनुभव स्थानीय युवाहरूमाझ प्रदान गरी उद्यमतर्फ अभिप्रेरित गरिनेछ । ४. युवा उद्यमीलाई सहज कर्जा र सीप हासिल गर्न आवश्ययक पहल गरिनेछ । ५. पालिकाका आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा युवालाई जिम्मेवार बनाउन स्वयमसेवा कार्यलाई अभियानको रुपमा संचालन गरिनेछ । ६. युवा स्वयमसेवी संस्कृतिको विकास गर्ने ।
२. खेलाडीको पहिचान, क्षमता विकास र प्रोत्साहनको व्यवस्था गर्ने ।	१. अक्षयकोषको स्थापना गरी खेलाडीको राष्ट्रिय खेलाडीको सामाजिक सुरक्षा सुनिश्चित गरिनेछ । २. स्थानीय स्तरमा नियमित रुपमा खेल प्रशिक्षणको व्यवस्था मिलाइने छ । ३. जिल्ला, प्रदेश, राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय क्षेत्रमा पदक प्राप्त गर्ने खेलाडीलाई सम्मान तथा नगद प्रोत्साहनको व्यवस्था मिलाइने छ । ४. स्थानीय स्तरमा अन्तर वडा तथा अन्तर विद्यालय खेल आयोजना नियमित रुपमा सञ्चालन गरिनेछ ।

४.५ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना (कार्यान्वयन योजना)

आवधिक योजनाको सामाजिक विकास क्षेत्रको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न गाउँपालिका स्रोत, स्थानीय संघ/संस्था, समुदाय, निजी क्षेत्र र प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधीमा प्राथमिकता आधारमा देहायअनुसारको रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालन गरिनेछ ।

क. बिषयगत उपक्षेत्रः शिक्षा

शिक्षा क्षेत्रको उद्देश्यः समयानुकूल ज्ञान, सीप, व्यवसायिक दक्षतायुक्त प्रतिस्पर्धी क्षमतावान मानव संशाधनको विकास गर्ने ।

तालिका ४.३ : शिक्षा क्षेत्रको नतिजा खाका

अपेक्षित प्रतिफल	सूचक	हालको अवस्था (२०८०/८१)	बार्षिक परिमाणात्मक लक्ष्य					पृष्ठ्याईका आधार
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
१) माध्यमिक तहसम्मको शिक्षाको गुणस्तरमा वृद्धि भएको हुनेछ।	माध्यमिक शिक्षा परीक्षा (SEE) तथा १२ को अन्तिम परीक्षामा २ं जि.पि.ए भन्दा बढि ल्याउने विद्यार्थी प्रतिशत	४८	५२	५५	६०	६५	७०	
	सामुदायीक क्याम्पस	१	१	१	१	१	१	
	सामुदायिक मा.वि. (१२ कक्षा सम्म) विद्यालय संख्या		२	३	३	३	३	
	सामुदायीक मा.वि. (१० कक्षा सम्म) विद्यालय संख्या		८	८	८	८	८	
	सामुदायीक आधारभुत विद्यालय संख्या	३७	३७	३७	३७	३७	३७	
	संस्थागत मा.वि. संख्या	-						
	संस्थागत आधारभुत विद्यालय संख्या	-						
	शिक्षण सिकाइ उपलब्धी दर प्रतिशत							
	१-५	६४	६६	७०	७५	८०	८५	
	६-८	६२	६५	६७	६८	७०	७२	
	९-१०	५५	५८	६०	६२	६३	६५	
	११-१२	४६	४८	५०	५२	५५	५८	
	विद्यार्थी टिकाउ दर प्रतिशत	९२	९३	९४	९४	९५	९६	

अपेक्षित प्रतिफल	सूचक	हालको अवस्था (२०८०/८१)	बार्षिक परिमा०ात्मक लक्ष्य					पृष्ठ्याईका आधार
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
	शिक्षा सेवा आयोग जस्ता सरकारी सेवामा स्थायी भएको थप जनशक्ति मा.वि., आधारभुत	४ ३०	६ ३२	८ ३३	९ ३४	१० ३५	४० ३५	
	आधारभूत शिक्षण सिकाइ तालिमप्राप्त शिक्षक प्रतिशत	८५	९०	९५	९५	९५	९५	
	आवश्यक मात्रामा विषय शिक्षक भएको मा.बि संख्या	३	४	५	६	७	८	
	तालिम प्राप्त बाल शिक्षक प्रतिशत	८०	८५	९०	९२	९५	९६	
	वाल विकास केन्द्र (थप)	२	१	१	१	१	१	
	विद्यालय खेल शिक्षकको संख्या (खेल शिक्षकको रुपमा तोकिएको)	१	१	१	१	१	१	
	खेल शिक्षक	१	१	१	१	१	१	
	विद्यालय सुधार योजना कार्यान्वयन भएका विद्यालय		२	४	६	८	१०	
	नेतृत्व विकास तालिम प्राप्त प्रअ भएका विद्यालय प्रतिशत	२	१०	१५	२०	२५	२८	
२) व्यवसायिक शिक्षाको अवसरमा वृद्धि भएको हुनेछ।	प्राविधिकधार / सि.टि.ई. भि.टी. बाट समेत सम्बन्धन प्राप्त मावि संख्या	२	३	३	३	३	४	
	व्यवसायिक तालिम केन्द्रको संख्या	०	१	१	१	१	१	

अपेक्षित प्रतिफल	सूचक	हालको अवस्था (२०८०/८१)	बार्षिक परिमाणात्मक लक्ष्य					पृष्ठ्याईका आधार
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
	स्वरोजगार युवा (कुल घरधुरीको) प्रतिशत महिला		५	७	८	९	१०	
	पुरुष	०	१०	१२	१४	१५	१८	
३) शैक्षिक पूर्वाधार र अतिरिक्त क्रियाकलापमा वृद्धि भएको हुनेछ।	हालको विद्यालयमध्ये उपयुक्त र पर्याप्त संख्यामा कक्षा कोठा, फर्निचर र घेराबार भएकोविद्यालय प्रतिशत	३०	४०	४५	५०	५५	६०	
	विज्ञान प्रयोगशाला, कम्प्युटर ल्याब तथा इन्टरनेट सुविधा भएको मावि संख्या	१०	२०	३०	४०	५०	७५	
	खेल मैदान, खेल सामग्री तथा प्राथमिक उपचार सामग्रीको व्यवस्था भएका विद्यालय प्रतिशत		२५	५०	७५	८०	९०	
	छात्रा मैत्री, बालमैत्री तथा अपाङ्गमैत्री शौचालय भएका विद्यालय प्रतिशत	५५	६०	७०	८०	९०	१००	
	पानीको पर्याप्त व्यवस्था भएको विद्यालय प्रतिशत	६०	७०	८०	९०	९५	१००	
	विद्यालयमा आयोजना हुने अतिरिक्त क्रियाकलापहरूको औसत वार्षिक संख्या	५	५	६	७	८	८	

अपेक्षित प्रतिफल	सूचक	हालको अवस्था (२०८०/८१)	बार्षिक परिमाणात्मक लक्ष्य					पुष्ट्याईका आधार
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
	स्थानीय पाठ्यक्रम लागु गरेका विद्यालय प्रतिशत	९८	१००	१००	१००	१००	१००	
४) गाउँपालिका क्षेत्रमा स्थापित सबै विद्यालयमा शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार आएको हुनेछ।	GIR class 1	१०५	११०	११०	११०	११०	११०	
	NIR class 1	९८	१००	१००	१००	१००	१००	
	GER आधारभुत (१-५)	११०	११०	११०	११०	११०	११०	
	GER आधारभुत (६-८)	११५	११५	११५	११५	११५	११५	
	NER आधारभुत (१-५)	९७	१००	१००	१००	१००	१००	
	NER आधारभुत (६-८)	९४	१००	१००	१००	१००	१००	
	NER मा.वि. (९-१०)	८५	१००	१००	१००	१००	१००	
	NER उच्च मा.वि. (११-१२)	७५	१००	१००	१००	१००	१००	
	ECDC	९५	१००	१००	१००	१००	१००	
	1 to 5							
	6 to 8							
	9 to 10							
	11 to 12							

ख. बिषय उपक्षेत्र: स्वास्थ्य

विषयगत उद्देश्य : गाउँबासीको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा उल्लखनीय सुधार गर्ने

तालिका ४.३: स्वास्थ्य क्षेत्रको नतिजा खाका

अपेक्षित प्रतिफल	सूचक	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाात्मक लक्ष्य (वि.सं. २१०० सम्म)					पुष्ट्याइँका आधार
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
स्वास्थ्य सेवाको पहुँच र गुणस्तरमा सुधार भएको हुनेछ।	पाँच वर्षमुनिका कम तौलका बालबालिकाको प्रतिशत	०।८२	०।५	०।२५	०	०	०	
	स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुति हुनेको प्रतिशत	७	१५	२०	२५	३०	५०	
	स्वास्थ्य बिमा गरेका घरधुरी प्रतिशत	३५।७	४०	४५	५०	५५	६०	
	टीटी खोप लिने गर्भवती महिलाको प्रतिशत	२२	३०	३५	४०	५०	६०	
	आयुर्वेद सेवाबाट लाभान्वित जनसंख्या प्रतिशत	४।४	१०	२०	२५	३०	४०	
	वर्षैभरि अटुट रुपमा निशुल्क प्रदान हुने औषधीहरू उपलब्ध हुने सरकारी स्वास्थ्य संस्था प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	
	जनस्वास्थ्य आपत्कालिन स्वास्थ्य, महामारी प्रतिकार्य योजना तयार भएका वाड स्तरका स्वास्थ्य संस्था	८	८	८	८	८	८	
	परिवार नियोजनका साधनको उपयोग दर	१८५	१९०	१९५	२००	२१०	२२०	

अपेक्षित प्रतिफल	सूचक	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (वि.सं. २१०० सम्म)					पृष्ठ्याइँका आधार
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
	दरबन्दीअनुसार पदपूर्ति प्रतिशत (डाक्टर, हेल्थ असिस्टेन्ट, नर्स)	२।४	१०	१५	२०	२५	३०	
	महिला स्वास्थ्य स्वयसेविका संख्या	१०९	१०९	१०९	१०९	१०९	१०९	
स्वास्थ्य पूर्वाधारमा सुधार भएको हुनेछ ।	स्वास्थ्य संस्थाको संख्या	११	११	११	११	११	११	
	अस्पताल	१	१	१	१	१	१	
	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	०						
	हेल्थपोष्ट	८	८	८	८	८	८	
	आयुर्वेद	१	१	२	२	२	२	
	ग्रामीण सामुदायीक स्वा.इं	२	३	४	४	४	४	
	खोप क्लिनिक	०	१	२	३	३	४	
	सी.ई.ओ.सी. (अपरेशन सेवा) उपलब्ध स्वास्थ्य संस्था	०		१	१	१	१	
	भीसीटी केन्द्र संख्या	-			१		१	
	टि.वि. उपचार केन्द्र	१०	१०	११	१२	१३	१५	
	आफ्नै भवन भएका स्वास्थ्य संस्था	५	६	७	८	९	९	
	कुल शैया	७	१०	१२	१५	१५	१५	
	बर्थिङ सेन्टर (प्रसुति केन्द्र) संख्या	७	७	७	८	८	८	
	नीजी अस्पताल	-						

अपेक्षित प्रतिफल	सूचक	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमा०ात्मक लक्ष्य (वि.सं. २१०० सम्म)					पुष्ठ्याइँका आधार
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
	पोली क्लिनिक	-						
	औसधि पसल	-						
	विशेषज्ञ चिकित्कस	-						
	प्रयोगशाला भएक वडा संख्या	३	४	५	६	७	८	
	उच्चस्तरीय प्रयोगशाला (गाउँ अस्पताल)							
विभिन्न स्वास्थ्य उपकरण	एक्स रे	१	३	५	६	६	६	
	अल्ट्रासोनिक	१	२	४	६	६	८	
	इसिजि सेवा	१	२	३	४	५	६	
	इको सर्भिसेज	०	१	१	२	२	३	

ग. विषयगत उपक्षेत्र : महिला, बालबालिका तथा दलित र लक्षित समुह

तालिका ४.४: महिला, बालबालिका तथा दलित र लक्षित समुह क्षेत्रको नतिजा खाका

	सूचकहरु	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (आ.व)					पुष्ठ्याईका आधारहरु
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
उदेश्य: महिला सहभागितामा बृद्धि भएको हुनेछ।	गा.पा.मा शिक्षिकाहरुको प्रतिशत		३०	३५	४०	४५	५०	
	महिला सहकारी संस्था संख्या थप			१	१	१	१	
	उपभोक्ता समितिहरुमा महिला संयोजकको प्रतिशत	५	१५	२०	२०	२५	३०	

	सूचकहरु	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (आ.व)					पुष्ट्याईका आधारहरु
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
	घर र जग्गा दुवैमा महिलाको स्वामित्व भएका घरधुरी प्रतिशत	-						
	राजनीतिक दलहरुको गाउँ समितिमा महिला प्रतिनिधित्व प्रतिशत	३३	३५	३५	३७	३८	४०	
	किशोर सरह सरदर दिन विद्यालय उपस्थित हुने किशोरी प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	
प्रतिफल १ : लैंगिक हिंसाका घटनाहरु न्यून भएका हुनेछन्।	घरेलु तथा लैंगिक हिंसाको उजुरी संख्या	४	३	२	१	१	०	ङ्ड
	लैंगिक तथा घरेलु हिंसाविरुद्ध तालिम प्राप्त महिला, पुरुष संख्या	-	२	२	२	३	३	
	लैंगिक तथा घरेलु हिंसाविरुद्ध संचालित अभियान संख्या	१५	१६	२०	२२	२५	२५	
	विद्यालयहरुमा सचेतना कार्यक्रम संख्या	११	१२	१५	१५	१५	१५	
	कानूनी सहायता समितिबाट सेवा प्रदान गरेको महिला संख्या	३	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	

	सूचकहरु	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (आ.व)					पृष्ठ्याईका आधारहरु
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
प्रतिफल २ : आर्थिक स्रोतमा महिलाहरुको पहुँचमा बृद्धि भएको हुनेछ।	ऋण वचत समूहमा आवद्ध महिला संख्या	-	-	-	-	-	-	
	ऋण वचत समूह परिचालन भएका वडा वस्ती संख्या	-	-	-	-	-	-	
	सहकारी संस्थामा आवद्ध महिला संख्या	१००	१२०	१२५	१३०	१४०	१५०	
	महिलाद्वारा बचत रु. हजारमा							
	महिलाद्धारा ऋण लगानी रु. हजारमा							
	गरिव विरुद्ध महिला अभियान (०८०/८१ को)		१	१	१	२	२	
	आय आर्जन सम्बन्धी तालिम प्राप्त महिला संख्या (०८०/८१ को)		५	१०	१२	१५	१६	
प्रतिफल ३ : विद्यालय विमुख किशोरीहरुले जीवनोपयोगी ज्ञान र सीप प्राप्त गरेका हुनेछन्।	जीवनोपयोगी तालिम प्राप्त गर्ने किशोरी संख्या		५	७	८	१०	१०	
	किशोरी सूचना केन्द्र संख्या (विद्यालय)		८	८	८	८	८	
	किशोरी समूह संख्या		५	७	१०	१५	१८	

	सूचकहरु	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (आ.व)					पुष्ट्याईका आधारहरु
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
	अतिविपन्न किशोरी शिक्षा तथा स्वास्थ्य सहयोग प्राप्त संख्या		१०	१५	१८	२०	२५	
	किशोरी सीप विकास तालिम प्राप्त संख्या वार्षिक		५	१०	१२	१४	१५	
प्रतिफल ४ : महिनावारीका समयमा हुने भेदभाव न्यून भएको हुनेछ।	महिनावारी समयमा भेदभाव भएका वस्ती संख्या		०	०	०	०	०	
	महिनावारी विभेदमुक्त घोषणा भएका वडा वस्ती संख्या			१	१	२	२	
	खानपानमा विभेद नगर्ने घरपरिवार प्रतिशत	७५	८०	९०	१००	१००	१००	
	सरसफाई तथा स्वच्छता वारे सचेतना भएका घरपरिवार प्रतिशत	४०	५०	६०	७५	८०	९०	
	स्यानीटरी प्याड वितरण गर्ने विद्यालय प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	ड्ड

	सूचकहरु	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (आ.व)					पुष्ठ्याईका आधारहरु
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
प्रतिफल ५: गा.पा.का विपन्न तथा दुर्गम क्षेत्रका महिलाको न्यायमा पहुँच बढेको हुनेछ।	पीडित महिला अस्थायी पुनर्स्थापना केन्द्र संख्या	०	०	१	१	१	१	ड्ड
	मनोसामाजिक परामर्श प्रदान गरिएका पीडित महिला संख्या	२६	३०	३५	४०	४५	५०	
	रोकथाम सचेतना पाएका महिला प्रतिशत		२०	२५	३०	४०	५०	
	मनोसामाजिक परामर्श सम्बन्धी तालिम प्राप्त कर्मचारी संख्या	१५	१८	२०	२५	३०	३२	
	पुर्नताजगि सहितको क्षमता अभिबृद्धि तालिम (जना)		१०	१२	१५	१८	२०	
	पीडित महिलालाई कानूनी सहायता प्रदान गरिएको मुद्दा संख्या	आवश्यकता अनुसार						
	मेलमिलाप केन्द्र सञ्चालन तथा स्तरोन्नति		८	८	८	८	८	
	प्यारालिगल वा निर्गानी समूह भएका वडा संख्या		२	३	४	५	६	
	सक्रिय भएका प्यारालिगल वा निर्गानी समूह प्रतिशत							

	सूचकहरु	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (आ.व)					पुष्ट्याईका आधारहरु
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
	पुनर्स्थापना तथा समाजमा पुनर्एकीकरणका लागि वस्तुगत टेवा प्राप्त पीडित महिला संख्या		-	-	-	-	-	
प्रतिफल ६ : अपांगता भएका व्यक्तिहरुलाई समुदायमा आधारित पुनस्थापना भएको हुनेछ।	सीप/क्षमता विकास तालिम प्राप्त संख्या	३५	४०	४२	४५	५०	६०	
	सहायक सामग्री वितरण संख्या	६	७	८	९	१०	१५	
	परिचयपत्र प्राप्त अपांग प्रतिशत	-	१००	१००	१००	१००	१००	
	अपांगता भत्ता प्राप्त अपांग (पूर्ण अपांग) प्रतिशत आंसिक		१००	१००	१००	१००	१००	
प्रतिफल ७ : जेष्ठ नागरिक तथा एकल महिलाहरुको जीवन सहज तथा सम्मानजनक भएको हुनेछ।	अनुभव आदान प्रदान कार्यक्रम बार्षिक संख्या	१	१	१	१	१	१	➢ महिला तथा वालवालिका कार्यालयको प्रतिवेदन ➢ गाउँ प्रोफाईल
	जेष्ठ नागरिक विश्रामस्थल (२५ जना क्षमताको)		१	१	२	३	४	
	बार्षिक जेष्ठ नागरिक दिवश तथा सम्मान कार्यक्रम संख्या	१	१	१	१	१	१	
	जेष्ठ नागरिक							
	विधुवा							
	एकल महिला							

घ. वाल अधिकार तथा वाल संरक्षण

तालिका ४.५: बाल अधिकार तथा बाल संरक्षण क्षेत्रको नतिजा खाका

विवरणात्मक सक्षेप	सूचकहरु	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (आ.व)					पुष्ट्याईका आधारहरु
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
उद्देश्य : गाउँपालिकामा वाल अधिकार प्रवर्द्धन भएको हुनेछ।	वाल विवाह प्रतिशत	०	०	०	०	०	०	
	वालश्रम प्रतिशत	०	०	०	०	०	०	
	सामुदायिक वाल संरक्षण प्रणाली संचालन भएका वडा संख्या		२	३	४	५	६	
	वस्तीस्तरीय योजना तर्जुमामा वाल सहभागिता प्रतिशत		५	१०	१५	२०	२५	
	विद्यालय शन्ति क्षेत्र (SZOP) प्रतिशत		१००	१००	१००	१००	१००	
प्रतिफल १: वाल अधिकारका विषयमा वालवालिका र अभिभावकहरुको क्षमता अभिवृद्धि भएका हुनेछन्।	वाल दिवश मनाउने विद्यालय संख्या (प्रतिशत)		१००	१००	१००	१००	१००	
	वाल अधिकारका विषयको प्रचार प्रसार (पोष्टर) पटक		१	१	२	२	२	
	वालवालिकाको स्थिति पत्र प्रकाशन पटक		१	१	१	१	१	
	सचेतना प्रदान गरिएका विद्यालय प्रतिशत		२०	३०	५०	६०	७५	

विवरणात्मक सक्षेप	सूचकहरु	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (आ.व)					पुष्ट्याईका आधारहरु
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
	वार्ड वाल संरक्षण समितिको गठन र सक्रिय		३	५	६	७	९	
	वाल क्लव तथा सञ्जाल संख्या							
	बाल गृह संचालन							
प्रतिफल २ : वालवालिका सम्बन्धी कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयन भएको हुनेछ।	वाल विवाह न्यूनीकरण भएका वाडा वस्ती संख्या		९	९	९	९	९	
	निकृष्ट प्रकारको वालश्रम संख्या		०	०	०	०	०	
	वालवालिकालाई हुने भेदभाव र जातीय छुवाछुत प्रतिशत		०	०	०	०	०	
प्रतिफल ३ : सामुदायिक संरक्षण प्रणाली सुदृढ भएको हुनेछ।	वालमैत्री स्थानीय शासन समिति संख्या		९	९	९	९	९	
	प्यारालिगल तथा निर्गानी समूह भएका वाडा संख्या		२	४	६	९		
	वाल तथा महिला अधिकार सम्बन्धी प्रशिक्षित वाडा तहका व्यक्ति संख्या		४	५	७	१०	१५	

ङ. बिषयगत उपक्षेत्रः खेलकुद

विषयगत उद्देश्य : खेलकुदको विकासको माध्यमबाट युवाको चौतर्फी विकास गर्ने ।

तालिका ४.६: खेलकुद विकास क्षेत्रको नतिजा खाका

अपेक्षित प्रतिफल	सूचक	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (आ.व.)					पुष्ट्याइँका आधार
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
१) खेलकुदको पूर्वाधारको विकास भएको हुनेछ ।	गाउँ स्तरीय खेलकुद मैदानको संख्या	१	२	३	३	४	५	
	वडा स्तरीय खेलकुद मैदानको संख्या	-	८	८	८	८	८	
	कभर्डहलको संख्या	-	०	०	१	०	०	
	दक्ष प्रशिक्षकको संख्या	-	२	३	३	४	४	
	राष्ट्रियस्तरका खेलाडीको संख्या	-	०	१	२	३	३	
	खेलकुद मैदान भएका विद्यालयको संख्या	१	५	८	१०	१२	१५	
२) खेलकुद क्षेत्रको विकासका लागि लगानी वृद्धि भएको हुनेछ ।	खेलकुद क्षेत्रका लागि गा.पा.ले छुट्याएको वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)	१२	२०	२५	३०	३५	४०	
	खेलकुद क्षेत्रमा निजी लगानी (रु. लाखमा)	-						

अपेक्षित प्रतिफल	सूचक	हालको अवस्था (२०८०/८१)	परिमाणात्मक लक्ष्य (आ.व.)					पृष्ठ्याइँका आधार
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	
३) खेलाडी तथा प्रशिक्षकहरूको क्षमता विकास भएको हुनेछ।	खेलकुद तालिमको संख्या	-	१	१	२	२	२	
	नियमित रुपमा आयोजना गरिने खेलकुद प्रतियोगिताको संख्या (गाउँस्तरीय)	१	१	२	२	३	३	
	गाउँस्तरीय कुल खेलाडीमध्ये महिलाको प्रतिशत	७	१०	१०	१२	१५	१५	
४) युवाहरू उद्यमशील र सामाजिक काममा क्रियाशील भएका हुनेछन्।	युवा उद्यमीहरूको संख्या	६५	७०	७५	८०	८५	९०	
	सामाजिक कार्यमा संलग्न युवाक्लवहरुको संख्या	५	६	७	८	८	८	

परिच्छेद पाँच :

पूर्वाधार विकास योजना

५.१ वस्तुस्थिति विश्लेषण

पृष्ठभूमि

आर्थिक वृद्धिका अवसरहरूको सृजना, समृद्धी र सेवा सुविधा प्रवाह गर्ने भौतिक पूर्वाधार विकास क्षेत्रको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ। पूर्वाधार विकासले अन्तरआवद्धता र अन्तरसम्बन्ध विकासद्धारा बजार सूचना, सेवा सुविधाको स्तर, पहुँच र उपयोग जस्ता विकास प्रतिफलको नतिजा हासिल गर्न प्रत्येक्ष र अप्रत्येक्ष रुपमा योगदान पुर्याएको हुन्छ। विकास प्रतिफललाई सकारात्मक दिशातर्फ उन्मुख गराउन तथा अपेक्षित नजिता हासिल गर्न पूर्वाधार विकास क्षेत्रमा मूलतः सडक, पुल तथा यातायात, आवास, वस्ती विकास, भवन र शहरी विकास, विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा र सूचना, संचार र प्रविधि जस्ता विषय क्षेत्रको विकास, विस्तार तथा दीगो संचालन आवश्यक हुन्छ। शिवपुरी गाउँपालिका पूर्वाधार विकास क्षेत्रको विद्यमान अवस्था, संभावना र अवसर, समस्या तथा चूनौति र चाल्नु पर्ने कदम सहित संक्षिप्त विश्लेषण देहायअनुसार गरिएको छ।

क. सडक पुल तथा यातायात

विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर

शिवपुरी गाउँपालिका क्षेत्र भित्र पक्की तथा कच्ची सडक र पैदल मार्ग समेत रहेका छन्। संघीय राजधानी काठमाण्डौं पुग्नका लागि २२ किमि पक्की सडक रहेको छ भने वडा नं ८ को छहरेदेखि वडा नं १ को तलाखु सम्म करिब २४ किमि बाटो निर्माणाधिन मध्य पहाडी लोकमार्ग यसै क्षेत्रमा रहेको छ। गाउँपालिकाका सबै वडाहरूमा सडक सुविधा पुगेको छ। सडक यातायातलाई वढी सहज र विश्वासनि स्थानीय गराउन १३ वटा पक्की पुल बनी सकेका छन् भने केही निर्माण भइरहेको छ। गाउँपालिकाको केन्द्र शेरावगर देखि ८ वटै वडासम्म पुग्नकालागि कच्ची बाटोको ट्र्याक खोलिएको छ। टोखा छहरे सुरुङ्ग मार्ग प्रस्तावित रुपमा रहेको छ। यस गाउँपालिकाबाट काठमाण्डौ सम्म यातायातका लागि शिवपुरी यातायात प्रालिबाट २ वटा जीपहरू सञ्चालनमा रहेका छन। तलाखुबाट काठमाण्डौ जाने ४ वटा र १ वटा तलाखुबाट त्रिशुली संम्म र सामाखुशीबाट वडा नं ६ को माझगाउँ सम्म ३ वटा गाडी सञ्चालन हुने गर्दछन्। यातायात क्षेत्रलाई व्यवस्थित गर्ने लागि गाउँ यातायात गुरुयोजना तयार भई सकेको छ।

समस्या तथा चूनौती

यस गाउँपालिकामा पक्की बाटो नभएकोले सदाबाहार रुपमा यातायातका साधन चलाउन सकिने अवस्था छैन। काठमाण्डौ जाने पक्की सडकको अवस्था अधिकांस स्थानमा विग्रिएर यातायातका लागि असहज भएको छ। कालालिखु खोला लगायत अन्य खोलामा गरी यस गाउँपालिकामा ३२ वटा झोलुङ्गे पुल रहेकोमा २५ वटा पुलहरू जीर्ण अवस्थामा रहेका छन। टोखा छहरे राजर्मागमा वर्षायाममा यातायात सञ्चालन गर्न कठिनाई हुने गरेको छ। कच्ची बाटोहरूको स्तरोन्नति हुन नसक्दा वर्षा याममा यातायात सञ्चालन हुन कठिनाइ भएको छ।

ख. आवास, भवन तथा शहरी विकास

संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

भुकम्पबाट प्रभावित १४ वटा जिल्ला मध्ये नुवाकोट जिल्लाको दक्षिण पूर्वी क्षेत्रमा पर्ने यस गाउँपालिकामा भुकम्प प्रतिरोधी मापडण्ड अनुसार हाल ९० प्रतिशत घरहरू निर्माण सम्पन्न भइसकेको अवस्था छ। सुधारिएको चुलो प्रयोग गर्ने घरधुरी करीब २० प्रतिशत रहेको छ। गाउँपालिकाको केन्द्रमा सुविधा सम्पन्न कार्यालयको भवन निर्माण भएकोछ । वडा नं ४, ८ र ६ मा वडा कार्यालयको आफ्नै भवन रहेकोछ। विभिन्न संघसंस्थाबाट तालिम दिइएका करीब १००० जना भुकम्प प्रतिरोधी घर निर्माण गर्ने दक्ष व्यक्ति यस गाउँपालिकामा रहेका छन्। गाउँपालिकाको राजमार्ग आसपासको क्षेत्रमा बजार केन्द्रहरूको निर्माण हुँदै गएको छ। मध्यपहाडी लोक मार्ग तथा टोखा छहरे र गुर्जे भन्ज्यांग देखी नयाँ सडक निर्माण भइ कालोपत्रे भइरहेको छ उक्त सडक यसै आर्थिक बर्षमा सम्पन्न हुने अवस्थामा रहेकोछ ।

समस्या तथा चूनौती

यस गाउँपालिकालाई मध्य पहाडी राजमार्गले छोएर गएकोले यहाँ बजार बस्ने सम्भावना रहेतापनि हालसम्म व्यवस्थित आवास क्षेत्र निर्माण हुन सकेको छैन। हाल सम्म भु उपयोग योजना नभएकोले व्यवस्थित रुपमा वस्ती बसाउने कार्य हुन सकेको छैन। वडा कार्यालयको भवन निर्माणकालागि जग्गा उपलब्ध नहुँदा सबै वडा कार्यालयको भवन निर्माण गर्न सकिएको छैन। भवन निर्माण आचार संहिता निर्माणनभएकोले नक्सा पास गरी घर निर्माण हुन सकको छैन। भुकम्पको राहतको लागि मात्र नक्सा अनुसार घरहरू निर्माण भएको तर अन्य घरहरूको निर्माण नक्शा पास गरी व्यवस्थित रुपमा हुन सकेको छैन।

ग. सूचना तथा संचार

संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

यस गाउँपालिकामा नेपाल टेलिकम, एन सेल, स्मार्ट फोनबाट मोबाइल फोन उपलब्ध गराएको छ। मोबाइल फोन प्रयोग गर्ने जनसंख्या करबि ९० प्रतिशत रहेको छ। मोबाइल फोनबाट डाटा प्रयोग गरी इन्टरनेटको प्रयोग

गर्ने जन संख्या करीब ३० प्रतिशत रहेको छ। यस गाउँपालिकामा नीजि कम्पनीबाट इन्टरनेट सेवा उपलब्ध रहेको छ। एफ एम रेडियोको रुपमा गजबको रेडियो १०५.७ मेगाहर्ज सञ्चालनमा रहको छ। स्थानीय पत्रिकाका रुपमा समुद्र देवी साप्ताहिक नामको पत्रिका दर्ता भएको छ। कम्प्युटर, इन्टरनेट, टेलिभिजन लगायतको आधुनिक सुचना प्रतिधिको उपयोग दिनानु दिन बढ्दै गएको छ।

समस्या तथा चूनौती

तीन वटा कम्पनीले मोबाइल सेवा उपलब्ध गराएको भएता पनि मोबाइल फोनको पहुँच सबै वडाको सबै ठाउँमा पुग्न सकेको छैन। अप्टिकल फाइबर सञ्चालनमा नहुँदा टावर बेसमा उपलब्ध गराइएको सेवाको गुणस्तरीयतामा कमी रहेको छ। सबै स्थानमा एफ एम रेडियोको प्रशारण क्षमता कमी रहेकोले गाउँपालिकाका सबै क्षेत्रहरूमा रेडियो सुन्न सकिंदैन। दर्ता भएको स्थानीय साप्ताहिक पत्रिका नियमित रुपमा सञ्चालनमा आउन सकको छैन।

५.२ लक्ष्य

यस गाउँपालिकाको पूर्वाधार विकास क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छः

- गुणस्तरीय तथा दिगो सडक तथा सञ्चार सुविधा र व्यवस्थिति बजार सुविधाको विस्तार गर्नु

५.३ उद्देश्य

गाउँपालिकाको पूर्वाधार विकास क्षेत्रको उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन्ः

१. यातायातका साधनहरू नियमित भई आवागमन सहज भएको हुनेछ।

२. आवास र वस्ती विकास व्यवस्थित र सुरक्षित भएको हुनेछ।

३. सूचना तथा संचार प्रविधिको पहुँचमा बृद्धि भएको हुनेछ।

५.४ रणनीति तथा कार्यनीति

योजनाको पूर्वाधार विकास सम्बन्धी लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न अपाइने रणनीति तथा नतिजा हासिल गर्न निर्धारण भएका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालनमा देहायअनुसारका कार्यनीति अवलम्बन गरिनेछ।

तालिका ५.१: पूर्वाधार विकास क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
क. सडक तथा यातायात	
१. कृषि र पर्यटन र सामाजिक सेवा प्रवाहलाई सहज र सुलभ हुने गरी गुणस्तरीय पूर्वाधारको विकास र विस्तार गर्ने ।	१. यातायातको पहुँच नपुगेका वस्तीहरुलाई प्राथमिकताका साथ सडक सञ्जालमा जोडिने छ । २. सडक सञ्जाल निर्माण गर्दा कृषि, ऊर्जा, पर्यटन तथा उद्योग व्यवसायको समेत प्रवर्द्धन हुने गरी गरिनेछ । ३. सडक निर्माण गर्नु पूर्व वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन पश्चात विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन तयार गरी खोलिनेछ ।
२. गाउँपालिकाबाट वडाका सबै वडा कार्यालय सम्म सहज पहुँच विस्तार गर्ने ।	१. बाटोको स्तरोन्नति गरी नियमित रुपमा यातायातको पहुँच पुर्‍याइनेछ । २. सडकको मापदण्ड निर्धारण गरी गाउँपालिकाको प्रमुख स्थानहरूमा बाह्रै महिना यातायात सञ्चालनको व्यवस्था गरिनेछ । ३. योजना बैंक सुची तयार गरी सोहबिाट आयोजना छनौट गरी निर्माण गरिनेछ । ४. सडक नपुगेका स्थानहरूमा परम्परागत गोरेटो बाटोको सुधार गरी आवागमनमा सहज बनाइनेछ । ५. गुम्बा मठ मन्दिर र पर्यटकीय स्थलमा जाने सडक निर्माण गरी सुचारु गरिनेछ ।
ख. आवास भवन तथा शहरी विकास	
१. गाउँपालिका र वडा कार्यालय भवन निर्माण गरी सेवा प्रवाह व्यवस्थित गर्ने	१. जग्गाको व्यवस्थापन भएका वडाहरूमा आगामी वर्षमा वडा कार्यालय भवन निर्माणकालागि बजेट विनियोजन गरिनेछ । २. वडा कार्यालयलाई सेवा प्रवाह र कार्यान्वयनको आधार केन्द्रको रुपमा विकास गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
२. सुरक्षित तथा सुविधा सम्पन्न वस्तीको विकास गर्ने ।	१. एकिकृत वस्ती विकासका लागि संभाव्यता अध्ययन गरिनेछ । २. आवश्यक पूर्वाधारहरूको विकास गर्नकालागि स्थानको छनौट गरी कार्य अघि बढाइने छ । ३. वस्ती तथा आवासलाई व्यवस्थित गर्न एकिकृत भूउपयोग योजना तयार पारी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
३. आधारभूत सुविधा सहितकोव्यवस्थित बजारको व्यवस्था गर्ने ।	१. बजार व्यवस्थापनकालागि आवश्यक पूर्वाधारहरूको निर्माण गरिनेछ । २. स्थानीय प्रमुख बजार केन्द्रहरुको भौतिक विकास योजना अनुसार आधारभूत पूवार्धार विकास गरिनेछ । ३. बजार र वस्तीको क्षेत्रमा खुल्लास्थान समेत हरियाली पार्क पोखरी र खुल्ला स्थानमा समेतको व्यवस्था गरिने
ग. सूचना तथा सञ्चार	
१. इन्टरनेट सेवाको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने ।	१. अप्टिकल फाइवरबाट इन्टरनेट जडान गर्न नेपाल टेलिकमसंग समन्वय गरिने छ । २. प्रत्येक वडामा इन्टरनेट जडान गरी केही स्थानहरूमा फ्रि वाइफाइको व्यवस्था गरिनेछ । ३. फोन तथा इन्टरनेटको टावरहरूको उचित स्थानमा निर्माण गरी सञ्चारको गुणस्तरमा वृद्धि गरिनेछ । ४. ल्याण्डलाइन टेलिफोन सेवा सञ्चालनकालागि नेपाल टेलिकमसंग समन्वय गरिने छ । ५. स्थानीय संचार माध्यम र संचारकर्मीका क्षमता विकास गरी गाउँलाई मिडियामैत्री बनाइने छ । ६. गाउँपालिकाबाट सम्पादित योजना तथा कार्यक्रम र गतिविधिहरू यस क्षेत्रमा रहेका सामूदायिक रेडियो समेतको सञ्चार माध्यमहरूलाई प्रवर्द्धन र प्रोत्साहित गरिने छ । ७. स्थानीयस्तरमा पत्रकार उत्पादनकालागि पत्रकारिता तालिम सञ्चालन गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
२. दुरसञ्चार सेवा प्रभावकारी बनाउने ।	१. दुरसञ्चार तथा इन्टरनेटको टावरहरूको उचित स्थानमा निर्माण गरी सञ्चारको गुणस्तरमा वृद्धि गरिनेछ । २. ल्याण्डलाइन टेलिफोन सेवा सञ्चालनकालागि नेपाल टेलिकमसँग समन्वय गरिने छ । ४.विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाहरुमा इन्टरनेट सुविधा जडान गर्ने र सूचना प्रविधिमा आधारित भई पठनपाठन तथा स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको व्यवस्था गरिनेछ
३. सूचनाको हकको प्रत्याभूति गर्न उचित व्यवस्था मिलाउने ।	१. स्थानीय संचार माध्यम र संचारकर्मीका क्षमता विकास गरी गाउँलाई मिडियामैत्री बनाइने छ । २. गाउँपालिकाबाट सम्पादित योजना तथा कार्यक्रम र गतिविधिहरू यस क्षेत्रमा रहेका सामूदायिक रेडियो समेतको सञ्चार माध्यमहरूलाई प्रवर्द्धन र प्रोत्साहित गरिने छ । ४. स्थानीयस्तरमा पत्रकार उत्पादनकालागि पत्रकारिता तालिम सञ्चालन गरिनेछ ।

५.५ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना (कार्यान्वयन योजना)

आवधिक योजनाको पूर्वाधार विकास क्षेत्रको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न गाउँपालिका स्रोत, स्थानीय संघ/संस्था, समुदाय, निजी क्षेत्र र प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधीमा प्राथमिकता आधारमा देहायअनुसारको रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालन गरिनेछ ।

क) भौतिक पूर्वाधार विकास योजनाको दिर्घकालिन सोच तालिका

विषयगत लक्ष : गाउँभित्र सन्तुलित भौतिक पूर्वाधारको विकासमा योगदान पुगेको हुनेछ ।

तालिका ५.२: पूर्वाधार विकास क्षेत्रको नतिजा खाका

नतिजा	सूचक	०८०।०८१ को अवस्था	परिमाणात्मक लक्ष्य					पुष्ट्याइका आधारहरु	जोखिम पक्ष
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७		
विषयगत उद्देश्य: सडक, सफा उर्जा तथा आधुनिक संचारका साधन जस्ता भौतिक पूर्वाधारको दृष्टिले गाउँबासीको जीवन थप सहज भएको हुनेछ।	बाह्रै महिना यातायात चल्ने सडक जोडिएको वडा केन्द्र संख्या	६	७	८	८	८	८	प्राविधिक शाखा तथा गाउँपालिकाका योजना तथा वडा स्तरीय छलफल	संघ तथा प्रदेशबाट आवश्यकता अनुसार बजेट विनियोजन प्राप्त भएमा।
	कालोपत्रे सडकले वडा केन्द्र जोडिएको वडा संख्या	५	६	७	८	८	८		
	आफ्नै वडाबाट सार्वजनिक यातायात सेवाको प्रयोग गर्ने वडा संख्या	६	६	७	८	८	८		
	उज्यालोकोलागि सफा उर्जा प्रयोग गर्ने घरधुरी प्रतिशत								
	सडकवत्तिको व्यवस्था भएको कालो पत्रे सडकको लम्बाइ किमी	९०	१००	११०	१२०	१३०	१५०		
	खानापकाउनको लागि पूर्ण रुपमा सफा उर्जा प्रयोग गर्ने घरधुरी प्रतिशत		५	७	१०	२०	२५		

नतिजा	सूचक	०८०।०८१ को अवस्था	परिमाणात्मक लक्ष्य					पुष्ट्याइका आधारहरु	जोखिम पक्ष
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७		
	मोवाइलको प्रयोग गर्ने घरधुरी प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००		
	इन्टरनेटको प्रयोग गर्ने घरधुरी प्रतिशत		३०	४०	४५	५०	५५		
प्रतिफल १: सडक पूर्वाधारको गुणस्तर तथा परिमाणमा बृद्धि भएको हुनेछ ।	कालोपत्रे तथा ढलान गरिएको सडकको लम्बाइ किमी	११।५८	१५	१८	२०	२५	३०		
	अर्धपक्की सडकको लम्बाइ (ग्राभेल)	१०।१	१५	२०	२५	३०	३५		
	बाह्रै महिना सवारीसाधन चल्न सक्ने सडकको लम्बाइ किमी	६।७	१५	२५	३०	३५	५०		
	नाली सहितको सडकको लम्बाई किमी	५०।५८	६०	७५	९०	१००	१२०		
	मौसमी सडकको लम्बाई किमी	३१।८	४०	४५	५०	५५	६०		
प्रतिफल २: स्वाच्छ खानेपानी को पहुँचमा बृद्धि भएको हुनेछ।	थप खानेपानी आयोजनाहरुको संख्या								
	नियमित संचालनमा आएका आयोजनाहरुको प्रतिशत	७०५	७५	८०	८५	९०	९२		
	धाराको पानी प्रयोग गर्ने घरधुरी प्रतिशत	८०५	८२	८५	८७	८८	९०		

नतिजा	सूचक	०८०।०८१ को अवस्था	परिमाणात्मक लक्ष्य					पुष्ट्याइका आधारहरु	जोखिम पक्ष
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७		
	घरमै खानेपानी उपलब्ध भएको घरधुरी प्रतिशत	६०५	६५	६८	७०	७५	८०		
प्रतिफल ३:: सम्भावित स्थानहरुमा व्यवस्थित वस्ती विकास सम्बन्धी पूर्वाधार तयार भएको हुनेछ।	वस्ति विकास सम्बन्धी विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भएका सम्भावित स्थानहरुको संख्या	x	-	१	-	१	-		
	वस्ति विकासका लागि सडक पूर्वाधार तयार भएका वस्तिविकासका स्थानहरुको संख्या	x		१	-	१			
प्रतिफल ५. विद्युत तथा इन्टरनेट सेवाबाट सबै गाउँबासी लाभान्वीत भएका हुनेछन।	विद्युत सेवा पुगेको वडा संख्या	८	८	८	८	८	८		
	बिधुत सेवाको उपभोग गर्ने घर धुरीको संख्या प्रबतशत	९९	१००	१००	१००	१००	१००		
	इन्टरनेट सुविधा पुगेको घरधुरी प्रतिशत	६५	७०	७२	७५	८०	८५		
प्रतिफल ६: गाउँभित्रको खोलाले कटान गरेका जग्गाहरुको नियन्त्रण भएको हुनेछ।	विभन्न खोला नाला भएका कटान तथा क्षति								
	तार, जाली तटिन्धर्नको हालको अवस्था (कि.मि.)	०।२	।५	०।८	१	१।१	१।२		

नतिजा	सूचक	०८०।०८१ को अवस्था	परिमाणात्मक लक्ष्य					पुष्ट्याइका आधारहरु	जोखिम पक्ष
			०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७		
प्रतिफल ७: गाउँपालिकाकामा सबै बिषयगत शाखा तथा वडा कार्यालय भवन भएको हुनेछ ।	गाउँपालिका भवन	-	-	-	-	-	-	पालिका तथा वडा कार्यालय भवनहरु निर्माण भएका ।	
	वडा कार्यालय भवन	-	-	-	-	-	-		
	स्वास्थ्य संस्था भवन	-	-	-	-	-	-		
	कृषि तथा पशुस्वास्थ्य सेवा भवन	-	-	-	-	-	-		

परिच्छेद छ :

वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन योजना

६.१ वस्तुस्थिति विश्लेषण

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले स्वच्छ वातावरणको हक प्रदान गर्दै राष्ट्रिय हित अनुकूल तथा अन्तरपुस्ता समन्यायको मान्यतालाई आत्मसात गर्दै देशमा उपलब्ध प्राकृतिक श्रोत साधनको संरक्षण, सम्बर्द्धन र वातावरण अनुकूलको दिगो उपयोग गर्ने तथा वातावरणीय सन्तुलनका लागि आवश्यक भूभागमा वन क्षेत्र कायम राख्ने नीति अवलम्बन गरेको देखिन्छ। नेपालमा १८८ प्रकारका परिस्थितिकीय प्रणाली, ७५ प्रकारका वनस्पति वर्ग, ३५ प्रकारको बन जस्ता जैविक विविधताका दृष्टिले सम्पन्न मुलुकका रुपमा चिनाउने आधारहरू देख्न सकिन्छ। वन जंगल नेपालको कुल भूभागको ४४.७ प्रतिशत क्षेत्र ओगटेको महत्वपुर्ण प्राकृतिक सम्पदा हो।

शिवपुरी राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र समेत रहेकोयस क्षेत्र परिस्थितिकीय प्रणाली, प्रजातिगत तथा अनुवांशिक विविधता हिसाबले महत्वपुर्ण मानिन्छ। शिवपुरी गाउँपालिकाका संभावना तथा अवसर र समस्या तथा चुनौती सहित विद्यमान अवस्था तथा रणनीतिक महत्वका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूलाई देहायका शिर्षकहरूमा प्रस्तुत गरिएको छ।

६.१.१ वन तथा जैविक विविधता

संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

कुल ३१ वटा सामुदायिक वन र राष्ट्रिय वनले १७.४३ प्रतिशत भूमि ओगटेको छ भने ३२ वटा साना ठूला खोला नाला रहेको यस क्षेत्रमा समशितोष्ण क्षेत्रीय जैविक विविधता रहको छ। कुल क्षेत्रफलको १७.४३ प्रतिशत भूमि (१७.७४ व.कि.मी.) वनजंगलले ढाकेको छ। पानीको भाग ०.२३ प्रतिशत, चट्टानले ढाकिएको ०.१४ प्रतिशत, खेती गरिएको जमिन ६७.७७ प्रतिशत तथा अन्य जमिन १५.६३ प्रतिशत रहेको छ। शिवपुरी नागार्जुन राष्ट्रिय निकुञ्जको जलाधारको प्रभाव क्षेत्रभित्र पर्ने भएकाले गाउँपालिकाको दक्षिण भेगमा घना जंगल रहेको छ।सामुदायिक वनले ११२६.४९ हे. क्षेत्रफल ओगटेको छ भने सामुदायिक वनबाट बार्षिक रुपमा रु. ४ लाख भन्दा बढिकोआम्दानी हने गरेको छ। काठ उत्पादनको रुपमा खासगरी उत्तिस, कटुस, चिलाउने, साल जस्ता रुखबाट वार्षिक करिव १० हजार क्युफिट काठ उत्पादन हुने गरेको छ। वनमा

आधारित उद्यमका रुपमा ३ वटा व्यवसाय रहेका छन् । जैविक विविधतायुक्त क्षेत्रका रुपमा कुल वन क्षेत्रको ५० प्रतिशत रहेको छ । साल, सिसौ, सल्लो, चिलाउने, क्यामुनु, जामुनु, उत्तिस, सीमल, चाँप जस्ता वनस्पति निगाले बाघ, दुम्सी, मृग, कालिज, तित्रा, बँदेल, बाँदर, भालु, वन बिरालो, स्याल, हाप्सिलो जस्ता वन्यजन्तु र चिराइतो, रुदिलो, लालीगुराँस, कुकुर डाइनो, लप्सी, कुरिलो, सुगन्ध कोकिला, सर्पगन्धा, अम्रिसो, निरमसी, चिराइतो, टिमुर, पानी अमला जस्ता जडीबुटीको उत्पादन हुने गरेका छन् । जैविक विविधता, घना जंगल तथा काठमाडौंसँग नजिकको दुरी भएको यहाँको वन सम्पदाले वातावरणीय महत्वका अतिरिक्त आयआर्जनको अवसर वृद्धिका दृष्टिकोणले समेत पर्याप्त सम्भावना बोकेको छ ।

समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकाको कूल भूभागको १७ प्रतिशत क्षेत्रमा मात्र वन क्षेत्र रहेको छ भने कतिपय पाखो क्षेत्र नाङ्गो रहेको छ । सबै राष्ट्रिय वन सा.व.मा हस्तान्तरण हुन सकेको छैन । वन क्षेत्र अतिक्रमण र वन सीमाना विवाद कायमै रहेको छ । घना वन (पञ्चकन्या सीमादेखि सिन्धुपाल्चोक सीमा र वडा नं. १ र ५ को माथिल्लो भाग) संरक्षण क्षेत्र गठनमा छुटेकोछ । वर्षेनी डढेलोबाट वन र जैविक विविधताको क्षति हुने गरेको छ भने वन्यजन्तु चोरी निकासी नियन्त्रण हुन सकेको छैन । जडीबुटीको व्यवसायिक खेती प्रवर्द्धन हुन सकेको छैन भने बजार व्यवस्थापनको अभाव अभाव रहेको छ । वन डडेलो नियन्त्रण तथा जैविक विविधता संरक्षणमा आवश्यक जनचेतना र तालिम लगायत क्षमताअभिवृद्धि कार्यक्रमहरूको कमि रहेको छ । वन व्यवस्थापनमा वैज्ञानिकता नभएको हुँदा वन क्षेत्रको उत्पादन, उत्पादकत्व कम रहेको छ । परम्परागत घाँस दाउराबाहेक वन क्षेत्रबाट समुदाय अन्य आयआर्जनका क्रियाकलाप गरी लाभान्वित हुन सकेको छैन । जनचेतना तथा जिम्मेवारीबोधको कमी रहेको छ । चरिचरन क्षेत्र रहेको भए पनि वन क्षेत्रमा घरपालुवा जनावर चराउने चलन रहेको छ । सम्भाव्य अन्य सरकारी वनमा सामुदायिक वन गठन गरी समुदायलाई हस्तान्तरण गर्ने कार्य हुन नसकेको हुँदा यी क्षेत्र पनि अतिक्रमणको जोखिममा रहेका छन् । वन तथा जैविक विविधता संरक्षण सम्बन्धी स्पष्ट कार्य योजना रहेको छैन ।

६.२.२ वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन

संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

यस क्षेत्रमा ३२ वटा साना ठूला खोला नाला रहेका छन्भने माथिल्लो क्षेत्रको केहीभागमा सिमसार क्षेत्र समेत रहेको छ । सडक निर्माणका क्रममा भुक्षय हुन नदिन आवश्यक पर्खाल र पूर्वाधार समेत तयार गरिएको छ । भूसंरक्षणका लागि भुसंरक्षण कार्यालय तथा गाउँपालिकाको तर्फबाट पहल भएको छ । नाङ्गा पाखा तथा खाली क्षेत्रमा वृक्षारोपण कार्य हुने गरेकोछ भने भुसंरक्षणसम्बन्धी जनचेतनामा वृद्धि भएको छ । नदि कटान हुने र भुक्षय भइ रहने क्षेत्रमा समाधानका उपायहरू अवलम्बन भएका छन् । खोलाको पानीलाई सिंचाईमा र मुलको पानीलाई खानेपानीका रुपमा उपयोग हुने गरेको छ । हात्तीपाइले, बाँसलगायत बायोइञ्जिनियरिङका लागि प्रभावकारी वनस्पतिहरूको उपलब्धता रहेको छ ।

विपद्जोखिम व्यवस्थापनका लागि स्थानीय स्तरमा विभिन्न संघ संस्थाले विभिन्न किसिमका तालिमलगायत स्थानीय समुदायको क्षमता अभिवृद्धिका लागि अन्य कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएका छन्। गाउँपालिकाले विपद्व्यवस्थापन योजना तर्जूमा गरेको छ र विपद् व्यवस्थापन कोष रहेको छ। स्थानीय समुदायमा विपद् व्यवस्थापनका लागि परम्परागत ज्ञान, सीप रहेको छ। आपत्कालीन प्रतिकार्यको लागि सामुहिक आश्रयस्थल निर्माण गर्न पर्याप्त खाली जमिन रहेको छ। वर्षैभरि जलस्रोत उपलब्ध गराउने विभिन्न खोलाखोल्साहरू रहेका छन्। वि.सं. २०७२ को भूकम्पपछि भूकम्प प्रतिरोधी घर तथा सरकारी भनवहरूको निर्माण करिव ९० प्रतिशत सम्पन्न भइ सकेको छ भने बाँकी कार्य सम्पन्न हुने क्रममा रहेको छ। भूकम्पीय जोखिमका दृष्टिकोणले भुकम्प जानुभन्दा अगाडिको तुलनामा सुरक्षित अवस्थाको आँकलन गर्न सकिन्छ।

समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकाको छुट्टै जलाधार व्यवस्थापन योजना र कार्यक्रम रहेको छैन र जमिन र जलाधार क्षेत्रको वैज्ञानिक तथा दीगो संरक्षण सुनिचित हुन सकेको छैन। भूसंरक्षणका लागि पर्याप्त बजेट आवश्यक पर्ने र सोअनुसार स्रोत उपलब्ध नभएको हुँदा आवश्यक सबै ठाउँमा भूसंरक्षणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न सकिने अवस्था रहेको छैन। सीमसार क्षेत्र सीमित मात्रामा रहेका छन्भने यस क्षेत्रको महत्वका बारेमा समुचित ज्ञानको कमी रहेको छ। पछिल्ला दिनमा यस्ता क्षेत्र अतिक्रमणको चपेटामा परेका छन्।

भूमिको व्यवस्थित तथा वैज्ञानिक रुपमा उपयोग हुन नसक्दा विकासका प्रयासहरू दीगो नहुने जोखिम रहेको छ। विपद् प्रतिकार्यका लागि सामुदायिक तथा संस्थागत क्षमता कम हुनु विपद् व्यवस्थापनका लागि गाउँपालिकाको प्रमुख चुनौतिका रुपमा रहेको छ। गाउँपालिकामा भूकम्प, हावाहुरी, पहिरो, बाढी, खडेरी, महामारी, जनावर आतंकलगायत अन्य विभिन्न किसिमका प्रकोपहरू दोहोरिरहने गरेका छन्। विभिन्न स्थानमा नागाडाँडा रहेका हुँदा भूस्खलनको जोखिम रहेको छ। विपद् पूर्वतयारी, न्यूनीकरण तथा प्रतिकार्यका लागि समुदायस्तरमा ज्ञान, सीप र संयन्त्रको कमी रहेको छ। प्रमुख वस्तीहरूमा सामुदायिक आश्रयस्थलहरू रहेका छैनन्। जलवायु परिवर्तनजन्य जोखिम उच्च भए पनि विपद्प्रतिरोधी कृषि बालीहरूको विस्तार हुन सकेको छैन।

६.२.३ **वातावरण संरक्षण तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन**

संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

गाउँ कार्यपलिकाले वन, वातावरण तथा विपद् समिति गठन गर्नुका साथै वातावरण संरक्षण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा बजेट विनियोजन गर्ने गरेको छ। खुला दिशामुक्त क्षेत्रका रुपमा घोषणा भएको यस क्षेत्रमा फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि समुदायिकस्तरमा अभ्यासहरू भएका छन्। जलवायु परिवर्तन अनुकुलनका लागि संघीय सरकार तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट कार्यहरू हुँदै आएका छन्। जलवायु परिवर्तन तथा वातावरण संरक्षणको क्षेत्रमा जनचेतना वृद्धि हुँदै गएको छ। ग्याँसको प्रचलन बढ्दै गएको हुँदा वन क्षेत्रमाथिको चाप

घट्दै गएको छ। मध्यवर्ती क्षेत्रको वन, सामुदायिक वन तथा राष्ट्रिय वनले यस क्षेत्रको वातावरण संरक्षणमा महत्वपुर्ण भूमिका खेलेको छ।

समस्या तथा चुनौती

प्लाष्टिक तथा शिसाजन्य फोहोरको निरन्तर वद्धिका कारण वस्ती तथा बाटोमा फोहोर बढ्दै गएको छ। जलवायु परिवर्तनको असरका कारण नयाँ प्रजातिका देखिने र मौलिक प्रजातिहरू हराउँदै जाने क्रम रहेको छ। दैनिक उत्पादन हुने फोहोर वर्गीकरण गर्ने तथा व्यवस्थापन गर्ने आनाबानीको कमी रहेको छ। गाउँमा सडक निर्माणमा असावधानीका कारण जल तथा वायुप्रदूषित हुनुका अतिरिक्त मानव स्वास्थ्यमा समेत असर पुग्ने गरेकोछ। पशुपालनको कमी हुँदै जाँदा कृषि भूमिमा जैविक मलको प्रयोग घट्दै तथा रासायनिक मलको प्रयोग अनियन्त्रित रुपमा बढ्दै गएको छ। यसबाट कृषि भूमिको गुणस्तरमा ह्रास हुँदै गएको छ। स्वास्थ्य संस्था तथा संस्थागत क्षेत्रबाट उत्पादन हुने फोहोर व्यवस्थापनका लागि प्रभावकारी पद्धति नहुँदा प्रदूषण बढ्दै गएको छ। खोला खोल्सामा जथाभावी फोहोर फाल्ने तथा फोहोर जम्मा गरेर नदी, खोलामा बगाउने चलन रहेको हुँदा प्रदूषित हुने क्रम बढ्दो छ।

६.२ लक्ष्य

यस गाउँपालिकाको वन तथा वातावरण व्यवस्थापन क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छः

- वातावरण संरक्षण तथा प्राकृतिक श्रोतको दीगो उपयोग गर्दै विपद्जोखिमलाई न्यूनीकृत गरी विकास प्रकृयालाई उत्थानशील र दीगो बनाउने

६.३ उद्देश्य

गाउँपालिकाको वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्रको उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन्ः

१. वन क्षेत्रको वैज्ञानिक व्यवस्थापन र उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि भएको हुनेछ।

२. भू तथा जलाधार क्षेत्रको संरक्षण र भूक्षयमा न्यूनीकरण भएको हुनेछ।

३. जलवायु परिवर्तनको प्रभाव न्यून भएको हुनेछ।

४. विपद्जोखिम तथा विपदजन्य क्षती न्यूनीकरण भएको हुनेछ।

६.४ रणनीति तथा कार्यनीति

योजनाको वन तथा वातावरण व्यवस्थापन विकास सम्बन्धी लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न अपाइने रणनीति तथा नतिजा हासिल गर्न निर्धारण भएका रणनीतिक कार्यक्रम र आयोजना संचालन देहायअनुसारका कार्यनीति अवलम्बन गरिनेछ।

तालिका ६.१ : वन तथा वातावरण व्यवस्थापन विकास क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
क. वन तथा जैविक विविधता	
१. वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन मार्फत्वनको संरक्षण तथा गुणस्तर वृद्धि गर्दै आम्दानीको स्रोतका रुपमा समेत स्थापित गर्ने।	१. नमुनाका रुपमा सानो क्षेत्रबाट वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनको काम सुरु गरिनेछ । २. क्षेत्र पहिचान, कार्ययोजना निर्माण गरी सरोकारवाला निकाय/पक्षहरूसँगको समन्वयमा कार्य गरिनेछ । ३. नांगाडाँडा तथा बिग्रीएका वन क्षेत्रमा कबुलियती वनको विकास मार्फत वन क्षेत्र, आयआर्जन तथा पर्यटन विकास गरिनेछ ।
२. जडीबुटी खेतीलाई प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रमका रुपमा सञ्चालन गरी आयआर्जनसँग आबद्ध गर्ने ।	१. क्षेत्र पहिचान, क्षमता अभिवृद्धि तालिम, संकलन केन्द्र, बजार पहुँच तथा व्यवस्थापन गरी जडीबुटी उत्पादन पकेट क्षेत्रहरू तयार गरी जडीबुटी खेतीको प्रवर्द्धन गरिनेछ । २. युवा पिंढीलाई आकर्षित गरी आधुनिक, व्यवसायिकरुपमा जडीबुटी खेतीमा संलग्न गराइनेछ । ३. जडीबुटी खेतका लागि आयुर्वेद कार्यालय तथा अन्य सम्बन्धित सरोकारवाला निकायहरूसँग समन्वय गरिनेछ ।
३. राष्ट्रिय तथा सामुदायिक वनको सीमाङ्कन, रेखाङ्कन गरी वन क्षेत्रको अतिक्रमण न्यूनीकरण गर्ने तथा मध्यवर्ती क्षेत्र कार्यक्रम गरी वन संरक्षण तथा आर्यआर्जनका कार्यक्रम समानान्तर रुपमा सञ्चालन गर्ने ।	१. कागजमा मात्र सीमित भएको राष्ट्रिय तथा सामुदायिक वनको सीमालाई जमिनमा रेखांकित गरी वन क्षेत्रको सीमानासम्बन्धी विवाद अन्त्य गरिनेछ । २. सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वय गरी वन सीमाङ्कन, रेखाङ्कन गरिनेछ । ३. राष्ट्रिय वनलाई सामुदायिक वनमा हस्तान्तरण गरी वन संरक्षणमा स्थानीय समुदायलाई जिम्मेवार बनाइनेछ । ४. कृषि वनको प्रवर्द्धन गरी स्थानीय समुदायको आयआर्जनका अवसर वृद्धि गरिनेछ ।
ख. भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन	
१. जैविक तथा स्थानीय प्रविधिलाई प्रवर्द्धन गरी भूक्षय नियन्त्रण गर्ने ।	१. स्थानीयस्तरमा नर्सरी व्यवस्थापन गरी वृक्षारोपण कार्यक्रम विस्तार गरी नाङ्गाडाँडाहरूमा हरियाली र समग्रमा वन क्षेत्रको गुणात्मक वृद्धि गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
	२. खोला खोल्साको किनारलगायत जोखिम क्षेत्रमा बाँस, निगालो खेती तथा बायोइञ्जिनियरिङ विधि प्रवर्द्धन गरी नदी कटान न्यूनीकरणमा दीगोपन सुनिश्चित गर्ने प्रयास गरिनेछ।
२. सार्वजनिक पूर्वाधार निर्माण, भूमि व्यवस्थापन, खेती प्रणाली र वन व्यवस्थापनसँग एकीकृत गरी भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्य संचालन गर्ने	१. राष्ट्रिय भू उपयोग नीति अनुसार भूउपयोगको क्षेत्र निर्धारण गरी भूमि व्यवस्थापन, वस्ती विकास, भौतिक संरचना तथा पूर्वाधार निर्माणलाई व्यवस्थित र नियमित गरिनेछ। २. भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापनलाई विकासको साझा विषयको रुपमा एकीकृत गरी संचालन गरिनेछ। ३. भू तथा जलाधार व्यवस्थापनमा जल, जमीन र जंगलको संरक्षण तथा उत्पादन बृद्धिमा विशेष जोड दिइनेछ।
ग. वातावरणीय संरक्षण तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन	
१. जनचेतना अभिवृद्धि गरी वातावरण संरक्षण तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन सम्बन्धित कार्यमा समुदायलाई अभ्यस्त गराउने।	१. वडास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिहरूलाई परिचालन गरी समुदाय र टोल जलवायु परिवर्तन अनुकुलन कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। २. स्थानीय विपद् व्यवस्थापन संयन्त्रहरूलाई स्थानीय सामाजिक संरचना अनुरुप लैंगिक तथा जातीय दृष्टिकोणले समावेशी बनाइनेछ । ३. जनचेतना अभिवृद्धि गरी प्लाष्टिक र प्लाष्टिकजन्य पदार्थ जथाभावी फाल्ने प्रवृत्ति नियन्त्रण गरिनेछ। ४. गाउँपालिका भित्र प्लाष्टिकका गिलास तथा प्लेटजस्ता वस्तुको उपयोगमा प्रतिबन्ध गरी दुना टपरीजस्ता स्थानीय वस्तुहरूको प्रवर्द्धनमा जोड दिइनेछ। ५. कोभन्दा को सफा वडास्तरीय प्रतिस्पर्धा कार्यक्रम सञ्चालन गरी समुदाय र घर सरसफाइको अभियान सञ्चालन गरिनेछ।
२. वातावरण अनुकुलित विकास, स्वच्छ उर्जा तथा प्रविधि र हरियाली अभिबृद्धी गर्ने	१. गाउँपालिकाभित्र प्लाष्टिकका गिलास तथा प्लेटजस्ता वस्तुको उपयोगमा प्रतिबन्ध गरी दुना टपरीजस्ता स्थानीय वस्तुहरूको प्रवर्द्धनमा जोड दिइनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	२. कुहिने र नकुहिने फोहोरमैला छुट्याई कुहिने फोहोरबाट कम्पोष्ट मल र नहुहिने फोहोरको पुनःप्रयोग, प्रशोधन र खाडलको व्यवस्थापन गरिनेछ। ३. सार्वजनिक स्थान र सडकको दायाबायाँ वरपिपल, समी, तुलसी, चाँप, लाकुरी, आँप, लिचि, सुन्तला, नास्पती र आरुवखडा जस्ता विरुवा रोपणलाई अभियानका रुपमा संचालन गरी वातावरण स्वस्छता कायम गरिनेछ। ४. विद्युत, वायोग्यास, सोलार, सुधारिएको चुल्लो जस्ता स्वच्छ उर्जाको प्रयोग, प्रदुषण कम गर्ने निर्माण प्रविधि र सामाग्रीको प्रयोग, जलवायु परिवर्तन र विपद् उत्थानशिल प्रयासहरुलाई स्थानीय विकास प्रक्रियामा एकीकृत गरिनेछ।
३. व्यक्तिगत व्यवहार परिवर्तनको माध्यमबाट वातावरणीय स्वच्छता अभिबृद्धि गर्ने	१. जनचेतना अभिवृद्धि गरी प्लाष्टिक र प्लाष्टिकजन्य पदार्थ जथाभावी फाल्ने प्रवृत्ति नियन्त्रण गरिनेछ। २. टोलस्तरीय प्रतिस्पर्धामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरी समुदाय र घर सरसफाइको अभियान सञ्चालन गरिनेछ। ३. टोलस्तरीय समिति तथा संस्थाहरूलाई परिचालन गरी समुदाय र टोल सरसफाईका काम नियमित रुपमा सञ्चालन गरिनेछ।
विपद व्यवस्थापन	
१. समुदाय तथा सरोकारवालाहरूसँगको साझेदारी तथा सहकार्यमा आधारित भई विपद् पूर्वतयारी, सचेतना तथा क्षमता अभिवृद्धिलाई केन्द्रीत गरी विपद् जोखिम न्यूनीकरण गर्ने।	१. वस्तीवस्तीमा विपद् व्यवस्थापन समिति तथा कार्यदलहरू गठन गरिनेछ। २. समिति तथा कार्यदलहरूलाई तालिम लगायत क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। ३. प्रमुख वस्तीहरूमा उद्दार सामग्रहरू भण्डारण गरी नियमित अद्यावधिक गरिनेछ। ४. बायोइन्जिनिङ प्रविधि प्रवर्द्धन नदी तटबन्धन तथा पहिरो नियन्त्रणलाई दिगोपन दिइनेछ। ५. हरेक किसिमका विकासका गतिविधि सञ्चालन गर्दा विपद् जोखिमका अवधारणाहरूलाई सम्बोधन गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	६. आवश्यक पूर्वाधारसहितका सामुदायिक आश्रयस्थलहरू निर्माण गरी आपत्कालका लागि सामुहिक सुरक्षित आवासको प्रवन्ध गरिनेछ । गाउँपालिकास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिको प्रतिनिधिलाई गाउँ, वडा तथा वस्ती स्तरीय कार्यक्रमहरूमा अनिवार्य रुपमा सहभागी गराई विपद् व्यवस्थापनलाई मूल प्रवाहीकरण गर्न उत्प्रेरित गरिनेछ।
२. विपद व्यवस्थापन कार्यलाई एकीकृत रुपमा संचालन गरिनेछ।	१. समुदाय तथा सरोकारवालासँगको साझेदारी तथा सहकार्यमा विपद् व्यवस्था कार्यहरू संचालन गरिनेछ। २. विपद् व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयनमा स्थानीय, राष्ट्रिय अन्तर र्राष्ट्रिय विकास साझेदारहरूको सहयोग जुटाउन जुटाई नपुग रकम कम गरिनेछ। आवश्यक पूर्वाधार सहितका सामुदायिक आश्रयस्थलहरू निर्माण गरी प्रभावकारी आपत्कालीन प्रतिकार्यलाई सुनिश्चित गरिनेछ।

विषय क्षेत्र : वन विकास तथा वातावरण संरक्षण

तालिका ६.२: वन विकास तथा वातावरण संरक्षण क्षेत्रको नतिजा खाका

विवरणात्मक सक्षेप	सूचक (वस्तुगत तवरले प्रमाणित हुने)							पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान वा जोखिम
	सूचकहरु	२०७४/७५ को अवस्था	आगामी ५ बर्षको लक्ष्य						
			१	२	३	४	५		
उद्देश्यः गाउँवासीहरुको वन पैदावारको आवश्यकता दिगोरुपमा पूरा भई वन क्षेत्रबाट हुने आयमा वृद्धि भएको हुनेछ।	थप वन क्षेत्रको विकास वर्ग कि.मि. (%)		१	१	१	१	१	➢ वन डिभिजन कार्यालयको वार्षिक प्रतिवेदन	
	झाडी क्षेत्र वर्ग कि.मि. (%)								
	चट्टानले ओगटेको क्षेत्र वर्ग कि.मि. (%)								
	पानी वहाव क्षेत्र वर्ग कि.मि. (%)								
	अन्य क्षेत्र वर्ग कि.मि. (%)								
	सामुदायिक वनमा आवद्ध जनसंख्या (%)		४०	५०	६०	७०	८०		
	कवुलियती वनमा आवद्ध उपभोक्ता संख्या								
	जडिवुटी निकासी केजी								

विवरणात्मक सक्षेप	सूचक (वस्तुगत तवरले प्रमाणित हुने)							पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान वा जोखिम
	सूचकहरु	२०७४/७५ को अवस्था	आगामी ५ बर्षको लक्ष्य						
			१	२	३	४	५		
प्रतिफल १ : गाउँ पालिकाको वन तथा जैविक विविधताको संरक्षण र विस्तार भएको हुनेछ।	थप सामुदायिक वन संख्या		१	१	१	१	१	➢ वन डिभिजन कार्यालयको वार्षिक प्रतिवेदन	
	सामुदायिक वनको क्षेत्रफल हे.		१०	१०	१०	१०	१०		
	कवुलियती वनको क्षत्रफल हे.			५		१०	१५		
	निजी वनको क्षेत्रफल हे.		२	२	३	३	३		
	सरकारी वनमा वार्षिक वृक्षारोपण हे.	अभिलेख नभएको	५	५	५	५	५		
	कृषि वन प्रणालीको विकास क्षेत्रफल हे.	-	२	३	४	५	५		
	वन डढेलो नियन्त्रण तथा प्रतिरोध योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन संख्या	-	२	२	२	२	२		
	सडक तथा पैरोमा उतिस लगायत जातका विरुवा बृक्षारोपण (संख्या रु हजारमा)		४०	५०	६०	७०	८०		

विवरणात्मक सक्षेप	सूचक (वस्तुगत तवरले प्रमाणित हुने)							पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान वा जोखिम
	सूचकहरु	२०७४/७५ को अवस्था	आगामी ५ बर्षको लक्ष्य						
			१	२	३	४	५		
प्रतिफल २ : गा.पा.मा	जडीवुटी खेती गरिएको क्षेत्रफल हे.	०	२	२	३	४	५		
	जडिवुटी खेतीको व्यवस्थित नर्सरी संख्या	०	१	१		१	१		
जडिवुटीको संरक्षण, खेती विस्तार तथा दिगो उपयोग भएको हुनेछ।	जडिवुटी खेती तथा प्रशोधन सम्बन्धी क्षमता विकास तालिम पटक वार्षिक	०	१	२	२	२	२	➢ वन डिभिजन कार्यालयको वार्षिक प्रतिवेदन ➢ गाउँ पालिकाको अनुगमन प्रतिवेदन	
प्रतिफल ३ : भू- क्षय नियन्त्रण भई कृषि भूमि तथा वन क्षेत्रको संरक्षण भएको हुनेछ।	घुम्ति चरिचरण सम्बन्धी व्यवस्थापन योजना तर्जुमा एवं कार्यान्वयन भएको सामुदायिक वन संख्या	-	२	३	३	३	३	➢ वन डिभिजन कार्यालयको वार्षिक प्रतिवेदन ➢ गाउँपालिकाको अनुगमन प्रतिवेदन	➢ पशुसेवा शाखाबाट नश्ल सुधार तथा घाँस खेती प्रवर्द्धन भएको हुने। ➢ गाउँ सभाको निर्णय वमोजिम जिल्ला भू-संरक्षण कार्यालयले कार्यक्रम गर्ने
	पशुलाई बाँधेर पाल्ने कृषकहरुको %	-	२०	२०	२५	४०	५०		
	क्षतिग्रस्त उपजलाधार क्षेत्रको संरक्षण योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन भएको संख्या	-	१	२	२	२	२		

विवरणात्मक सक्षेप	सूचक (वस्तुगत तवरले प्रमाणित हुने)							पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान वा जोखिम
	सूचकहरु	२०७४/७५ को अवस्था	आगामी ५ बर्षको लक्ष्य						
			१	२	३	४	५		
	वार्षिक संरक्षण वृक्षारोपण विरुवा संख्या (हजारमा)	-	२	३	३	३	३		
	वायोइन्जिनियरिङ्ग प्रविधिको विकास वर्ग मि.	-	५००	७००	१०००	१५००	२०००		
प्रतिफल ४ : वन समूहमा जलवायु परिवर्तनका असर तथा अनुकूलनका उपाय वारे जानकारी भएको हुनेछ।	सा.व.को कार्ययोजनामा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी प्रावधानहरु समावेश भएको सामुदायिक वन संख्या	-	२	३	४	५	५	➢ वन कार्यालयको वार्षिक प्रतिवेदन ➢ गाउँपालिकाको प्रतिवेदन	➢ गाउँपालिका र वन डिभिजन कार्यालयले संयुक्त रुपमा कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने
	जलवायु परिवर्तन तथा अनुकूलन सम्बन्धी क्षमता विकास भएको सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति संख्या	-	२	३	४	५	५	➢ वन कार्यालयको वार्षिक प्रतिवेदन ➢ गाउँपालिकाको प्रतिवेदन	
प्रतिफल ५: विपद पूर्वतयारी को लागि आवश्यक संयन्त्र तथा सामाग्रीको व्यवस्थापन भएको हुनेछ।	विपद उद्दार सामाग्री भण्डारण कोठा वा भवन	१		१				➢ गाउँपालिकाको प्रतिवेदन	

विवरणात्मक सक्षेप	सूचक (वस्तुगत तवरले प्रमाणित हुने)							पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान वा जोखिम
	सूचकहरु	२०७४/७५ को अवस्था	आगामी ५ बर्षको लक्ष्य						
			१	२	३	४	५		
	विपद उद्दार कार्यको लागि वजेट विनियोजन (रु हजारमा)		१०००	१५००	२०००	३०००	४०००		
	गाउँ विपद व्यवस्थापन समितिको गठन	१	१						
	वडा स्तरिय विपद व्यवस्थापन समितिको गठन	०	१	५	७	८			
	विपद उद्दार टोली संख्या		५	५	१०	१०	१०		

परिच्छेद सात :

संस्थागत विकास तथा सुशासन योजना

७.१ वस्तुस्थिति विश्लेषण

पृष्ठभूमि

संघीय व्यवस्था अनुसार सवैधानिक अधिकारबाट स्थापित स्थानीय सरकार जनताको घरदैलोको सरकारको रुपमा हेरिएको छ। नागरिकले स्थानीय सरकारबाट ठूलो अपेक्षा राखेका छन्। संवैधानिक व्यवस्था, कानूनी शासन र जनअपेक्षा अनुसार कुशल, पारदर्शी, जवाफदेही ढंगले स्थानीय शासन संचालन गरी सेवा प्रवाह र विकास कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने अहम दायित्व स्थानीय सरकारको हो। स्थानीय सरकारको फराकिलो अधिकार क्षेत्र, साधन स्रोतमा बढोत्तरीसँगै जनआकांक्षा पनि चुलिएकोछ। चुलिदै गएका जनआकांक्ष पुरा गर्न हिजोको तरिकाबाट सम्भव देखिदैन। बदलिँदो परिवेशसँगै सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापनमा सिर्जनात्मक र वैकल्पिक उपायहरू अबलम्बन गर्न जरुरी देखिएको छ। संस्थागत क्षमता विकास, कर्मचारी व्यवस्थापन र साझेदारीको माध्यमबाट सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापनलाई नतिजामूलक र प्रभावकारी बनाउने तर्फ स्थानीय सरकारले विशेष ध्यान दिन आवश्यक रहेको छ। यसलाई मध्यनजर गरी सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापन प्रभावकारिता अभिबृद्धि गरी स्थानीय तहमा सुशासन कायम गर्न कानून, नीति र सुशासन, संगठन तथा क्षमता विकास, राजस्व तथा श्रोत परिचालन र योजना व्यवस्थापनको वस्तुस्थिति विश्लेषण गरिएको छ।

विद्यमान स्थिति, संभावना तथा अवसर

गाउँसभा र कार्यपालिकाबाट शिक्षा, सहकारी ऐन लगायत एफएम रेडियो संचालन, 'घ' वर्गको निर्माण व्यवसाय दर्ता, र अपाङ्ग परिचय पत्र वितरण कार्यविधि लगायत कार्य सम्पादन र सेवा प्रवाहसम्बन्धी १६ वटा ऐन, नियम र कार्यविधि तर्जूमा भई कार्यान्वयनको अवस्थामा रहेका छन्। सहभागितामूलक योजना तर्जूमा प्रक्रिया मार्फत नागरिकको समेत सहभागितामा योजना तर्जूमाको अभ्यास गरी सभाबाट स्वीकृत बजेट तथा नीति कार्यक्रमलाई बजेट पुस्तिका, वेवसाइट र सूचना पाटी, नागरिक वडा पत्र मार्फत सार्वजनिक गर्ने गरिएको छ।

सरकार संचालन र सेवा प्रवाहलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन गाउँपालिका र संघीय सरकारको लगानीमा गाउँ कार्यपालिका भवन निर्माणधिन रहेको छ। वडा नं. ४ र ८ को वडा कार्यालय, कृषि उपज केन्द्र, वडा नं. १ को वडा कार्यालय रहेको छ। वडा नं. ३, ५, ६ र ७ को वडा कार्यालयको नाममा जग्गा रहेको छ। कार्यालयमा २ वटा ४ पाङ्ग्रे सवारी साधन, २५ थान मोटरसाईकल, हाल भाडाको भवनमा आधारभूत भौतिक

व्यवस्था सहितको कार्यालय व्यवस्थापन गरिएको छ। समायोजन प्रक्रियासँगै हाल गाउँपालिकमा समेत २५ जना कर्मचारी कार्यरत रहेका छन्।

स्थानीय तहको योजना तर्जूमा नमूना दिग्दर्शनको व्यवस्था अनुसार गाउँपालिकाको विषयगत वस्तुस्थिति झल्कने विवरण सहितको वस्तुस्थिति विवरण तयार भई गाउँपालिकाको समष्टिगत आर्थिक सामाजिक विकासको लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति तथा रणनीतिक कार्यक्रम कार्यक्रम सहितको आवधिक योजना तर्जूमासँगै अद्यावधिक गरिएको छ। बार्षिक बजेट तथा योजना तर्जूमा टोलवस्तीबाट शुरु गर्ने योजना तर्जूमाा प्रक्रियामा सेवाग्राही नागरिक र नागरिक समाजका प्रतिनिधिको समेत सहभागिताको व्यवस्था गरिएको छ। गाउँपालिकाको मुख्य लगानीको क्षेत्रको रुपमा रहेको सडक तथा यातायातलाई मापदण्ड सहित प्राथमिकता अनुसार व्यवस्थित रुपमा संचालन गर्न यातायात गुरुयोजना तर्जूमा र स्वीकृत भई कार्यान्वयनको चरणमा रहेको छ। यसैगरी विकास लगानीको अर्को प्रमुख क्षेत्रको रुपमा रहेको खानेपानी तथा सरसफाई सम्बन्धी गुरुयोजना तर्जूमाको चरणमा रहेको छ। संचालित आयोजना तथा कार्यक्रमको प्रक्रिया अनुगमनको कार्य हुने गरेको छ।

गाउँपालिका कूल आय बजेटमा आन्तरिक श्रोतको योगदान मात्र ०.६६ प्रतिशत रहेकोमा आन्तरिक आयका क्षेत्रको संभाव्यता विश्लेषण गरी सुधारका कार्य संचालन गर्न आगामी ३ बर्षको प्रक्षेपणसहितको राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयनको चरणमा रहेको छ।

समस्या तथा चूनौति

नेपालको संविधान, नेपाल सरकारको कार्य विस्तृतीकरण प्रतिवेदन, संघीय कानून बमोजिम गाउँपालिकाले, कृषि प्रसार तथा व्यवसाय, आधारभूत स्वास्थ्य तथा सरसफाई, पूर्वाधार विकास, महिला, बालबालिका र सशक्तिकरण लगायतका विषयमा ऐन, नीति, नियम, कार्यविधि र मापदण्ड तर्जूमा हुन सकेको छैन। तर्जूमा भएका ऐन, नीति, नियम, कार्यविधिको कार्यान्वयन तथा पालनाको स्थिति कमजोर छ। विषय क्षेत्रगत रुपमा बजेट विनियोजन सन्तुलित नभै पूर्वाधार विकास खास गरी सडक निर्माणमा बजेटको ठूलो अंश खर्च गर्ने गरिएको छ। रोजगार, उत्पादनमूलक तथा आयमूलक आयोजनामा लगानी कम रहेको छ। आ. व. २०८०/०८१ सम्म कुल ९ करोड २६ लाख २ हजार रहेको देखिन्छ जुन कूल बजेटको करिब १६ प्रतिशत हुन आउछ।

कार्यापालिका कार्यालय, वडा कार्यालय र इकाईहरूमा आवश्यकता र दरबन्दी अनुसार कर्मचारीको पदपूर्ती नहुँदा सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादनमा कठिनाई देखिएको छ। वडा कार्यालय भवन निर्माण काम बाकी रहँदा सेवा प्रवाहमा असुविधा रहेको छ। नतिजामुखी योजना तर्जूमा अभ्यासको कमी, प्राथमिकता निर्धारण, मध्यकालिन खर्च संरचना तयार नहुँदा वितरणमुखी हिसाबले आयोजना तथा कार्यक्रम धैरै संख्यामा रहेको कारण आयोजना तथा कार्यक्रमको गुणस्तर कायम गर्न सकिएको छैन। ज्ञान, सीप, ढाँचा तथा अनुभवको

कमीको कारण आन्तरिक आयको शिर्षकगत अनुमान गरी राजस्व संकलन गर्न र सो अनुसारको अभिलेख राख्न नसकेको अवस्था छ। गाउँपालिकाको ध्यान राजस्व कसरी बृद्धी गर्ने भन्दा पनि खर्च गर्ने तिर बढी ध्यान गएको अवस्था विद्यमान छ।

सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादनमा गैसस, नीजि क्षेत्र र समुदायको साझेदारी हुन सकेको छैन। गाउँपालिकामा स्थानीय गैसस, व्यावसायी र लगानीकर्तालाई आकर्षित गर्न सकिएको छैन। कृषि प्रसार, प्रविधि हस्तान्तरण, व्यावसायिक परामर्श सेवा, पूर्वाधार विकास सम्बन्धी अध्ययन, डिविआर, डिजाइन इष्टिमेट, प्राविधिक सुपरभिजन, भएका कार्यको अभिलेखन र प्रकाशन जस्ता व्यवसायिक नीजि र गैसस लागयतका सेवा प्रदादक संस्था र निकायबाट सम्पादन गर्ने व्यवस्था सम्म मिलाउन नसकेको अवस्था छ। प्रचुर संभावनाका बाबजुद नीजि क्षेत्र र गैर सरकारी क्षेत्रसँगको साझेदारीलाई परिचालन गर्न सकिएको छैन।

७.२ लक्ष्य

यस गाउँपालिकाको संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छः

१. गाउँपालिकाको सेवा प्रवाह, कार्यसम्पादन तथा जवाफदेहिताको स्तर वृद्धि गर्ने

७.३ उद्देश्य

गाउँपालिकाको संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन्ः

१. सेवा प्रवाह तथा कार्यसम्पादन प्रक्रिया स्पष्ट, सहज र पारदर्शी भएको हुनेछ।
२. गाउँ कार्यपालिका र सेवा प्रदायक निकायको संगठन विकास र व्यवस्थापन क्षमतामा अभिबृद्धि भएको हुनेछ।
३. राजस्व तथा आन्तरिक र वाह्य श्रोत परिचालन क्षमतामा अभिबृद्धि भएको हुनेछ।
४. योजना तर्जूमा, कार्यान्वयन तथा अनुगमन सहभागितामूलक, नतिजामुखी र प्रभावकारी भएको हुनेछ।

७.४ रणनीति तथा कार्यनीति

योजनाको संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न अपाइने रणनीति तथा नतिजा हासिल गर्न निर्धारण भएका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालन देहायअनुसारका कार्यनीति अवलम्बन गरिनेछ।

तालिका ७.१ : संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
क. संगठन तथा क्षमता विकास	
१. स्थानीय सेवा प्रवाहलाई सरल, सहज र सेवाग्राही मैत्री बनाउने ।	१. सार्वजनिक भवन तथा अन्य संरचना निर्माण गर्दा बाल, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र ज्येष्ठ नागरिक मैत्री रुपमा निर्माण गरिनेछ । २. पेपरलेस सरकारको आधारणा क्रमशः लागु गरिनेछ । ३. सेवा प्रवाहको वैकल्पिक व्यवस्थाको लागि गैसस, नीजि क्षेत्र तथा सामुदायिक संस्थासँग साझेदारी गरिनेछ । ४. सरकारी जग्गा, भवन, संरचनाको अभिलेख तयार गरी संरक्षण र उपयोग गरिनेछ । ५. उद्योग तथा व्यवसाय, पर्यटन, खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रमा शाखा वा केन्द्र स्थापना गरी सेवा संचालन गरिनेछ ।
ख. कानून, नीति तथा सुशासन	
१. स्थानीय कानून, नीति, नियम, निर्णय, कार्यसम्पादन र सेवा प्रवाहलाई पारदर्शी, जवाफदेही र प्रभावकारी बनाउने ।	१. संविधान, संघीय र प्रदेश कानूनको आधारमा स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रका विषयमा ऐन, नीति, नियम, कार्यविधि तथा मापदण्ड विकास तथा प्रवोधीकरण गरी परिपालना बृद्धि गरिनेछ । २. स्थानीय सरकारको जवाफदेहिता अभिबृद्धी सम्बन्धी एकीकृत संयन्त्रको विकास गरी नियमित अभ्यास गरिनेछ । ३ गाउँपालिकाको नीति, निर्णय,, सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादन बारे सेवाग्राहीसँग मत सर्वेक्षण गरी यस सम्बन्धमा पृष्ठपोषण र सुझाव प्राप्त गरिनेछ ।
२. स्थानीय नीति, कानून तथा निर्णय प्रक्रियामा लक्षित समुदाय तथा आम नागरिकको अपनत्व बृद्धि गर्ने	१. गाउँपालिकाको नीति, निर्णय, सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादन बारे सेवाग्राहीसँग मत सर्वेक्षण गरी यस सम्बन्धमा पृष्ठपोषण र सुझाव प्राप्त गरिनेछ । २. स्थानीय तहको ऐन, नीति, नियम, कार्यविधि र मापदण्ड बारे पदाधिकारी तथा कर्मचारीको क्षमता विकास गरिनेछ ।
ग. श्रोत परिचालन तथा व्यवस्थापन	
१. राजस्वको आधार, दर र प्रशासनलाई सूचना प्रविधिमा आधारित गरी व्यवस्थित गर्ने ।	१. राजस्व व्यवस्थापन सम्बन्धी एकीकृत ऐन, नियम र कार्यविधि तयार गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ । २. आन्तरिक आयको संकलन, दाखिला तथा अभिलेखनलाई नियमित र व्यवस्थित गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
२. आन्तरिक स्रोतको दायरा फराकिलो गराउँदै राजस्व बृद्धिमा जोड दिने ।	१. कर तथा गैर कर राजस्व सम्बन्धी ऐन, नियम तथा कार्यविधि बारे जनप्रतिनिधि, कर्मचारी र करदारताको क्षमता विकास गरिनेछ । २. स्थानीय आन्तरिक राजस्व परिचालनको संभाव्यता अध्ययन, विश्लेषण, तथा नियमित छलफल गरिनेछ । ३. राजस्व परामर्श समितिको क्रियाशिलता बृद्धि गरिनेछ ।
३. गैसस, समुदाय, विकास साझेदार, निजी क्षेत्र, प्रद्रेश र संघीय सरकारका निकायसँग साझेदारी विकास गर्ने	१. निजी क्षेत्र, समुदायमा आधारित संस्था, गैसस, विकास साझेदार, प्रदेश तथा संघीय सरकारका निकायसँग समन्वय र साझेदारी गरी स्रोत परिचालन गरिनेछ । २. गैसस, विकास साझेदार, प्रदेश र संघीय संरकारका निकायसँग नियमित वैठक, छलफल र संचार गरिनेछ ।
घ. विकास व्वस्थापन	
१. योजना तर्जूमा, कार्यान्वयन र अनुगमनलाई सूचनामा आधारित, सहभागितामूलक तथा नतिजामूलक बनाउने ।	१. पुर्वाधार विकास गर्दा अपाङ्ग तथा वालमैत्री अवधारणा लागु गरिनेछ। २. योजना संचालन गर्दा जनसहभागिता अभिवृद्धि गरिनेछ । ३. आयोजना कार्यान्वयनलाई व्यवस्थित, गुणात्मक र परिणाममुखी बनाइनेछ । ४. योजना तर्जूमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्न कार्यविधि तर्जूमा गरिनेछ ।
२. सडक तथा भवन निर्माण मापदण्ड तयार गर्ने	१. जमीनको भूबनौट, क्षमता, वर्तमान उपयोग तथा गाउँपालिकाको आवश्यकता अनुसार भूक्षेत्र निर्धारण गरी भुउपयोग नीति तर्जुमा गरी लागु गरिनेछ । २. भूउपयोग योजना र निर्धारित क्षेत्र अनुसार पूर्वाधार विकास योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

७.५ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना (कार्यान्वयन योजना)

आवधिक योजनाको संस्थागत विकास र सुशासन क्षेत्रको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न गाउँपालिका स्रोत, स्थानीय संघ संस्था, समुदाय, नीजि क्षेत्र र प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधीमा प्राथमिकता आधारमा संस्थागत विकास तथा सुशासनको देहाय अनुसारको रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालन गरिनेछ ।

तालिका ७.२: संस्थागत विकास तथा सुशासन विकास क्षेत्रको नतिजा खाका

विवरणात्मक सक्षेप	सूचक (वस्तुगत तवरले प्रमाणित हुने)							पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान वा जोखिम
	सूचकहरु	२०८०/८१ को अवस्था	आगामी ५ बर्षको लक्ष्य						
			१	२	३	४	५		
उद्देश्य: पालिकावासीहरुले पारदर्शी, जवाफदेही एवं समावेशी ढंगले सेवा पाएका हुनेछन्।	लक्षित समुदायमा लगानीको प्रतिशत		१५	१५	२५	३०	३५	➢ गाउँ प्रोफाईल ➢ समीक्षा प्रतिवेदन ➢ कोलेनिकाको प्रतिवेदन	
	गाउपालिका स्तरीय सबै निकायबाट हुने सार्वजनिक सुनुवाईको संख्या		१	१	१	१	१		
	स्थानीय तहमा प्राप्त जन गुनासो/ उजुरी मध्ये समाधान/ व्यवस्थापन गरिएका प्रतिशत		५०	६०	७५	८०	८०		
	टोलफ्रि टेलिफोन सञ्चालन संख्या						१		
	पालिकाका सबै शाखामा कर्मचारी दरवन्दी पूर्णता प्रतिशत						१००		
	पालिकाको कार्यक्रम आयोजना सम्पन्न दर	८०	८५	९०	९०	९५	९५		
	इ-गभर्नेन्स मार्फत सेवा प्रदान					गर्ने	गर्ने		
	गाउँपालिकाका सबै सामुदायीक विद्यालयहरुमा ई-हाजीरीको व्यवस्था (विद्यालय सँख्या)		१५	२०	२५	३०			

विवरणात्मक सक्षेप	सूचक (वस्तुगत तवरले प्रमाणित हुने)							पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान वा जोखिम
	सूचकहरु	२०८०/८१ को अवस्था	आगामी ५ बर्षको लक्ष्य						
			१	२	३	४	५		
प्रतिफल १ : सबै शाखामा रिक्त रहेका दरबन्दी पुर्ति भएको हुनेछ ।	प्राबिधिक कर्मचारी प्रतिशत त		१०	१५	२०	२०	२५	➢ हाजिरी रेकर्ड ➢ तलवी भर्पाई ➢ कार्य सम्पादन फारम	
	अप्राबिधिक कर्मचारी प्रतिशत		९०	८५	८०	८०	७५		
	वडा सचिव पूर्ति संख्या		३	५	५	५	५		
प्रतिफल २: गुनासो व्यबस्थापन तथा सार्वजनिक सूचना प्रवाहमा प्रभावकारी र पारदर्शी रुपले सेवा प्रदान हुनेछ ।	१.उपभोक्ता समिति गठन तथा परिचालन							➢ सार्वजनिक सुनुवाई प्रतिवेदन ➢ जिविसको अभिलेख	
	२.नियमित अनुगमन,	भएको	३	३	३	३	३		
	३.सार्वजनिक सूचना रेडियोबाट प्रसारीत		१	१	१	१	१		
	४.टोल फ्रि सम्पर्क नं. संख्या	०			१				
	५. डिजिटल हाजिरी प्रणाली जडान	०	१	१	१	१	१		
	६.नोटिसबोर्ड सेवा जडान संख्या	१	५	५	५	५	५		
	७. सेवा केन्द्र बिस्तार	०	१			१	१		

विवरणात्मक सक्षेप	सूचक (वस्तुगत तवरले प्रमाणित हुने)							पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान वा जोखिम
	सूचकहरु	२०८०/८१ को अवस्था	आगामी ५ बर्षको लक्ष्य						
			१	२	३	४	५		
प्रतिफल ३: कार्यरत कर्मचारीहरु आफ्नो जिम्मेवारी प्रति सचेत रही कर्तव्य पालना गरेका हुनेछन ।	१. नियमित कार्यालय/फाँट सञ्चालन २. नागरिक वडा पत्र देखिने ठाउँमा स्थापना ३. आयोजनाका सूचना पाटी, ४. नियमित अनुगमन ५. सार्वजनिक परिक्षण, ६. सार्वजनिक सुनुवाई		भएको	भएको	भएको	भएको	भएको	➢ गुनासो व्यवस्थापन अभिलेख । ➢ सेवाग्राही मत सर्भेक्षण प्रतिवेदन	
प्रतिफल : ४ लक्षीत वर्गलाई विनियोजित गरिएको रकम निर्दिष्ट क्षेत्रमा खर्च भई नतिजा प्राप्त भएको हुनेछ ।	बजेट विनियोजन भएको, योजना प्राथामिकता सुची अनुसार कार्यान्वयन भएको ।			भएको भएको	भएको	भएको	भएको	➢ न्यूनतम शर्त तथा कार्य सम्पादन मापन प्रतिवेदन	

विवरणात्मक सक्षेप	सूचक (वस्तुगत तवरले प्रमाणित हुने)							पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान वा जोखिम
	सूचकहरु	२०८०/८१ को अवस्था	आगामी ५ बर्षको लक्ष्य						
			१	२	३	४	५		
प्रतिफल : ५ जन सहभागितामा वृद्धि भई सबै वर्ग, लिगं तथा समुदायमा अपनत्वको भावनाको विकास भएको हुनेछ।	१ समावेशी उपभोक्ता समित गठन, २. निर्णय प्रक्रियामा समावेशी प्रतिनिधित्व, ३. सेवा प्रवाहमा सहज पहुँच	३० प्रतिशत	३०	३०	४०	१००	१००	➢ उपभोक्ता समिति गठन माइन्युट ➢ वार्षिक योजना तर्जुमा निर्णय पुस्तिका	
प्रतिफल : ६ सबै तहका योजना प्रक्रिया र अनुगमन प्रणाली सुदृढ भएको हुनेछ।	१. मागमा आधारित बजेट विनियोजन	२० प्रतिशत	३०	३०	४०	१००	१००	➢ अनुगमन प्रतिवेदन ➢ आगावियो समीक्षा प्रतिवेदन	
	२. अनुगमन गरिएका आयोजनाको								
	३. अनुगमन निर्देशिका तयारी तथा पालना								
	४. पालिकामा आवधिक योजना अनुसार बार्षिक योजनाको कार्यान्वयन								

विवरणात्मक सक्षेप	सूचक (वस्तुगत तवरले प्रमाणित हुने)							पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान वा जोखिम
	सूचकहरु	२०८०/८१ को अवस्था	आगामी ५ बर्षको लक्ष्य						
			१	२	३	४	५		
प्रतिफल : ७ राजश्वको दायरा फराकिलो भई प्राप्त राजश्वको उचित व्यवस्थापन गर्दै स्थानीय सरकारको स्रोत सशक्तिकरण हुनेछ।	राजश्व संकलनको स्रोत अध्यायन तथा पहिचान,			भएको भएको	भएको	भएको	भएको		➢ राजश्वको क्षेत्र बारे अध्ययन भएको, ➢ राजश्व संकलन तथा परिचालन निर्देशिका ➢ निर्माण भएको,
	संकलन तथा परिचालन निर्देशिका कार्यान्वयन		हुने	हुने	हुने				
	कुल आयको उत्पादनसिल क्षेत्रमा लगानी प्रतिशत		२०	२५	२५	२५	२५		
	आन्तरिक आयको बृद्धि प्रतिशत		२०	२५	३०	२००	३००		
प्रतिफल : ८ बालमैत्री, वातावरणमैत्री, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरणको प्रवर्द्धन भएको हुनेछ।	बालमैत्री स्थानीय शासन अवलम्बन भएका वडा संख्या	०					५	➢ जिल्ला पार्श्वचित्र ➢ गा.वि.स. निर्णय पुस्तिका	
	वालमैत्री वडा घोषणा संख्या	०					५		
	वातावरणमैत्री स्थानीय शासन वडा घोषणा संख्या	०					५		

विवरणात्मक सक्षेप	सूचक (वस्तुगत तवरले प्रमाणित हुने)							पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान वा जोखिम
	सूचकहरु	२०८०/८१ को अवस्था	आगामी ५ बर्षको लक्ष्य						
			१	२	३	४	५		
प्रतिफल : ९ आवश्यक सवारी साधन तथा अन्य मेशिनरी सामानहरु उपलब्ध भएको हुनेछ।	गाउँपालिकामा सवारी साधन संख्या मोटरसाइकल, गाडी, जि.पि. एस., फोटोकपि मेशिन, लेवल मेशिन, थेडोलाइट, प्रिन्टर, नेटवर्किङ सर्भर इक्यूमेन्ट, वैकल्पिक उर्जा (सोलर), टाइफर मेशिन	आवश्यकता अनुसार भएको						स्टोर दाखिला प्रतिवेदन, खरिद योजना।	
प्रतिफल : १० स्थानीय सरकारको कार्य सम्पादन मापन मुल्याङकनमा उल्लेख्य प्रगति भएको हुनेछ।	लिजाको कार्यान्वयन र लिजामा सफलताको प्रतिशत		भएको ७५ %	भएको	भएको	भएको	भएको १०० %	स्थानीय निकायको न्यूनतम शर्त तथा कार्य सम्पादन मापन मूल्याङ्कन प्रतिवेदन	

विवरणात्मक सक्षेप	सूचक (वस्तुगत तवरले प्रमाणित हुने)							पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान वा जोखिम
	सूचकहरु	२०८०/८१ को अवस्था	आगामी ५ बर्षको लक्ष्य						
			१	२	३	४	५		
प्रतिफल ११: सुदृढ समन्वय तथा उपलब्धिमूलक कार्यक्रम कार्यान्वयन भएको हुनेछ	समन्वय भई कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन भएको संख्या श्रोत समायोजन भएको मात्रा		१	२	२	३	२	श्रोत मिलान कार्यक्रमको कार्यान्वयन प्रतिवेदन,	
प्रतिफल १२: खुला दिसामुक्त तथा पूर्ण सफाइयुक्त पालिका घोषणा भई दिगो सरसफाईतिर उन्मुख भएको हुनेछ।	खुला दिशामुक्त	घोषणा भएको						गाउँ पार्श्वचित्र	
	पूर्ण सरसफाई	नभएको		हुने					
प्रतिफल १३: पालिका स्तरिय कार्यालयहरुले सूचना प्रविधि प्रयोग गरेका हुनेछन् ।	प्राविधिक जनशक्ति प्रतिशत	२०	३०					➢ कार्यालय सर्भेक्षण र प्रयोगकर्ताको अभिलेख	
	प्राविधिक सामाग्री प्रयोग गर्नेको प्रतिशत	५	३०						
	फाइलको सट्टा कम्प्यूटर प्रयोग गरिएको प्रतिशतमा	१०	३०	४०	५०	७५	८०		

परिच्छेद आठ :

विषयगत क्षेत्र अनुसार प्रमुख काययक्रम तथा बजेट

विषयगत नतिजा खाँकामा प्रस्तुत गरिएका लक्ष, उद्देश्य तथा प्रतिफलहरु हासिल गर्न निम्न अनुसारको कार्यक्रम, क्रियाकलाप तथा बजेट प्रस्ताव गरिएको छ।

८.१ आर्थिक विकास क्षेत्र

क) कृषि विकास

तालिका ८.१: आर्थिक विकास क्षेत्रको कार्यक्रम तथा बजेट

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख क्रियाकलाप	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल लागत रु हजारमा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
१	कृषि उपज संकलन केन्द्र स्थापना	वटा	६	१	१	१	१	२	३००	३००	३००	३००	६००	१८००
२	गाउँपालिका स्तरी अगुवा तथा व्यवशायिक कृषक तालिम	वटा	१५	३	३	३	३	३	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
३	कुलो मर्मत	वटा	१५	३	३	३	३	३	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	७५००
४	कृषक भ्रमण आयोजना	वटा	५	१	१	१	१	१	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००
५	कृषकहरूको लागि स्थलगत तालिम	वटा	१२५	२५	२५	२५	२५	२५	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०
६	कृषि प्राविधिकहरूको तालिम	पटक	१०	२	२	२	२	२	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
७	माटो परीक्षण शिविर	वटा	१०	२	२	२	२	२	५००	५००	५००	५००	५००	२५००

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख क्रियाकलाप	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल लागत रु हजारमा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
८	मिनी ल्याब स्थापना	वटा	१	०	१	०	०	०	०	७००	०	०	०	७००
९	भकारो सुधार कार्यक्रम	संख्या	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	२२५०	२२५०	२२५०	२२५०	२२५०	११२५०
१०	कृषि मेला आयोजना	वटा	५	१	१	१	१	१	३५०	३५०	४००	४००	४००	१९००
१२	भर्मिङ मल उत्पादन, प्याकेजिङ्ग तथा बजारीकरण	वटा	५	१	१	१	१	१	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०
१३	प्लाष्टिक टनेल	वटा	१५०	३०	३०	३०	३०	३०	१८०	१८०	१८०	१८०	१८०	९००
१४	फलफूल बँगैचा विस्तार	वटा	५०	१०	१०	१०	१०	१०	३७५	३७५	३७५	३७५	३७५	१८७५
१५	मिनी पावर ट्रिलर वितरण	वटा	२५	५	५	५	५	५	४५०	४५०	४५०	४५०	४५०	२२५०
१६	अगार्निक खेती प्रवर्द्धन तालिम	वटा	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
१७	एग्रोभेटहरुको लागि विषादी सम्बन्धी तालिम	वटा	५	१	१	१	१	१	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
१८	सिँचाइका लागि पोखरी निर्माण	वटा	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
१९	थोपा सिँचाइ कार्यक्रम	वटा	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
२०	कृषक समूहहरु निर्माण एवं प्रवर्द्धन कार्यक्रम	वटा	५	१	१	१	१	१	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
२१	आई पि एम पाठशाला शिक्षा सञ्चालन	वटा	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
२२	फलफूल नर्सरी स्थापना र संचालन	वटा	५	१	१	१	१	१	१०००	५००	५००	५००	५००	३०००
	जम्मा								११३०५	११५०५	१०८५५	१०८५५	१११५५	५५६७५

ख) विषयगत उपक्षेत्र: पशु सेवा

तालिका ८.२: पशु पंक्षी विकास क्षेत्रको कार्यक्रम तथा बजेट

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख क्रियाकलाप	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु. हजारमा					कुल बजेट रु हजारमा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
१	दुग्ध सहकारी चिस्यान केन्द्र प्रवर्द्धन अनुदान	वटा	१०	२	२	२	२	२	४००	४००	४००	४००	४००	२०००
२	पशु गर्भाधान केन्द्र स्थापना	वटा	१	१	०	०	०	०	१५०	०	०	०	०	१५०
३	घाँस खेती विस्तारका लागि पशुपालन समूह तथा दुग्ध सहकारीलाई अनुदान	हे	४०	८	८	८	८	८	३२०	३२०	३२०	३४०	३४०	१६४०
४	खोर तथा गोठ सुधार अनुदान	वटा	१२५	२५	२५	२५	२५	२५	२५००	२५००	२५००	२५००	२५००	१२५००
५	पशुपालन समूह वा फार्महरुलाई उन्नत जातका राँगा, बोकामा अनुदान	संख्या	२५	५	५	५	५	५	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
६	अगुवा पशुपालक कृषकलक्ष्यित आधुनिक तालिम (प्रदेशस्तरीय)	जना	२५	५	५	५	५	५	५०	५०	५०	१००	१००	३५०
७	अगुवा पशुपालक कृषकलक्ष्यित अभिमूखीकरण तालिम	जना	१२५	२५	२५	२५	२५	२५	१००	१००	१००	१००	१००	५००
८	युवालक्ष्यित उन्नत गाई भैंसी पालन फार्म अनुदान	संख्या	५०	१०	१०	१०	१०	१०	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
९	पशुजन्य पदार्थ बजारीकरण कार्यक्रम	वटा	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
१०	उत्कृष्ट पशुपालन व्यवसायीलाई पुरस्कार	जना	१५	३	३	३	३	३	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख क्रियाकलाप	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु. हजारमा					कुल बजेट रु हजारमा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
११	गोष्ठी संचालन (पशु बीमा, बर्डफ्लु, स्वाइनफ्लु, सफादुध उत्पादन जुनोटिक्स रोग आदिको .बारे)	पटक	१५	३	३	३	३	३	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०
१२	पशु स्वास्थ्य परीक्षण तथा खोप शिविर	पटक	१०	२	२	२	२	२	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
१३	मासु परीक्षण प्रयोगशाला स्थापनामा सहकार्य	वटा	१	०	१	०	०	०	०	२५०	०	०	०	२५०
१४	नयाँ मत्स्य पोखरी निर्माण कार्यक्रम	हे	५	१	१	१	१	१	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
१५	माछा भुरा अनुदान कार्यक्रम	केजी	१२५	२५	२५	२५	२५	२५	१२५	१२५	१२५	१२५	१२५	६२५
१६	पशु प्राविधिक तालिम तथा अन्य क्षमता विकास कार्यक्रम	वटा	१०	२	२	२	२	२	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०
१७	पशु उपचार सेवा कार्यक्रम एकमुष्ठ	वटा	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
१८	पशु अन्वेष्ण, आउट ब्रेक, रिपोटिङ, सिरम संकलन प्रयोगशाला प्रेषण कार्यक्रम	पटक	१०	२	२	२	२	२	१००	१००	१००	१००	१००	५००
१९	पशु पंक्षी ल्याव स्तरोन्नती	पटक	५	१	१	१	१	१	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०
	कुल बजेट								७०४५	७१४५	६८९५	६९६५	६९६५	३५०१५

ग) विषयगत उपक्षेत्र: उद्योग, वाणीज्य तथा पर्यटन

तालिका ८.३: उद्योग, वाणीज्य तथा पर्यटन विकास क्षेत्रको कार्यक्रम तथा बजेट

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल बजेट रु हजारमा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
१	उद्यम विकास कोष स्थापना	वटा	१	०	१	१	१	१	०	५०००	५०००	५०००	५०००	२००००
२	उद्योग सम्भाव्यता अध्ययन	वटा	१	०	१	०	०	०	०	५००	०	०	०	५००
३	औद्योगिक ग्राम स्थापना	वटा	१	०	०	१	१	०	०	०	३०००	३०००	०	६०००
४	उद्यमीहरूका लागि अध्ययन भ्रमण	वटा	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
५	प्राविधिक सीप विकास तालिम	वटा	१०	२	२	२	२	२	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
६	उद्योग प्रवर्द्धन कार्यक्रम	वटा	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
७	लघु तथा साना उद्यमी प्रदर्शनी मेला	वटा	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
८	लघु उद्यमीहरुका लागि साझा सुविधा केन्द्र निर्माण	वटा	६	०	३	३	०	०	०	१०००	१०००	०	०	२०००
९	व्यापारीहरुका लागि क्षमता विकास तालिम	वटा	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
१०	पर्यटकीय महत्वका स्थानहरूको संरक्षण तथा पुननिर्माण	वटा	८	३	२	२	१	०	८०००	५०००	५०००	५०००	०	२३०००
११	पर्यटकीय महत्वका स्थानहरूसम्मको पहुँच सडक मर्मत तथा निर्माण	किमी	२५	०	१०	१०	५	०	०	१००००	१००००	५०००	०	२५०००
१२	वनभोज स्थल निर्माण	संख्या	१	०	१	१	१	०	०	५००	२५००	२५००	०	५५००
	कुल बजेट								९५००	२३५००	२८०००	२२०००	६५००	८९५००

घ) बैंक तथा वित्तीय संस्था

तालिका ८.४: बैंक तथा वित्तिय संस्था सम्बन्धि कार्यक्रम तथा बजेट

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसारको प्रमुख कार्यक्रम	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यन्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत					कुल बजेट रु हजारमा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
१.	व्यवसायीहरूका लागि क्षमता विकास तालिम	वटा	१०	२	२	२	२	२	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
२.	स्तरोन्नति तालिम तथा उपयुक्त प्रविधि सहयोग	जना	५०	१०	१०	१०	१०	१०	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	१५०००
३.	सहकारी तथा वित्तीय संस्थासम्बन्धी बृहत्गोष्ठी	वटा	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
४.	सहकारी संस्थाहरुको तथ्यांक संकलन तथा डाटावेस निर्माण र अद्यावधीकरण	पटक	५	१	१	१	१	१	५००	१००	१००	१००	१००	९००
	कुल बजेट								३८००	३४००	३४००	३४००	३४००	१७४००

८.२ सामाजिक विकास क्षेत्र

क) शिक्षा

तालिका ८.५: सामाजिक क्षेत्र अन्तर्गत शिक्षा विकास क्षेत्रको कार्यक्रम तथा बजेट खाका

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल बजेट रु हजार मा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
१	कक्षा कोठा निर्माण	वटा	१०	२	२	२	२	२	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००
२	विज्ञान प्रयोगशाला	वटा	१५	३	३	३	१	०	२०००	२०००	२०००	१०००	०	७०००

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल बजेट रु हजार मा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
३	ई-हाजीरी उपकरण स्थापना	वटा	३०	१०	१०	१०	०	०	५००	५००	५००	०	०	१५००
४	कम्प्युटर प्रयोगशाला	वटा	१०	३	३	३	१	०	१५००	१५००	१५००	१०००	०	५५००
५	खेलमैदान	वटा	२०	४	४	४	४	४	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००
६	घेराबार निर्माण विद्यालय	वटा	१५	४	४	३	२	२	२०००	२०००	२०००	१५००	१५००	९०००
७	शौचालय निर्माण तथा मर्मत	वटा	३५	७	७	७	७	७	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	१५०००
८	विद्यालयमा पानीको व्यवस्था	वटा	३५	७	७	७	७	७	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	७५००
९	विद्यालयमा इन्टरनेट जडान	वटा	१३	७	६	०	०	०	३००	३००	०	०	०	६००
१०	लक्षित वर्गका विद्यालयमा छात्रावास निर्माण	वटा	१	०	१	०	०	०	०	३६००	०	०	०	३६००
११	छात्राबास संचालन	वटा	१	०	०	१	१	१			२४००	२४००	२४००	७२००
१२	विद्यालयमा खेलकुद सामग्रीको व्यवस्था	सेट	१४०	२८	२८	२८	२८	२८	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
१३	फर्निचरको व्यवस्था	सेट	१५०	३०	३०	३०	३०	३०	१५०	२००	२००	२००	२००	९५०
१४	स्ट्रेचर प्राथमिक उपचारको साधनको व्यवस्था	वटा	२८	१०	९	९	०	०	५०	५०	५०	०	०	१५०
१५	शिक्षकलाई तालिम	जना	८७५	१७५	१७५	१७५	१७५	१७५	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल बजेट रु हजार मा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
१६	प्र.अ.तालिम (संस्थागत समेत)	वटा	५	१	१	१	१	१	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
१७	वि व्य स र पिटिएका पदाधिकारीको क्षमता विकास तालिम (५६ जना)	वटा	१०	२	२	२	२	२	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०
१८	विद्यालय सुधार योजना (SIP) निर्माण तथा वार्षिक कार्यशाला	वटा	४९	७	७	७	७	७	३५०	३५०	३५०	३५०	३५०	१७५०
१९	बाल शिक्षक तालिम	जना	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
२०	लेखा तालिम	वटा	५	१	१	१	१	१	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
२१	खेल प्रशिक्षक व्यवस्था	जना	२०	४	४	४	४	४	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
२२	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
२३	शिक्षक पुरस्कार	जना	२५	५	५	५	५	५	२५	२५	२५	२५	२५	१२५
२४	विद्यालय शिक्षा पुरस्कार	वटा	२५	५	५	५	५	५	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
२५	फिङ्गर प्रिन्ट मेसिन	वटा	१५	१५	०	०	०	०	४५०	०	०	०	०	४५०
२६	प्राविधिक धारको विद्यालय सञ्चालनका लागि शिक्षकको व्यवस्था	जना	१५	३	३	३	३	३	५००	५००	५००	५००	५००	२५००

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल बजेट रु हजार मा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
२७	अपाङ्ग तथा अशक्तहरुकोलागि छात्रबृत्ति	जना	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
२८	स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण	वटा	१	१	०	०	०	०	५००	०	०	०	०	५००
	कुल बजेट								१८२७५	२०९७५	१९४७५	१६९२५	१४९२५	९०५७५

ख) युवा तथा खेलकुद

तालिका ८.६: युवा तथा खेलकुद विकासको कार्यक्रम तथा बजेट खाका

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल बजेट रु हजारमा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
१	गाउँपालिका स्तरीय खेलकुद प्रतियोगिता संचालन	वटा	२०	४	४	४	४	४	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००
२	राष्ट्रिय स्तरको प्रशिक्षकबाट तालिम संचालन	पटक	२०	४	४	४	४	४	८००	८००	८००	८००	८००	४०००
३	कभर्डहल निर्माण	वटा	१	०	१	१	०	०	०	२५००	२५००	०	०	५०००
४	खेलकुद मैदान निर्माण	वटा	१	०	१	१	०	०	०	१००००	१००००	०	०	२००००
	युवा तथा खेलकुद उपक्षेत्रको जम्मा								२८००	१५३००	१५३००	२८००	२८००	३९०००

ग) स्वास्थ्य

तालिका ८.७: स्वास्थ्य क्षेत्रको कार्यक्रम तथा बजेट खाका

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल बजेट रु हजारमा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
पहुँच र गुणस्तर वृद्धि														
१	बालस्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम													
	क) थप गाउँघर क्लिनिक सञ्चालन	वटा	१०	२	२	२	२	२	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
	ख) पोषण सम्बन्धी समुदायको लागि अभिमूखीकरण	पटक	५	१	१	१	१	१	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०
३	परिवार स्वास्थ्य तथा सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रम	वटा	५	१	१	१	१	१	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०
४	रोग नियन्त्रण कार्यक्रम (क्षय रोग, कीटजन्य रोग)	वटा	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
५	अन्य नसर्ने रोगको रोकथाम उपचार कार्यक्रम		५	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०	०
६	नसर्ने रोग सम्बन्धी औषधि वितरण एकमुष्ठ		१०	२	२	२	२	२	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
७	समुदायमा आधारित सन्तुलित खानपिन सम्बन्धीत व्यवहार परिवर्तन बारे जनचेतना कार्यक्रम	पटक (वार्षिक)	५	१	१	१	१	१	३००	३००	३००	३००	३००	१५००

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल बजेट रु हजारमा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
८	निःशुल्क स्वास्थ्य शिविर संचालन	पटक	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
९	पाठेघर सम्बन्धी वडा स्तरीय शिविर तथा जनचेतना अभिवृद्धि (पोष्टर, ब्रोसर)	पटक	५	१	१	१	१	१	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
१०	विद्यालयहरुमा निःशुल्क आँखा जाँच शिविर	पटक	५	१	१	१	१	१	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
११	स्वयम्सेविका प्रोत्साहन पुरस्कार (५ वर्ष, १ जना, १३ वडा)	जना	२५२	३६	५४	५४	५४	५४	३६	५४	५४	५४	५४	२५२
१२	निःशुल्क आयुर्वेद तथा योग स्वास्थ्य शिविर हरेक वर्ष	वटा	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
१३	विद्यालय शिक्षा कार्यक्रम (नसर्ने रोग, योगा, पञ्चकर्म सम्बन्धमा आयुर्वेदिक सचेतना कार्यक्रम	विद्यालय	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
१४	स्वास्थ्यकर्मीका लागि क्षमता अभिवृद्धि तालिम	जना	५०	१०	१०	१०	१०	१०	१००	१००	१००	१००	१००	५००
१५	धामी, झाँक्री तथा परम्परागत उपचारकहरुका लागि आधारभूत तालिम	वटा	५	१	१	१	१	१	५०	५०	५०	५०	५०	२५०

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल बजेट रु हजारमा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
१६	स्वास्थ्य कार्यक्रम समीक्षा	पटक	१५	३	३	३	३	३	६०	६०	६०	६०	६०	३००
१७	स्वास्थ्य कार्यक्रम अनुगमन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
	कार्यक्रम जम्मा								२४९६	२५१४	२५१४	२५१४	२५१४	१२५५२
	स्वास्थ्य पूर्वाधार सुधार													
१	गाउँ अस्पताल निर्माण	वटा	१	०	१	१	०	०	०	१५०००	१५०००	०	०	३००००
२	गाउँ अस्पतालका लागि उपकरण खरिद	सेट	१	०	०	१	०	०	०	०	१००००	०	०	१००००
३	स्वास्थ्य चौकीहरूमा स्वास्थ्य उपकरण थप	सेट	५	१	१	१	१	१	४००	४००	४००	४००	४००	२०००
४	स्वास्थ्य चौकीकालागि कम्प्युटर, कम्प्युटर टेवल तथा प्रिन्टर सेट	सेट	५	२	२	०	०	१	४००	४००	०	०	०	८००
५	औषधि खरिद, ढुवानी, भण्डारण	पटक	५	१	१	१	१	१	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	७५००
६	एकीकृत गाउँ स्वास्थ्य व्यवस्थापन सूचना प्रणाली स्थापना र संचालन	वटा	१	०	१	०	०	०	०	५००	०	०	०	५००
	स्वास्थ्य पूर्वाधार जम्मा								२३००	१७८००	२६९००	१९००	१९००	५०८००
	स्वास्थ्य उपक्षेत्रको जम्मा बजेट								४७९६	२०३१४	२९४१४	४४१४	४४१४	६३३५२

ग) महिला बालबालिका तथा लक्षित वर्ग

तालिका ८.८: महिला बालबालिका तथा लक्षित वर्गको कार्यक्रम तथा बजेट खाका

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल बजेट रु हजारमा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
१	नयाँ संरचना, संविधान र देवानी संहिता सम्बन्धमा महिला समूहहरुलाई अभिमुखीकरण	वटा	८	२	२	२	१	१	२००	२००	२००	१००	१००	८००
२	नयाँ संरचनाअनुसार गाउँस्तरीय सञ्जाल (महिला, बालबालिका, एकल महिला, अपांग,ज्येष्ठ नागरिक र अन्य सीमान्तिकृत वर्ग) को पुनर्गठन, सञ्चालन र अभिमुखिकरण,अनुशिक्षण	वटा	७	२	२	१	१	१	४००	४००	२००	२००	२००	१४००
३	दृष्टि विहिनको लागि गमनशिलता तालिम	वटा	५	१	१	१	१	१	८०	८०	८०	८०	८०	४००
४	अपाङ्गता भएकाहरूका लागि सीपमुलक तालिम	वटा	५	१	१	१	१	१	२५०	२५०	१००	१००	१००	८००
५	महिलाहरुको लागि व्यवसायिक तथा सीपमुलक तालिम	वटा	६०	१२	१२	१२	१२	१२	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
६	बाल क्लब पुनर्गठन र सञ्चालन	वटा	२५	५	५	५	५	५	१००	१००	१००	१००	१००	५००
७	ज्येष्ठ नागरिक मिलन केन्द्र निर्माण	वटा	१	०	०	१	०	०	०	०	२०००	०	०	२०००
८	बाल क्लब स्तरीय प्रतियोगिता (खेलकुद र अतिरिक्त क्रियाकलाप समेत आदि)	वटा	९०	१८	१८	१८	१८	१८	१८००	१८००	१८००	१८००	१८००	९०००

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल बजेट रु हजारमा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
९	बाल अधिकार,बाल संरक्षण, बाल यौन दुर्व्यवहार, बाल श्रम सम्बन्धमा अभिमुखिकरण र अन्तक्रिया कार्यक्रम	वटा	१५	३	३	३	३	३	१२००	१२००	१२००	१२००	१२००	६०००
१०	बालविवाह न्यूनीकरण अभियान	वटा	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
११	बालमैत्री गापा घोषणा लागि पुर्वशर्त कार्यक्रमकोष	वटा	२	१	१	०	०	०	५००	१०००	०	०	०	१५००
१२	अपाङ्गता तथा ज्येष्ठ नागरिक परिचय पत्र वितरण शिविर संचालन	वटा	१	१	०	०	०	०	६००	०	०	०	०	६००
१३	गाउँस्तरीय लैंगिक हिंसा न्यूनीकरण अभियान	वटा	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
१४	घरेलु हिंसा विरुद्धको वडास्तरीय अभियान	वटा	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
१५	अपाङ्गता भएका, अनाथ र हिंसा पिडितहरुका लागि पुनस्थापना कार्यक्रम (कोष)	वटा	१	०	१	०	०	०	०	५००	०	०	०	५००
१६	एकल महिला स्वाबलम्बन कार्यक्रमका लागि कोष	वटा	२	१	१	०	०	०	५००	५००	०	०	०	१०००
१७	किशोर किशोरीहरुको लागि मनोपरामर्श तालिम	वटा	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
	जम्मा								६६३०	७०३०	६६८०	४५८०	४५८०	२९५००

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल बजेट रु हजारमा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
	दलित जनजाती तथा लक्षित वर्ग													
१	विपन्न दलित बालबालिकाका विद्यालय पोशाक वितरण	जना	२००	४०	४०	४०	४०	४०	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०
२	दलित लक्षित घरेलु हिँसा विरुद्धको तालिम	वटा	३०	६	६	६	६	६	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
३	शौचालय नभएका लक्षित (दलित, जनजाति) समुदायको घरमा ५० प्रतिशत अनुदानमा पक्की शौचालय निर्माण	वटा	३०	५	१०	१५	०	०	५००	१०००	१५००	०	०	३०००
४	व्यवसायिक तथा सीपमुलक तालिम	वटा	४०	१०	१०	१०	५	५	१००	१००	१००	१००	१००	५००
५	दलित किशोर किशोरी शिक्षा कार्यक्रम वार्षिक	पटक	५	१	१	१	१	१	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०
	जम्मा								१३००	१८००	२३००	८००	८००	७०००
	कुल जम्मा								७९३०	८८३०	८९८०	५३८०	५३८०	३६५००

८.३ पूर्वाधार विकास

तालिका ८.९: पूर्बाधार विकास क्षेत्रको कार्यक्रम तथा बजेट खाका

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल बजेट रु हजामा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
क) सडक														
१	सडक कालोपत्रे	किमी	१५	३	३	३	३	३	६००००	६००००	६००००	६००००	६००००	३०००००
२	सडक ग्राभेल	किमी	४०	८	८	८	८	८	४००००	४००००	४००००	४००००	४००००	२०००००
३	सडक नाली निर्माण	किमी	३०	६	६	६	६	६	२००००	२००००	२००००	२००००	२००००	१०००००
	जम्मा								१२००००	१२००००	१२००००	१२००००	१२००००	६०००००
ख) खानेपानी तथा सरसफाई														
१	खानेपानी आयोजना निर्माण	वटा	२५	५	५	५	५	५	२५००	२५००	२५००	२५००	२५००	१२५००
२	खानेपानी योजना मर्मत संभार	वटा	६०	१२	१२	१२	१२	१२	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००	२५०००
३	खानेपानी उपभोक्ता समितिकोलागि संस्थागत विकास सम्बन्धी तालिम	वटा	२०	४	४	४	४	४	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
४	स्वच्छ खानेपानी सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम वार्षिक	पटक	१	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
	जम्मा								७६५०	७६५०	७६५०	७६५०	७६५०	३८२५०
ग) वस्ती विकास														
१	वस्ती विकास योजनाको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयारी	वटा	१	१	०	०	०	०	०	१०००	०	०	०	१०००

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल बजेट रु हजामा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
	जम्मा								०	१०००	०	०	०	१०००
घ) फोहोर मैला व्यवस्थापन														
१	फोहोर मैला व्यवस्थापन केन्द्र	वटा	१	०	१	१	०	०	०	७५०	७५०	०	०	१५००
२	फाहोर मैला व्यवस्थापनको लागि उपकरण खरिद	सेट	१	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०
३	फोहोर मैला व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रम	पटक	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
	जम्मा								१००	८५०	८५०	१००	१००	२०००
	ङ) विद्युत तथा उर्जा													
१	स्थानीय विद्युत वितरण कार्यक्रम	एक मुष्ठा												
२	सोलार जडान	घरधुरी संख्या	१२५	२५	२५	२ ५	२५	२५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
३	सुधारिएको चुल्हो प्रवर्द्धन कार्यक्रम	घरधुरी संख्या	२५०	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०
	जम्मा								१२५०	१२५०	१२५०	१२५०	१२५०	६२५०
	कुल जम्मा								१२९०००	१३०७५०	१२९७५०	१२९०००	१२९०००	६४७५००

८.४ वातावरण तथा ववपद व्यवस्थापन

क) वन विकास

तालिका ८.१०: वन विकासको कार्यक्रम तथा बजेट खाका

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल बजेट रु हजारमा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
क) वन विकासका कार्यक्रमहरू														
१	स्थायी नर्सरी निर्माण (७५ हजार बिरुवा क्षमता भएको)	वटा	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
२	विरुवा उत्पादन (बहुमुल्य काठ जन्य, डालेघाँस, सौन्दर्य प्रजाती)	वटा	२५००००	५००००	५००००	५००००	५००००	५००००	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
३	सडक किनार बृक्षारोपण	वटा	५०००	१०० ०	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
४	बगैचा निर्माण र बृक्षारोपण	हे.	२५	५	५	५	५	५	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
५	आतिक्रमण भएको वन क्षेत्रको व्यवस्थापन	हे.	२५	५	५	५	५	५	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
६	राष्टिय तथा सामुदायिक वनको सीमाङ्कन तथा वन संरक्षण								२००	२००	२००	२००	२००	१०००
७	मध्यवर्ती वन क्षेत्रमा जैविक विविधता संरक्षण तथा प्रवर्द्धन								२००	२००	२००	२००	२००	१०००
८	जडीबुटी खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम								५००	५००	५००	५००	५००	२५००

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल बजेट रु हजारमा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
	जम्मा								३६००	३६००	३६००	३६००	३६००	१७०००
	ख) आयमूलक कार्यक्रम		०											०
१	गैह्र काष्ठ उद्योग स्थापना र सञ्चालन	वटा	५	१	१	१	१	१	२०० ०	२०० ०	२०० ०	२०० ०	२०००	१००००
२	जाडीबुटी प्रशोधन केन्द्र स्थापन र संचालन	वटा	५	१	१	१	१	१	१०००	१०००	१०० ०	१०००	१०००	५०००
३	जडिबुटी क्षेत्र पहिचान, विकास, संरक्षण र खेती	हे.	२५	५	५	५	५	५	३००	३००	३००	४५०	४५०	१८००
५	सामुदायिक वन क्षेत्र, कबुलियती वनको रुपमा (सामुहिक भूँइघाँस, जडीबुटी खेती) समूहगत रुपमा	वटा	२५	५	५	५	५	५	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
६									३८००	३८००	३८००	३९५०	३९५०	१९३००
ग) संस्थागत विकासका कार्यक्रमहरू														
७	सावउसको लागि लेखा तथा अभिलेख व्यवस्थापन तालिम	पटक	२५	५	५	५	५	५	५००	५००	५००	५००	५००	२५००

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल बजेट रु हजारमा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
८	सामुदायिक वन व्यवस्थापन स्थलगत अभ्यास	पटक	२५	५	५	५	५	५	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	७५००
११	वातावरण दिवस	पटक	५	१	१	१	१	१	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
१३	वन्य जन्तु संरक्षण सम्बन्धी प्रचार प्रसार	वटा	५	१	१	१	१	१	४००	४००	४००	४००	४००	२०००
	संस्थागत जम्मा								२४५०	२४५०	२४५०	२४५०	२४५०	१२२५०
	वन क्षेत्रको जम्मा								९८५०	९८५०	९८५०	१००००	१००००	४८५५०

ख) वातावरण विपद्व्यवस्थापन

तालिका ८.११: वातावरण तथा विपद्व्यवस्थापन क्षेत्रको कार्यक्रम तथा बजेट खाका

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल बजेट रु हजारमा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
२	पहिरो रोकथाम	स्थान	५०	१०	१०	१०	१०	१०	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००	२५०००
३	जोखिमपूर्ण सडकमा बायोइन्जिनियरिङ	किमी	२५	५	५	५	५	५	५०००	७५००	७५००	७५००	७५००	३५०००
४	पानी मुहान संरक्षणको लागि चेतनामुलक कार्यक्रम	वटा	५	१	१	१	१	१	६५	६५	६५	६५	६५	३२५

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल बजेट रु हजारमा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
५	जोखिमपूर्ण क्षेत्रमा वृक्षारोपण तथा बायोइन्जिनियरिङ	वर्ग किमी	२५	५	५	५	५	५	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००
६	बाढी पहिरोबाट क्षति भएका कुलोको तत्कालिन मर्मत संभार	किमी	५	१	१	१	१	१	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००
७	विपद् पूर्वतयारी योजना निर्माण (पालिका तथा वडास्तरीय)	वटा	६	६	०	०	०	०	५००	०	०	०	०	५००
८	विपद् व्यवस्थापन कार्यदल गठन	वटा	६	६	०	०	०	०	५००	०	०	०	०	५००
९	विपद्को समयमा बस्नको सामुहिक आवास निर्माण	वटा	६	२	२	२	०	०	४०००	४०००	४०००	०	०	१२०००
१०	आपत्कालीन उद्दार सामग्रीको व्यवस्था	स्थान	५	१	१	१	१	१	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
११	कृत्रिम अभ्यास तालिम	वटा	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
१२	प्राथमिक उपचार तालिम	वटा	५	१	१	१	१	१	४००	४००	४००	४००	४००	२०००
१३	समुदायमा आधारित पूर्व सूचना प्रणाली स्थापना	वटा	१	०	१	०	०	०	०	५००	०	०	०	५००
१४	एम्बुलेन्स	वटा	१	१	०	०	०	०	५०००	०	०	०	०	५०००
१५	बारुण यन्त्र	वटा	१	१	०	०	०	०	०	७०००	०	०	०	७०००
१६	एम्बुलेन्स तथा बारुण यन्त्र व्यवस्थापन	एकमुष्ट	५	१	१	१	१	१	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
भूसंरक्षण तथा विपद्जोमिख उपक्षेत्रको जम्मा									२६९६५	३०९६५	२३४६५	१९४६५	१९४६५	१२०३२५

८.५ संस्थागत विकास तथा सुशासन

तालिका ८.१२: संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको कार्यक्रम तथा बजेट खाका

क्र.सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल लागत रु हजारमा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
१	वडा कार्यालय भवन	वटा	३	१	१	१	०	०	८०००	८०००	८०००	०	०	२४०००
२	गापा कार्यालय उपकरण	सेट	०	०	०	०	०	०	०	५००	०	०	०	५००
३	वडा कार्यालय उपकरण तथा फर्निचर	सेट	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
४	सवारी साधन गापा	वटा	१	०	१	०	०	०	०	४५००	०	०	०	४५००
५	इन्टरनेट तथा सूचना प्रविधि व्यवस्थापन (गापा तथा वडा)	सेट	१	१	०	०	०	०	५००	०	०	०	०	५००
६	जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीको लागि तालिम	वटा	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
७	अनुगमन तथा मूल्याङकन तालिम	वटा	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
८	अनुगमन तथा मुल्याँकन कार्यक्रम	वटा	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
९	सार्वजनिक सुनुवाई तथा लेखा परीक्षण	वटा	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल लागत रु हजारमा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
१०	ऐन नियमहरुको निर्माण	वटा	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	१००	१००	१००	१००	१००	५००
	जम्मा								१०१००	१४६००	९६००	१६००	१६००	३७५००

८.६ पालिका गौरबका आयोजना तथा कार्यक्रमहरू

तालिका ८.१३: पालिका गौरबका आयोजनाहरुको कार्यक्रम तथा बजेट खाका

क्र. सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ वर्षको जम्मा लक्ष्य		वार्षिक लक्ष					कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत रु हजारमा					कुल लागत रु हजारमा
		इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	१	२	३	४	५	
१	शिवपुरी कृषि सडक	किमी	१२	३	३	३	३	०	४००००	४००००	४००००	४००००	०	१६००००
२	आधुनिक तथा अर्गानिक कृषि प्रवर्धन कार्यक्रम	वटा	१	१	१	१	१	१	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००	२५०००
३	विशेष क्षेत्र आय आर्जन कार्यक्रम (बसाई सराइ भइजाने क्रम धेरै भएको कार्यक्रम)	वटा	१६	३	४	४	५	४	२५००	२५००	२५००	२५००	२५००	१२५००
४	व्यवस्थित प्राविधिक धारको विद्यालय सञ्चालन	वटा	१	१	१	०	०	०	२५०००	२५०००	०	०	०	५००००
	कुल जम्मा								७२५००	७२५००	४७५००	४७५००	७५००	२४७५००

परिच्छेद नौ :

कार्यान्वयन व्यवस्था

९.१ संस्थागत व्यवस्था तथा मानव संशाधन योजना

दोस्रो आवधिक विकास योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न वडा कार्यालय समेत गाउँ कार्यपालिकाबाट प्रवाह गर्ने सेवा सुविधा र सम्पादन गर्ने कार्यलाई प्रभावकारी र नतिजामुखी बनाउन संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण गरी कार्यालयको संगठन संरचना, कर्मचारी दरबन्दी र कार्यविवरण तयार गर्नु पर्ने देखिन्छ। यस गाउँपालिकामा हाल संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट प्रस्तावित संगठन संरचना अनुसार तय गरिएको कर्मचारी दरबन्दीलाई आधार मानी संगठन संरचना तयार गरिएको छ।

हाल यस गाउँपालिकामा प्रशासन शाखा, आर्थिक प्रशासन शाखा, प्राविधिक शाखा, स्वास्थ्य शाखा, शिक्षा शाखा, कृषि शाखा, पशु सेवा शाखा, महिला बालबालिका, सूचना प्रविधि शाखा, स्वास्थ्य तथा सरसफाई शाखाहरू सामान्य अवस्थामा संचालनमा रहेका छन्। गाउँपालिकाको सूचना अनुसार उपरोक्त सबै शाखाको लागि ५९ जना दरबन्दी स्वीकृत भएकोमा ५० जनाको पद पूर्ति हुन सकेको छ भने ९ जना रिक्त रहेको छ। यसमा शिक्षक र विद्यालयका कर्मचारीलाइ समावेस गरिएको छैन।

शिवपुरी गाउँपालिका कार्यालयकोसंगठन संरचना देहायअनुसार रहेको छ।

शिवपुरी गाउँपालिका, नुवाकोट

गाउँ कार्यपालिका कार्यालयको संगठन संरचना

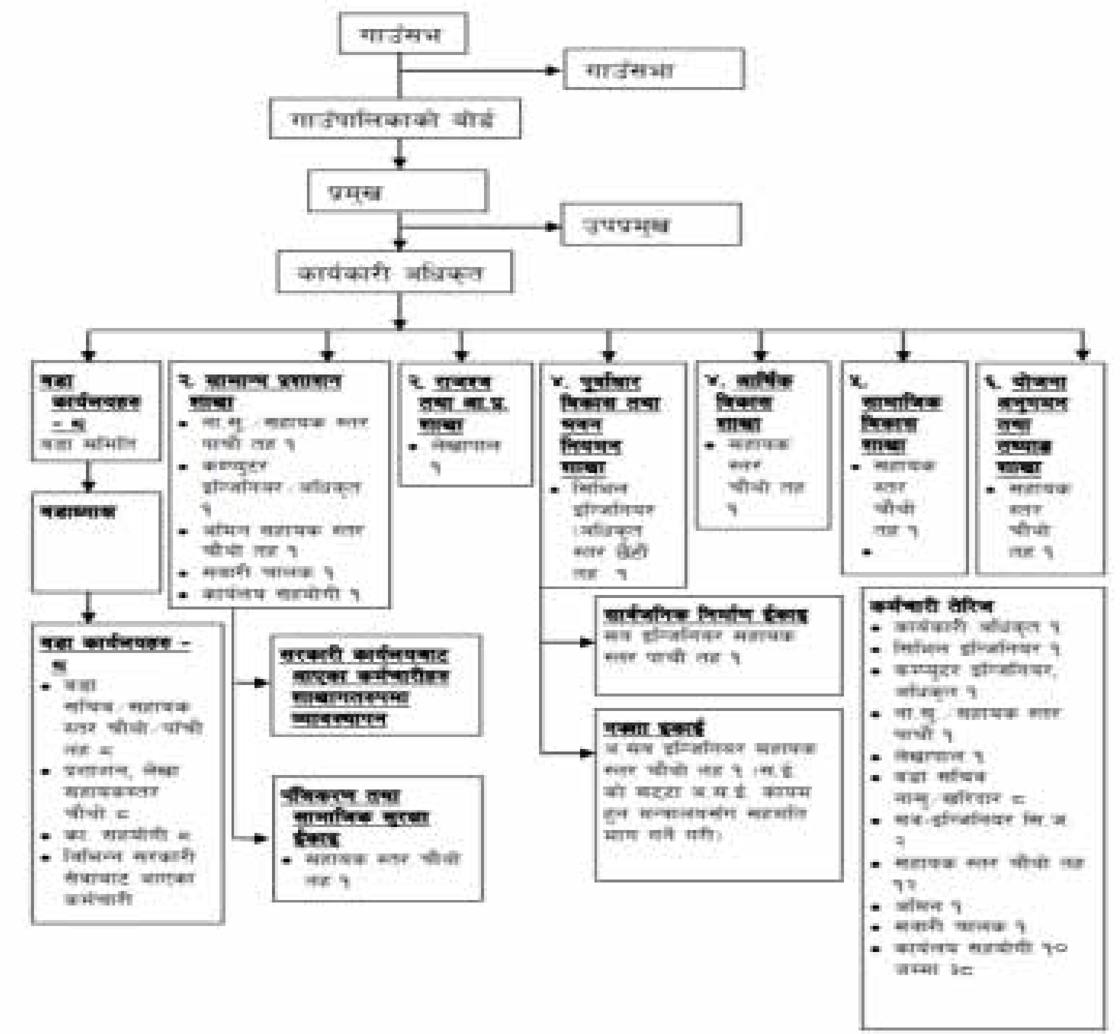

गाउँपालिकाद्धारा तयार गरिएको यो आवधिक गाउँ विकास योजनाको प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न नियमित प्रक्रिया, सेवा करार र सेवा खरिद गरी देहायअनुसार मानव संसाधनको आवश्यकता प्रस्ताव गरिएको छ ।

तालिका ९.१ स्वीकृत पद तथा पदपूर्तिको सारांश

क्र. सं	पद	तह	सेवा	समूह	स्वीकृत दरबन्दी	पदपूर्ति	रिक्त
१	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	रा.प. तृतीय	नेपाल प्रशासन	सामान्य प्रशासन	१	१	
२	अधिकृत		प्रशासन	लेखा	१	१	
३	अधिकृत		शिक्षा	शिक्षा प्रशानि	१	-	१
४	इन्जिनियर		इन्जिनियरिग	सिभिल	१	१	
५	अधिकृत		प्रशासन	सामान्य प्रशासन	२	२	
६	सहायक		प्रशासन	सामान्य प्रशासन	१	१	
७	लेखा परिक्षक		प्रशासन	लेखा	१	१	
८	आलेप सहायक		प्रशासन	लेखा	१	१	
९	सहायक		शिक्षा	शिक्षा प्रशानिक	१	१	
१०	सव इन्जिनियर		इन्जिनियरिग	सिभिल	२	२	
११	कम्प्युटर अपरेटर		विविध		१	१	
१२	हेल्थ असिस्टेन्ट		स्वास्थ्य	हे.इ.	८	६	२
१३	अधिकृत		स्वास्थ्य	क.न.	९	९	
१४	खा.पा.स.टे.		इन्जिनियरिग	सिभिल स्यानीटरी	१	-	१
१५	अ.सब.इन्जिनियर		इन्जिनियरिग	सभिल	१	१	
१६	सहायक महिला विकास निरिक्षक		विविध		१	-	१
	जम्मा				३३	२८	५
			वडा तर्फ				
१	सहायक		प्रशासन	सामान्य प्रशासन	८	८	
२	सव इन्जिनियर		इन्जिनियरिग	सिभिल	८	४	४
		जम्मा			१६	१२	४
			कृषि पशु तर्फ				
१	कृषि अधिकृत		कृषि	कृषि विकास	१	१	

क्र. सं	पद	तह	सेवा	समूह	स्वीकृत दरबन्दी	पदपूर्ति	रिक्त
२	कृषि प्राविधिक सहायक		कृषि	कृषि विकास	४	४	
३	भेटनरी चिकित्सक		कृषि	भेटेरिनरी	१	१	
५	पशु स्वास्थ्य प्राविधिक सहायक		कृषि	भेटेरिनरी	४	४	
	जम्मा				१०	१०	
कुल जनशक्ति					५९	५०	

स्रोतः शिवपुरी गाउँपालिका कार्यालय, प्रशासन शाखा, २०८२

९.२ स्रोत अनुमान तथा प्रक्षेपण

शिवपुरी गाउँपालिकाको नेतृत्वमा तुर्जमा भएको यो आवधिक गाउँ विकास योजना गाउँ विकासका सबै सरोकारवालाहरूको सार्थक प्रयत्नबाट कार्यान्वयन हुनेछ । नतिजा तालिकामा उल्लेखित लक्ष्य प्राप्त गर्न तर्जूमा गरिएको कार्यान्वयन तथा लगानी योजनामा गाउँपालिकाले आन्तरिक र वाह्य श्रोतबाट हासिल गर्ने आयका अतिरिक्त सबै सरोकारवालाको लगानी समेत प्रक्षेपण गरी योजनाको लागि उपलब्ध अनुमानित स्रोतमा समावेश गरिएको छ । गत आ.व. २०८०।८१ को यथार्थ आय रु. ५४ करोड ९ लाख ७५ हजार रहेको मा चालू आ.व. २०८१।८२ को अनुमानित आय रु. ६१ करोड १२ लाख १ हजार प्रस्ताव गरिएको छ। यसरी चालू आ.व.को अनुमानित आय र सो को कम्तिमा पनि वार्षिक १० प्रतिशतका दरले आयवृद्धि हुनसक्ने आधारमा ५ वर्षको कुल अनुमानित आय गणना गर्दा गाउँपालिकाको कुल आय करिव रु. ३ अर्व २२ करोड ५ लाख ४३ हजार हुने अनुमान गरिएकोछ। योजनाको संभाव्य श्रोत तथा सो को प्रक्षेपण देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ९.२ : प्रक्षेपण गरिएको आवधिक/बार्षिक बजेट

क्र. सं.	राजश्व शिर्षक	२०८१/८२ को अनुमान	२०८२/८३ को प्रक्षेपण	२०८३/८४ को प्रक्षेपण	२०८४/८५ प्रक्षेपण	२०८५/८६ प्रक्षेपण	२०८६/८७ प्रक्षेपण
क.	**आन्तरिक आय**	१२००००००	१३००००००	१४००००००	१५००००००	१६५०००००	१८१५००००
ख.	**राजश्व बाँडफाँड**	१०७९४५२५०	९७२४०२२०	१०६४१४२४२	११७५०५६६६	१२९२५६२३२।६	१४२१८१८५५।९
	नेपाल सरकार	८३४००२००	९१७४०२२०	१००९१४२४२	१११००५६६६	१२२१०६२३२।६	१३४३१६८५५।९
	प्रदेश सरकार	२४५४५०५०	५५००००००	५५००००००	६५००००००	७१५०००००	७८६५००००
ग.	**अनुदान तथा वित्तिय हस्तान्तरण**	४९१२५५८८०	४६०९५७२००	५०७०५२९२०	४७८३३३९४४	५२६१६७३३८।४	५७८७८४०७२।२
	संघीय सरकार	४१६०३१८८०	३७८२१०८००	४१६०३१८८०	३७८२१०८००	४१६०३१८८०	४५७६३५०६८
	प्रदेश सरकार	७५२२४०००	८२७४६४००	९१०२१०४०	१००१२३१४४	११०१३५४५८।४	१२११४९००४।२
	अन्य आन्तरिक अनुदान	०	०	०	०	०	०
	कुल जम्मा	६११,२०१,१३०	५७१,१९७,४२०	६२७,४६७,१६२	६१०,८३९,६१०	६७१९२३५७१	७३९११५९२८
	कुल आयमा आन्तरिक आयको योगदान (प्रतिशत)	१।९६	२।२८	२।२३	२।४६	२।४६	२।४६

९.३ विषयक्षेत्र अनुसार पालिका स्तरीय प्रस्तावित बजेट

विषय क्षेत्रगत रुपमा तयार गरिएको गाउँपालिका स्तरीय योजना तथा कार्यक्रमको आधारमा आवधिक गाउँ विकास योजनाको अवधि आगामी ५ वर्षको लागि कुल वजेट रु. १ अर्व ५२ करोड ८३ लाख चाहिनेअनुमान गरिएको छ । यसर्थ आवधिक योजनाको प्राथमिकताका आधारमा प्रस्तावित क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयनका लागि प्रभावकारी समन्वय एवं व्यवस्थापन गर्नुपर्ने देखिन्छ। आवधिक विकास योजनाअनुसार विषय क्षेत्रगत ५ बर्षको बजेट प्रक्षेपण देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ९.३ : विषयक्षेत्र अनुसार कुल प्रस्तावित बजेट

क्र.सं.	विषय क्षेत्र	०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	कुल जम्मा
१	आर्थिक विकास क्षेत्र	१८३५०	१८६५०	१७७५०	१७८२०	१८१२०	९०६९०
१.१	कृषि विकास	११३०५	११५०५	१०८५५	१०८५५	१११५५	५५६७५
१.२	पशुपंक्षी विकास	७०४५	७१४५	६८९५	६९६५	६९६५	३५०१५
१.३	उद्योग वाणिज्य तथा पर्यटन	९५००	२३५००	२८०००	२२०००	६५००	८९५००
१.४	बैंक तथा वित्तीय संस्था	३८००	३४००	३४००	३४००	३४००	१७४००
२	सामाजिक विकास क्षेत्र	३३८०१	६५४१९	७३१६९	२९५१९	२७५१९	२२९४२७
२.१	शिक्षा	१८२७५	२०९७५	१९४७५	१६९२५	१४९२५	९०५७५
२.२	युवा तथा खेलकुद	२८००	१५३००	१५३००	२८००	२८००	३९०००
२.३	जनस्वास्थ्य	४७९६	२०३१४	२९४१४	४४१४	४४१४	६३३५२
२.४	महिला बालबालिका तथा लक्षित वर्ग	७९३०	८८३०	८९८०	५३८०	५३८०	३६५००
३	पूर्वाधार विकास	१२९०००	१३०७५०	१२९७५०	१२९०००	१२९०००	६४७५००
४	वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन	३६८१५	४०८१५	३३३१५	२९४६५	२९४६५	१६८८७५
४.१	वन विकास	९८५०	९८५०	९८५०	१००००	१००००	४८५५०
४.२	वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन	२६९६५	३०९६५	२३४६५	१९४६५	१९४६५	१२०३२५

क्र.सं.	विषय क्षेत्र	०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	कुल जम्मा
५	संस्थागत विकास तथा सुशासन	१०१००	१४६००	९६००	१६००	१६००	३७५००
६	पालिका गौरवका आयोजना तथा कार्यक्रम	७२५००	७२५००	४७५००	४७५००	७५००	२४७५००
	कुल कार्यक्रम बजेट जम्मा	३१३८६६	३६९६३४	३४२४८४	२८०३०४	२२३१०४	१५२८३९२

९.४ श्रोत परिचालन रणनीति

आवधिक विकास योजनाको ५ बर्षको कुल वजेट रु १ अर्व ५२ करोड ८३ लाख ९२ हजार अनुमान गरिएको छ। चालू आ.व.को अनुमानित सहित आगामी ५ वर्षको गाउँपालिकाको अनुमानित आय रु. ३ अर्व २२ करोड ५ लाख ४३ हजार अनुमान गरिएकोछ यद्यपी यो आय गाउँपालिकाको खातामा प्राप्त हुने रकम मात्र भएकोले खुद विकास खर्च यसको २५ प्रतिशतको हाराहारीमा हुने र बाकी रकम सामाजिक सुरक्षा भत्ता, शिक्षक कर्मचारीको तलब समेत भएकोले यो सम्पूर्ण रकम विकास कार्यक्रममा खर्च गर्न सकिदैन। यस सम्बन्धी विवरणलाई देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४.४ : विषयक्षेत्र अनुसार कुल प्रस्तावित बजेट

क्र.सं.	अनुमानित श्रोत	रकम (रु. हजारमा)	प्रतिशत
१	आवधिक योजनाको लागि आवश्यक अनुमानित श्रोत	१५२८३९२	
२	आगामि पाँच बर्षको अवधिमा प्राप्त हुन सक्ने एकमुष्ट बजेट	३२२०५४३	
३	आवधिक योजना अवधिमा खुद विकास कार्यमा खर्च गर्न सकिने (अनुमानित २५ प्रतिशत)	६४४१०८	
	अपुग श्रोत	८८४२८४	५७/८५

श्रोत परिचालनका लागि देहाय अनुसारको रणनीति अख्तियार गरिने छ।

- आन्तरिक श्रोत (विद्युत उत्पादन, जडिबुटी, खनिज र कर तथा शुल्क) दायरा र दर बढाउने
- संघीय र प्रदेश सरकारसँग अनुदान रकम बढाउन पैरवी गर्ने
- गैसस तथा विकास साझेदारसँग साझेदारी र सहकार्य गर्ने

- स्वदेश तथा विदेशमा भएका संस्था तथा व्यक्तिबाट सहयोग जुटाउने
- जनश्रम, स्थानीय स्रोत र सामग्री योगदानमा बृद्धि गर्ने
- नीति क्षेत्रको लगानी र साझेदारी अभिवृद्धी गर्ने
- सामुदाय तथा नीजि क्षेत्रसँग लागत साझेदारीमा कार्यक्रम तथा आयोजना सञ्चालन गर्ने
- छिमेकी स्थानीय सरकारसँग संयुक्त लगानीका आयोजना छनौट गरी श्रोत परिचालन गर्ने
- संघ तथा प्रदेश निर्वाचन क्षेत्र विकास कार्यक्रमबाट प्राप्त हुने सहयोगलाई बढाउन पैरवी गर्ने

९.५ आवधिक विकास योजना कार्यान्वयन

आवधिक योजनामा आधारित भई वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जूमा गरी आवधिक योजनाको कार्यान्वयन गरिनेछ। यसरी वार्षिक योजना तथा वजेट तर्जूमा गर्दा आवधिक योजनाको समग्र लक्ष्य, रणनीति तथा प्राथमिकता, नीति तथा कार्यनीति एवं कार्यक्रमलाई आधार लिईनेछ। वार्षिक रुपमा तर्जूमा गरिने कार्यक्रम तथा आयोजनाको एकीकृत योजना तथा बजेट तर्जूमाको ढाँचा **अनुसूची ३** मा दिईएको छ।

९.६ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

९.६.१ अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको आवश्यकता

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यले निर्धारित लक्ष्य, उद्देश्य तथा अपेक्षित प्रतिफल अपेक्षित रुपमा हासिल भए नभएको र कार्यान्वयनको यथार्थ अवस्था जानकारी लिई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ। आवधिक विकास योजनाको कार्यान्वयनका लागि अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको स्थापना गरी योजनाले निर्धारण गरेका लक्ष्य, असर र प्रतिफल हासिल गर्ने दिशातर्फ भएको प्रगति सुनिश्चित गर्नु पर्दछ। योजना कार्यान्वयनका क्रममा देखापर्ने समस्याहरुको पहिचान र समाधान गरी यथोचित रुपमा श्रोत साधनको परिचालनका लागि मार्ग दर्शक हुन्छ। तसर्थ गाउँपालिकाले यस आवधिक गाउँ विकास योजनाको आधारमा वार्षिक विकास योजना तर्जुमा गर्नुपर्ने र यस कार्यका लागि वार्षिक योजना कार्यान्वयन तालिका समेत तयार गर्नु पर्नेछ। यसरी तयार भएको कार्यान्वयन तालिकामा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका कार्यहरूसमेत निर्दिष्ट गर्ने एवं सो अनुसार अनुगमन गर्ने कार्यप्रणाली स्थापित गर्नु आवश्यक देखिन्छ।

९.६.२ अनुगमन तथा मूलायाङ्कनको जिम्मेवारी

आवधिक गाउँ विकास योजनाको प्रभाव, असर, प्रतिफलको नतिजा मापन तथा संचालित कार्यक्रमको प्रक्रिया अनुगमन गरिने छ। प्रक्रिया अनुगमन तथा प्राप्त नतिजाको मापन गर्ने जिम्मेवारी गाउँ कार्यपालिकाको हुनेछ

भने यस कार्यमा सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समितिलाई परिचालन गर्नेछ। गाउँपालिकाको आवधिक विकास योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको जिम्मेवारी तथा विधि देहायअनुसार रहेको छ।

- गाउँ कार्यपालिका
- विषयगत समिति
- अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण समिति
- जिल्ला समन्वय समिति
- विषयगत शाखा, उपशाखा, इकाई, परियोजना, संघ, संस्था
- तेश्रो पक्ष तथा नागरिक समाज संस्था

९.६.३ अनुगमन तथा मूल्याकंन विधि तथा प्रक्रिया

आवधिक गाउँ विकास योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका औजार तथा विधि देहायअनुसार रहनेछ।

- स्थलगत अनुगमन
- कार्ययोजना (लक्ष्य) र प्रगति बीच तुलना
- नागरिक अनुगमन
- नतिजामा आधारित ढाँचा अनुसार बार्षिक समीक्षा
- नतिजामूलक ढाँचा अनुसार सहभागितामूलक मध्यावधि समीक्षा
- नतिजामूलक ढाँचा अनुसार सहभागितामूलक अन्तिम समीक्षा (तेश्रो पक्षबाट मूल्याङ्कन)

आवधिक तथा बार्षिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको ढाँचा तथा प्रक्रिया देहायअनुसार प्रस्ताव गरिएको छ। यस बमोजिम नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना तयारी गरी आवधिक विकास योजना समेत बार्षिक योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको व्यवस्था गाउँपालिकाले गर्नेछ।

तालिका ९.५ : आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रिया

नतिजा तह	पुष्टयाई को आधार	अनुगमन मूल्यांकन समय	अनुगमनको विधि तथा प्रकृया	जिम्मेवारी
प्रभाव तह अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	- प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन - प्रभाव अनुगमन प्रतिवेदन - अध्ययन/सर्वेक्षण प्रतिवेदन - मध्यावधी समीक्षा - वस्तुस्थिति विवरण - आयोजना/कार्यक्रम प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन	- योजना अवधि समाप्त भएको २ वर्ष - मध्यावधि (तेश्रो बर्षको अन्त्यमा) - प्रभाव नजिता अनुगमन (अन्तिम बर्ष)	- नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने - सहभागितामूलक छलफल गर्ने - अध्ययन तथा सर्वेक्षण गर्ने - कार्यपालिका र सभाको वैठकमा समीक्षा गर्ने	- गाउँ कार्यपालिका, सरोकारवाला र तेश्रो पक्ष
असर तह अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	- मद्यावधी समीक्षा प्रतिवेदन - असर अनुगमन प्रतिवेदन - बार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन - अध्ययन/सर्वेक्षण प्रतिवेदन - वस्तुस्थिति विवरण	(बार्षिक, मद्यावधि र अन्तिम बर्ष	- नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने - नमूना सर्वेक्षण गर्ने - गाउँ कार्यपालिका वैठकमा समीक्षा गर्ने - आयोजना कार्यक्रमको कार्य सम्पादन प्रतिवेदन विश्लेषण गर्ने - आयोजना तथा कार्यक्रम सम्पन्न स्थिति र खर्च विवरण अध्ययन गर्ने - सामाजिक परीक्षण र प्रतिवेदन विश्लेषण गर्ने - सहभागितामूलक रुपमा समीक्षा गोष्ठी गन	- सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति र तेश्रो पक्ष

नतिजा तह	पुष्टयाई को आधार	अनुगमन मूल्यांकन समय	अनुगमनको विधि तथा प्रकृया	जिम्मेवारी
प्रतिफल अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	- चौमासिक प्रगति प्रतिवेदन - बार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन - वस्तुस्थिति विवरण	- चौमासिक, अर्धवार्षिक, बार्षिक र मद्यावधी	- स्थलगत अनुगमन गर्ने - बार्षिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति विवरणको तुलना गर्ने - नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने - विषयगत समिति र कार्यपालिका वैठकमा समीक्षा गर्ने - सामाजिक परीक्षण गर्ने तथा प्रतिवेदन विश्लेषण गर्ने	- गाउँ कार्यपालिका, सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति
कार्यक्रम वा प्रक्रिया अनुगमन	- मासिक प्रगति प्रतिवेदन - चौमासिक प्रगति प्रतिवेदन - गुणस्तर अनुगमन प्रतिवेदन	- पटके, मासिक, चौमासिक र बार्षिक	- स्थलगत अनुगमन गर्ने - चौमासिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति विवरणको तुलना गर्ने - विषयगत समिति र कार्यपालिका वैठकमा समीक्षा गर्ने	- अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण समिति, वडा समिति, विषयगत शाखा, इकाई परियोजना तथा गैसस

अनुसूचिहरू

अनुसूची १ :

एकीकृत वार्षिक योजना तर्जूमाको)ांचा

योजनाको विषयगत क्षेत्र	आवधिक योजना			वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम							
	नीति तथा कार्यक्रम	लक्ष्य / सूचक		आयोजना / कार्यक्रम (स्थान समेत)	लक्ष्य		विनियोजन	कार्यान्वयन विधि	लाभान्वित जनसंख्या	प्राथमिकता क्रम	लगानी तथा कार्यान्वयन गर्ने निकाय
		इकाई	परिमाण		इकाई	परिमाण					
आर्थिक विकास											
सामाजिक विकास											
पूर्वाधार विकास											
वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन											
संस्थागत विकास तथा सुशासन											

अनुसूची २ :

पालिका स्तरीय दीर्घकालिन सोच निर्धारण, बस्तुस्थिति विश्लेषण कार्यशाला गोष्ठी तथा बिषयगत समितिको बैठकको माइन्युट र सहभागीहरू

अनुसूची ३ :

वडा स्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठिका सहभागगहरूको सूचि

अनुसूची ४:

पालिका स्तर तथा वडा स्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठिमा लिइएका तस्बीरहरू

अनुसूची ५:

वडा स्तरीय भेलाबाट प्रस्ताव भइ आएका योजना तथा कार्यक्रमहरु

अनुसूची ६ः

सन्दर्भ सामग्री

गाउँ वस्तुस्थिति विवरण (२०७६), शिवपुरी गाउँ कार्यपालिका, शेराबगर, नुवाकोट ।

नेपालको संविधान (२०७२), कानून किताव व्यवस्था समिति, सिंहदरवार काठमाडौ ।

सोह्रौयोजना (२०८१/८२-२०८५/८६), राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय, सिंहदरबार काठमाडौ ।

बागमती प्रदेश सरकारको दोस्रोआवधिक योजना (२०८०), प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, हेटौडा ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन (२०७४), नेपाल सरकार, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, सिंहदरबार काठमाडौ ।

स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७५ः राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय, सिंहदरबार, काठमाडौ ।

स्थानीय तहको योजना तथा बजेट तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७४ः नेपाल सरकार, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, सिंहदरबार, काठमाण्डौं ।